

KONTRASTIVT STUDIUM AV ASPEKT I TYRKISK OG RUSSISK

Volha Farmuhina

Masteroppgave i tyrkisk
Institutt for kulturstudier og orientalske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

Kontrastivt studium av aspekt i tyrkisk og russisk

© Volha Farmuhina

2012

Kontrastivt studium av aspekt i tyrkisk i russisk

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

**Jeg vil takke spesielt professor i tyrkisk
språk ved UiO Bernt Brendemoen,
stipendiat i slavisk språkvitenskap ved UiO
Silje Alvestad, samt min mann, som har
hatt tro på, hjulpet og støttet meg under
arbeidet med denne oppgaven. Jeg vil
dedikere oppgaven min til dem.**

SAMMENDRAG

Følgende studium er en undersøkelse innenfor kontrastive studier av verbets aspektsemantikk i tyrkisk og russisk. Kontrastive analyser av ulike språklige fenomener har vært ganske aktuelle forskningstemaer med relevans også i dag. I denne oppgaven sammenliknes et av de vanskeligste og mest omdiskuterte lingvistiske spørsmålene, nemlig *aspekt*, i to strukturelt forskjellige språk. Den ulike språkstrukturen til disse språkene innebærer at det finnes et stort antall forskjeller innen alle lingvistiske felt. Derfor har ett av målene mine vært å vise at det også kan finnes mange likheter selv om man sammenlikner språk som tilhører forskjellige språkgrupper. Jeg har valgt å behandle den semantiske siden av aspektstudiet, særlig fordi det ikke er mange som har viet mye oppmerksomhet når det gjelder tyrkisk. Jeg har i forbindelse med dette bestemt meg for å sammenlikne utvalgte tyrkiske eksempler på bestemte semantiske aspektbetydninger med deres russiske motsvarigheter. Min problemstilling har vært å finne ut om disse semantiske betydningene blir bevart ved oversettelsen fra tyrkisk til russisk. Hvis de blir bevart, vil det styrke min hypotese som påstår at alle språklige uttrykk i ett språk har sine ekvivalenter i andre språk.

Denne studien består av én teoretisk og én praktisk del. Den teoretiske delen presenteres aspekt som lingvistisk fenomen og noen spørsmål som ofte tas opp i forbindelse med aspekt. Samtidig beskrives her aspektsystemet i både tyrkisk og russisk fra et semantisk synspunkt. Sammenlikningen har blitt avgrenset til finitte verbformer i indikativ modus og omfatter altså ikke bare verb i fortid men i alle tempora, noe som sjelden diskuteres når det gjelder tyrkisk. I den praktiske delen vises konkrete eksempler på aspektbetydninger, tatt fra boken ”Kar” av den tyrkiske forfatteren Orhan Pamuk, og deres russiske oversettelse med analyse av aspektbruk og måter å bevare det språklige uttrykket som i originalteksten på.

I undersøkelsen konkluderes det med at analysen i den praktiske delen i mange tilfeller svarer positivt på problemstillingen som ble reist i innledningen, samtidig som den styrker hypotesen.

Undersøkelsen kan være både et bidrag til teoretiske kontrastive studier og kan praktisk sett bli brukt i utarbeidelser av tyrkisk språklære, oversettelsesteknikk eller andre lingvistiske studier.

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INTRODUKSJON	
1.1. Innledning	9
1.2. Problemstilling	11
1.3. Hypotese	11
1.4. Disposisjon	11
1.5. Nøkkelord	12
2. TEORETISK DEL	
2.1. Problemet med terminologi	13
2.2. Aspekt og aksjonsart	14
2.3. Aspekt og situasjonstyper	16
2.4. Tyrkisk tids- og aspektsystem	17
2.4.1. Aspekt ved enkle verbformer, indikativ modus	
2.4.1.1. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt	19
2.4.1.2. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt	22
2.4.1.3. Semantiske betydninger uten forbindelse med tempus	25
2.4.2. Betingelses- og imperativ modus	26
2.4.3. Modalitet ved enkelte verbsuffikser og suffikskombinasjoner	26
2.4.4. Aspekt og perifrastiske verbformer	27
2.4.4.1. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt	29
2.4.4.2. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt	30
2.4.4.3. Semantiske betydninger av aksjonsart	32
2.4.5. Andre språklige uttrykksmidler for aspekt	38
2.5. Det russiske aspektsystemet sammenlignet med det tyrkiske	
2.5.1. Aspekt som grammatisk kategori i russisk	41
2.5.2. Aspekt som semantisk kategori i russisk	42
2.5.3. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt	43
2.5.4. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt	46
2.5.5. Forbindelse mellom tempus og aspekt	49
2.5.6. Aspektpar	52
2.5.7. Aksjonsart i russisk	53
2.5.7.1. Semantiske betydninger av aksjonsart	54

2.5.8. Adverber og aspektbruk	56
3. PRAKTISK DEL	60
3.1. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt	
3.1.1. Punktuell betydning	60
3.1.2. Avsluttet betydning	68
3.1.3. Resultativ betydning	72
3.2. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt	
3.2.1. Durativ betydning	76
3.2.2. Iterativ og habitativ betydning	83
3.3. Aspektbetydninger uten konkret forbindelse med tempus	87
3.4. Aksjonsartbetydninger	91
4. KONKLUSJON	95
5. BIBLIOGRAFI	
5.1. Primærlitteratur	97
5.2. Litteraturliste	97
5.3. Nettsteder	99

1. INTRODUKSJON

1.1. Innledning

Undersøkelsen som jeg kommer til å gjøre i denne masteroppgaven, ligger innenfor kontrastive studier av verbets aspektsemantikk i tyrkisk og russisk. Det er flere fakta som sammen ligger bak mitt valg om å jobbe med dette problemet. Først og fremst er kontrastiv grammatikk et ganske nytt og ungt felt som er mindre studert enn andre lingvistiske områder, noe som for så vidt er naturlig og logisk, fordi man for å sammenlikne to eller flere språk grundig, først må undersøke hvert enkelt språk fra A til Å med alle dets nyanser. Det er klart at det har blitt gjort forsøk på å skrive kontrastive studier i lang tid, og at antallet har vokst med tiden, slik at det i dag finnes mange av dem. Man kan allikevel følge en tendens, som var spesielt påtagelig i begynnelsen av den kontrastive lingvistikken, til at de språkene som ble sammenlignet, enten var to beslektede språk innenfor én og samme språkgruppe, eller ett eller flere beslektede språk som ble sammenlignet med engelsk, som jo har fått internasjonal status. Videre, hvis man snakker om grammatikkens inndeling, har de ulike grammatiske delene blitt gjenstand for svært forskjellig antall kontrastive undersøkelser. Noe som har spilt en rolle i valg av grammatiske kategorier som sammenlignes, er graden av likhet eller ulikhet mellom dem. Selv om det i dag (som sagt tidligere) finnes et stort antall studier innenfor komparativ språkvitenskap, eller innenfor komparativ grammatikk hvis man ser det mer spesifisert, er disse ikke jevnt fordelt, det vil si at noen områder er blitt dypere studert, mens andre knapt er berørt.

Siden studier innenfor aspekt som en grammatisk kategori stort sett begynte med slaviske språk, er det logisk at undersøkelsene som berører dette spørsmålet er gjort med forankring i russisk språk, samt at russisk ofte blir nevnt også i ikke-slaviske aspektundersøkelser (Lyons 1972; Comrie 1976). Til tross for det forblir utallige spørsmål uløst i russisk aspektologi. Disse spørsmålene gjelder definisjonen av selve termen ”aspekt”, samspillet mellom aspekt og aksjonsart og deres semantiske betydninger, aspektets grammatiske status i det hele tatt og dets plass i språkets grammatiske system.

Når det gjelder aspekt i tyrkiske språk, begynte dette å bli undersøkt mye senere. Selv om mange turkologer har pleid å beskrive betydningsforskjellene mellom de ulike handlingene som verbets former uttrykker, har de holdt seg unna ordet ”aspekt” og behandlet betydningsforskjellene som tidsformer. Det første omfattende studiet innenfor aspekt som

fremstår som et revolusjonert verk, ble skrevet av Johanson i 1971¹. I tillegg til at han organiserte sitt eget system av tempus-aspektuelle former i tyrkisk språk med sine innovasjoner i begrepsapparatet, var han den første som avgrenset aspekt og aksjonsart og påpekte at man bør fokusere på rent aspekt, det vil si ikke blande det med aksjonsart (Gabdraxmanova 2009:12 siterer Johanson 1971:19). Mange arbeid som har fulgt hans studie, har ikke samme avgrensning, men har sitt eget syn på hva aspekt er og hva slags typer aspekt som finnes i tyrkisk. Slik minner spørsmålene om termen ”aspekt” i turkologi, dets status osv, om de samme uløste problemer som finnes i russisk aspektologi, selv om den ontologiske bakgrunnen for aspekt som grammatisk kategori opprinnelig er forskjellig i disse to språkene.

Når det gjelder spørsmålet om kontrastive studier av aspekt i de to ovennevnte språkene, er det viktig å fastslå at forskningen er kommet ganske kort. Stor ulikhet mellom disse to språkene virker avskrekkende på dem som vil gjøre komparative analyser. Både tyrkisk og russisk forekommer selvfølgelig ofte i kontrastive studier av aspekt, men ikke i sammenlikning med hverandre (Comrie 1976, Lyons 1972). Noen ganger finner man slike sammenlikninger, men da blir de ikke behandlet særlig inngående og illustreres ved bare få eksempler, eller så blir de behandlet inngående men er begrenset til verbformer i fortid (Alvestad 2009), noe som for så vidt er logisk fordi akkurat fortidsformer er de formene der de fleste motsetningene og nyansene ved semantiske betydninger av aspekt lettest kan bli oppdaget. Følgelig kan man si at nisjen hvor sammenlikning av aspekt i tyrkisk og russisk hører hjemme, er tom, og at dette området helt klart krever flere undersøkelser og studier.

Siden tyrkisk er objekt for min undersøkelse, kommer jeg til å trekke alle konklusjoner ved å gå ut fra tyrkiske tids- og aspektformer og ved å deretter finne deres ekvivalenter i russisk, bortsett fra den delen av oppgaven der det russiske aspektsystemet blir presentert.

---

¹ Dette grunnverket er veldig viktig å lese for den som vil jobbe med aspekt i tyrkisk, fordi det både introduserer et nytt begrepsapparat og gir en fullstendig oversikt over bruken av aspekt og aksjonsart i tyrkisk. Dessverre har det imidlertid ikke vært mulig for meg å bruke dette verket i denne oppgaven, av den eneste grunnen at jeg ikke kan tysk. Beskrivelsene av Johansons teorier slik de har vært gjengitt av andre turkologer (van Schaaik 2000, Nilsson 1991) er ikke tilstrekkelige til at man får et detaljert bilde, bare til at man får en introduksjon til begrepsapparatet. Det samme gjelder kortversjonen av sine aspektteorier som Johanson har publisert på engelsk (Johanson 2000): Man føler at man ikke kan forstå teoriene hvis man ikke kan lese dem i detalj i deres originale versjon. Fordi min mangel på tyskkunnskaper er hovedhindringen når det gjelder å bruke Johansons studie, og fordi mitt hovedmål er å utføre en kontrastiv analyse, har jeg valgt å legge an mine beskrivelser og analyser på mer tradisjonell måte med det håp at hans forskning blir tilgjengelig i fremtiden på ett av de språkene som jeg behersker.

Selve det tyrkiske språket blir begrenset til Istanbul-tyrkisk, som er grunnlaget for litteraturspråket².

1.2. Problemstilling

Fordi jeg kommer til å gå ut fra ulike måter å uttrykke aspekt og aspektets semantiske betydninger på ved tyrkiske verb samt deres gjengivelse på russisk, vil min problemstilling lyde som følger: **er det mulig å bevare de semantiske betydningene i originalen ved oversettelse av disse aspektformene fra tyrkisk til russisk, og hvordan kan man gjøre det?**

1.3. Hypotese

Min hypotese er: alle språklige uttrykk og deres semantiske betydninger i ett språk har sine ekvivalenter i andre språk, uansett hvor ulik struktur disse språkene har. I mitt tilfelle betyr det at hver enkelt betydning av en aspektform i tyrkisk har sin ekvivalent i russisk. Målet er å finne ut måter å gjengi den på i oversettelsen.

1.4. Disposisjon

Mitt arbeid består av én teoretisk del, som omfatter diskusjoner om selve termen ”aspekt”, ”tids- og aspektform” og ”aksjonsart” i tyrkisk og russisk, og semantiske betydninger av aspekt, deres likheter og ulikheter i disse to språkene. Jeg kommer også til å berøre, uten å ta det detaljert, noen få termer som har tilknytning til aspektstudier, som ”situasjonstyper”. I den praktiske delen skal det gis eksempler på hver enkelt semantisk betydning av aspekt, inkludert visse modale nyanser (om de er tilgjengelige), og tilhørende oversettelse av disse ytringene til russisk, med en videre analyse av dem. Jeg vil undersøke om den semantiske betydningen som er uttrykt på tyrkisk er forandret eller ikke ved oversettelsen, og om det finnes måter å bevare den på. Eksempelene i den praktiske delen blir tatt fra romanen ”Kar” av

---

² I tyrkiske dialekter, som er ganske mange i antall, finnes det alltid avvik fra standardspråkbruk. Dette inkluderer både fonologi, syntaks og morfologi, slik at visse grammatiske regler som er allment aksepterte i et standardspråk oppviser mindre eller større variasjon. Et eksempel er mangel på vokalharmoni i dialektene ved Svartehavs-kysten.

Orhan Pamuk og dens russiske og norske oversettelser. Den sekundære litteraturen omfatter tyrkiske og russiske lærebøker og studier og blir anvendt på eksemplene i den teoretiske delen.

1.5. Nøkkelord

Hovedbegrepene som følger fra ovennevnte og som kommer til å bli brukt i min oppgave, er *aspekt* fra turkologisk, slavistisk og allmennlingvistisk synsvinkel, den betydningen aspekt og tid skaper sammen i de forskjellige verbformer, *aksjonsart* samt en liten omtale av Vendlers³ *situasjonstyper* og noen få andre termer og definisjoner som vil komme frem underveis.

Det nye ved min oppgave er at den er et forsøk på å sammenlikne tids- og aspektformer i alle tempora, ikke bare i fortid. Min oppgave skal prøve å representere data om aspekt mer med fokus på semantiske betydninger enn på morfologi, særlig når dette gjelder tyrkisk. Jeg skal forsøke å finne flest mulig likheter mellom disse to språkene, til tross for at de har så forskjellig struktur.

Denne undersøkelsen kan brukes som en teoretisk studie som kan være et bidrag til dette området av den kontrastive lingvistikken, og som bakgrunn for videre undersøkelser. Den kan praktisk bli en kilde som blir brukt i utarbeidelse av tyrkisk språklære, den kan brukes i oversettelsesteknikk for å oppnå tydeligere gjengivelse av språklige nyanser, eller være til hjelp for en rekke andre lingvistiske studier.

---

³ Zeno Vendler, "Verbs and Times", *Linguistics and Philosophy*, New York, Ithaca, 1967, referert til og diskutert i (Zaliznjak & Šmelëv 2000:55).

2. TEORETISK DEL

2.1. Problemet med terminologi

Som nevnt tidligere har utviklingen av kontrastiv lingvistikk nådd et nivå der undersøkelse av deler av språket og hele systemer av forskjelligstrukturerte språk er blitt en aktuell og fremtidig retning. Man vier størst oppmerksomhet til verbet fordi ingen annen del av språket har så brede og ulike variasjoner av former og betydninger, og aspekt som grammatisk kategori blir regnet som en av de mest semantisk uklare kategorier. Undersøkelser vedrørende dette spørsmålet har følgelig ledet til dannelsen av en slags vitenskap som driver utelukkende med aspekt – *aspektologi*.

Til tross for det store antallet av studier har det ikke til nå blitt formulert hva den universelle termen ”aspekt” skal inneholde. Mange forskere har sine egne meninger. Noen av dem bruker populære ferdige formuleringer fra allmennlingvistikken. Den mest utbredte av disse er Comries definisjon av aspekt. Andre prøver å lage sin egen definisjon av termen ved å gå ut fra språkets tilhørighet og visse semantiske betydninger av aspekt som er typiske for angjeldende språk. Mangel på en universell definisjon kan være forårsaket av det at aspekt er en grammatisk kategori for noen språk og ikke-grammatisk for andre. Hvis man regner dette samt de typiske aspekttyper og semantiske betydninger for hvert enkelte språk, ville det logisk forutsette at man lager egne termer for hvert enkelt språk. Men slike termer finnes ikke, og det betyr dermed at forskere ikke har kommet til en konklusjon vedrørende dette spørsmålet som ville passe alle.

Jeg pretenderer ikke å skulle finne noe nytt innenfor dette området, og vil ta som bakgrunn for min undersøkelse termen ”aspekt” slik den ble foreslått av Comrie, fordi denne formuleringen ser ut til å være relevant for beskrivelsen av aspektbetydninger som passer for både tyrkisk og russisk, og Comries definisjon av aspekt forekommer oftest i tyrkiske kilder. Således er aspekt *ulike måter å gjengi en situasjon på i lys av dens helhet og utvikling i tid* (Comrie 1976:3).

Man bør også nevne at det finnes to sentrale termer i aspektologien, nemlig ”vid” og ”aspekt”. Termen *vid* blir brukt i russisk aspektologi, og termen *aspekt* kom egentlig i bruk i lingvistikken som oversettelsen av denne russiske termen (Lyons 1978:331-333). Betydningsmessig kan de ikke helt brukes om hverandre. Russiske aspektologer regner termen ”vid” for å være bredere, og ”aspekt” regnes til og med som en undergruppe av ”vid”

(Gabdraxmanova 2009). Men denne oppdelingen gjelder kun for russisk aspekt, og for å unngå misforståelser kommer jeg til å bruke termen ”aspekt” om både tyrkisk og russisk fordi det finnes ingen allment akseptert definisjon. Men fordi man har med de ovennevnte språk å gjøre, bør denne tvetydigheten bli nevnt.

Fordi aspekt avspeiler situasjonens karakter i tid, blir forbindelsen med tid åpenbar. Det finnes ingen mulighet for å se på aspekt uten dets lokalisering i tid⁴, og det er da termen ”tids- og aspektform av verbet” kommer frem, som passer fint for alle situasjoner i russisk og for mange tilfeller i tyrkisk, bortsett fra det at enkelte tyrkiske suffikser har en blanding av aspekt- og modale betydninger.

2.2. Aspekt og aksjonsart

Det finnes ett spørsmål man må ta stilling til, og det er avgrensning av verbets aspekt og dets aksjonsart. Hvis aspekt-spørsmålet fremkaller mange diskusjoner i dag til tross for dets lange forskningshistorie, ser aksjonsartområdet ut til å befinne seg i en enda vanskeligere situasjon. Det er vanskelig å fastslå hvilket konkret navn begynnelsen på aksjonsartforskningen er forbundet med. Hvert enkelte språk opererer med ulike navn og aksjonsartdefinisjoner og beskrivelser, men mange er allikevel enige om at termen ble foreslått til å beskrive slaviske verb og at bakgrunnen ligger i tyske undersøkelser. Slik ble ikke aksjonsart-spørsmålet reist stort sett før 1908 da Sigurd Agrell⁵ forsøkte å konkretisere skillet mellom aspekt og aksjonsart. Før det ble de ansett som helt likestilt. Agrell definerte først at aksjonsart er den måten handlingen blir utført på. Denne definisjonen er fortsatt en kjerne i russisk grammatikk. Selv om noen forskere mente at skillet mellom aspekt og aksjonsart er ubetydelig og uviktig, fortsatte aksjonsartspørsmålet å utvikle seg slik at i dagens lingvistikk skilles de to termene ved å definere aspekt som grammatisk begrep og aksjonsart som leksikalsk. Fremstilling av aksjonsart på engelsk er gjort på en spesifikk måte. Den er bundet sammen med situasjonstyper utarbeidet av Vendler og videreutviklet av Smith (1997). Dette

---

⁴ Dette gjelder hovedsakelig for tyrkisk, der tempus og aspekt er tett bundet sammen. Det blir spesielt tydelig når man prøver å finne de konkrete semantiske betydningene av aspekt og aksjonsart. Men i tilfellet med russisk kan påstanden sies å være ugyldig på grunn av at russiske verb har aspekt uavhengig av om de brukes i et bestemt tempus.

⁵ Sigurd Agrell: *Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte*, Lund 1908, zitiert nach <http://amor.rz.hu-berlin.de/~h2816i3x/AspektBegriffsgeschichte.pdf> (Link nicht abrufbar) sitert i Wikipedia <http://de.wikipedia.org/wiki/Aktionsart#Quellen>. (Fordi jeg som nevnt tidligere ikke kan tysk og den grunnleggende informasjonen om aksjonsart er på tysk, ble hoveddelene oversatt fra tysk for meg av en venninne, slik at jeg har kunnet fremstille dem i oppgaven.

kan være en grunn til at de turkologene som har jobbet med aksjonsart (van Schaaijk 2001), angriper spørsmålet fra denne vinkelen.

Når det gjelder russisk, er avgrensningen av aspekt og aksjonsart nødvendig for å påvise aspektpar. Fordi det russiske aspektsystemet er bygd opp på opposisjonen av perfektivt og imperfektivt aspekt, må hvert eneste perfektivt verb ideelt sett ha sin imperfektive motsvarighet. Verbet brukt som aksjonsart kan være avledet, og det kan ha samme rot som enten det perfekte eller imperfektive medlemmet av paret, men det blir ikke inkludert i paret allikevel. For eksempel er ”**smotret**” – **posmotret**”/se – få se et aspektpar, mens ”**vzgljanut**”/kaste et blikk er aksjonsart med den semelfaktive betydningen og inngår ikke i paret (Zaliznjak & Šmelev 2000:11-14).

Aksjonsart er et vanskelig tema når det gjelder tyrkisk. Situasjonen ser mye lettere og organisert ut for russisk språk, der det finnes en veldig klar beskrivelse av termen samt at de semantiske betydningene som er utarbeidet for aksjonsart ikke er særlig omdiskutert, slik at man har en klar og tydelig avgrensning av semantiske betydninger av aspekt og aksjonsart. Man kan ikke si at det finnes en slik orden i dette temaet innenfor tyrkisk, der det ikke finnes noen felles bestemt og akseptert struktur av aksjonsart i det hele tatt. Det er en tendens i tyrkiske grammatikker til å beskrive hvert enkelt suffiks med alle mulige tids-, aspekt- og modale betydninger. Det inkluderer også aksjonsartbetydninger hvis de finnes ved dette suffikset eller en kombinasjon av suffikset med et hjelpeverb, men selve termen ”aksjonsart” brukes ikke. Mangelen på allment aksepterte termer og beskrivelser av betydninger fører til både at aspekt og aksjonsartbetydninger blir blandet sammen, og til at grammatiske begreper blir overført fra det språksystemet som allerede har en fastlagt struktur, nemlig slaviske språk. Således behandles den såkalte *semelfaktive* betydningen av aksjonsart⁶, som betegner en engangs handling utført med en viss grad av hastighet, som aspekttype hos Kornfilt (Kornfilt 1997:360), og står som nummer ni i en rekke av andre aspekttyper. Selve termen ”aksjonsart” brukes altså lite på tyrkisk og mest for å beskrive det semantiske innholdet i hvert enkelt suffiks på grunn av det tyrkiske språkets agglutinative karakter. I noen tilfeller passer slike innlånte grammatiske betegnelser godt overens med den semantiske betydningen på tyrkisk, men oftest finnes det mange ulikheter og nyanser som krever utarbeidelse av et eget tyrkisk aksjonsartsystem med alt som følger med.

---

⁶ Denne termen, som brukes i det russiske aspektsystemet, blir lånt av mange forskere og kommer også noen ganger frem som beskrivelse av en situasjonstype (Smith 1997).

Jeg skal prøve å lage mitt eget skjema for semantiske betydninger av aspekt for tyrkisk ved å gå ut fra opposisjonen mellom perfektivt og imperfektivt, beskrevet av Comrie (Comrie 1976:16-32). Et av mine mål er å se om det er mulig å få en klar avgrensning av de semantiske betydningene av aspekt og aksjonsart i tyrkisk. Jeg ville ikke blande dem sammen, men etter å ha lest ulike kilder (beklageligvis med unntak av Johansons studium), kan jeg konkludere allerede i utgangspunktet med at mangel på aspektpar som obligatorisk del av verbets aspektsystem i tyrkisk tillater en mer fleksibel beskrivelse av de ovennevnte semantiske betydninger, og at avgrensning av aspekt og aksjonsart ikke blir obligatorisk for tyrkiskens vedkommende. Det er ikke mitt hovedmål å forsøke å legge de samme kriteriene til grunn for beskrivelsen av tyrkisk og russisk, men å se om aspektbetydninger inkludert aksjonsartbetydninger bevarer ved oversettelsen.

2.3. Aspekt og situasjonstyper

Det å klassifisere en handling ut ifra dens avsluttethet eller vedvarelse tilhører på den ene siden studiet av aspekt, men på den andre siden har aspektstudiet å gjøre med klassifisering av situasjonstype. Dette ville jeg omtale kort i dette avsnittet. Jeg vil ikke ta spørsmålet i detaljer, fordi mitt hovedfokus ligger på å få frem semantiske betydninger av aspekt og aksjonsart, altså det som kalles *viewpoint aspect* hos Smith (1997), men fordi *situation aspect* (etter Smith igjen) eller aspektet som er bundet til situasjonstyper representerer den andre siden av aspekt-enheten, må jeg også nevne det.

Hvert språkuttrykk har sine egne karakteristikk, mest leksikalske og semantiske, og faller dermed under én av fire situasjonstyper, som stort sett blir forbundet med Vendlers navn. Man bør nevne at grammatikere begynte å beskrive de situasjonene som er uttrykt av verbene (eller verbets semantiske innhold) enda tidligere enn Vendler, og inndelte dem først og fremst i *statiske* og *ikke-statiske*. Men Vendler videreførte oppdelingen ved å legge til de ikke-statiske situasjonene *accomplishments* og *achievements*, og hans oppfatning av situasjonstyper blir det henvist til også i dag (Aksu-Koç 1988:14).

States kan defineres som noe som bevarer sin tilstand i løpet av en bestemt tidsperiode uten hensyn til begynnelsen eller slutfase (f.eks. "elske"). *Activities* beskriver handlinger som varer i tid, den består av flere faser som bytter på hverandre, og krever tilleggsenergi for å fortsette sin vedvarelse, f.eks. "løpe", "spise". *Accomplishments* brukes om prosesser som

leder til sin naturlige slutt, og det er bruk av objekt som hjelper å skille mellom *activities* og *accomplishments*, f.eks. ”synges”(activity) – ”synges en sang”(accomplishment). *Achievements* beskriver en enkelt handling som viser til at en viss prosess har nådd sitt resultat. Det mest kjente eksempelet på dette, som er brukt i mange bøker om dette emnet, er verbene ”finne” og ”nå”.

For de fleste språks vedkommende har lingvistene tatt i bruk disse typer situasjoner enten uten noen som helst forandringer eller tilpasset dem til sitt språkssystem. Slik baserer det russiske aspektsystemet seg på beskrivelsen av virkeligheten via bare *states*, *events* og *processes*. Dette inkluderer også verbene i aksjonsart.

Noen turkologer (van Schaaik 2001, Taylan 2001) forbinder situasjonstyper med tidligere nevnte Smith⁷, som sannsynligvis også baserer seg på Vendlers arbeid. Hensikten med å ha med dette avsnittet og nevne Smiths navn er at flere tyrkiske forskere omtaler hennes utvidete situasjonstyper i forbindelse med adverbialbruk som ville forsterke semantiske betydninger av aspekt ved å bli brukt i en bestemt situasjonstype, slik at man med en gang kan finne ut hvilket aspekt verbet har og hvilken situasjon det beskriver bare ved å se på adverbialet (Taylan 2001). Dessuten omtales Smith også i et nyere studium der *aksjonsart* nevnes, nemlig i van Schaaik 2001.

Slik gjør min ikke-inngående omtale av situasjonstyper dette avsnittet noe overfladisk, men fordi denne siden av aspektstudier er sekundær i forhold til min problemstilling, avstår jeg fra ytterlige spekulasjoner og systematiseringer bortsett fra en påstand om at forbindelsen mellom aspekt og situasjonstyper er åpenbar og derfor er verdt å nevnes i denne studien.

2.4. Tyrkisk tids- og aspektsystem

I sin undersøkelse går Comrie ut fra opposisjonen mellom perfektivt og imperfektivt aspekt. Jeg vil også legge denne opposisjonen til grunn for mitt arbeid, fordi jeg regner den for å være fundamental, siden de semantiske betydningene av aspekt i hvert fall i et stort antall språk kan være enten perfekte eller imperfekte. Perfektivt aspekt baserer seg på avsluttethet, og imperfektivt aspekt på uavsluttethet. Alle semantiske betydninger som finnes ved aspekt baserer seg på disse to karakteristikkenes. Selv om opposisjonen mellom perfektivt

---

⁷ Smith, Carlotta S., *The Parameter of Aspect*, ”Studies in Linguistics and Philosophy”, nr. 43, 1997.

og imperfektivt ikke ligger ved tyrkiske verb leksikalsk som i russisk, og aspektet i tyrkisk uttrykkes morfologisk, passer denne opposisjonen utmerket også til tyrkisk.

Således finnes det to typer av aspekt – *perfektivt* og *imperfektivt*. *Perfektivt aspekt* avspeiler situasjonen som en helhet uten å dele den i faser som utgjør den. *Imperfektivt aspekt* viser en situasjon via dens indre struktur (Comrie 1976:18, 24). Slike aspekttyper som *progressiv*, *perfektum*, *prospektiv*, som Comrie beskriver (ibid.:32-40, 52-65), kan lett falle under enten perfektivt eller imperfektivt aspekt, og kan dermed behandles ikke som adskilte aspekttyper, men som semantiske betydninger av enten perfektivt eller imperfektivt aspekt. *Progressiv* og *perfektum* anses også i mange språk som tid. Men fordi slike definisjoner som *progressiv tempus* eller *perfektum tempus* (suffikset **-mİş** i tyrkisk kan være unntak i visse tilfeller) ikke finnes i både tyrkisk og russisk, blir det mer praktisk å behandle de ovennevnte som semantiske betydninger av perfektivt og imperfektivt aspekt, når man snakker om tyrkisk og russisk.

Verbets suffikser i tyrkisk har enten aspekt-, eller tids- og aspektbetydning som kan brukes med eller uten visse modale valører. Det er ikke mulig å finne et genuint tidssuffiks, bortsett fra suffikset **-DI**⁸, som bærer i seg temporal betydning. Man kan stort sett si, at selv om turkologer generelt anser suffikser som indikatorer av tid i tyrkisk, er det aspektsystemet som er primært i forhold til tidssystemet, fordi det er representert av et stort antall suffikser og deres kombinasjoner, mens tidssystemet, som sagt tidligere, blir representert av et eneste suffiks. Dermed ville jeg se på tidsvariasjon i tyrkisk som en rekke av aspekt- og modale betydninger som blir lokalisert i tid. En slik anskuelse kan også støttes av det faktum at de fleste av tids- og aspektformene er såkalte sekundære verbformer som opprinnelig er partisipper.

Jeg skal prøve å bygge opp et enhetlig skjema av aspekt- og tidsbetydninger for verbformer i tyrkisk, inkludert noen aksjonsartbetydninger. Jeg vil gjøre oppmerksom på at jeg avgrenser min undersøkelse til kun finitte verbformer i indikativ modus (med noen omtale om betingelsesmodus og modalitet), og hovedsakelig ekskluderer negative verbformer bortsett fra de tilfellene der deres bruk er obligatorisk for å uttrykke visse semantiske betydninger.

---

⁸ Store bokstaver står for konsonant- og vokalveksling (stor (I) som i dette tilfellet, for vekslingen mellom høye vokaler).

2.4.1. Aspekt ved enkle verbformer, indikativ modus

2.4.1.1. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt

Punktuell betydning. Denne betydningen brukes om en enkelt handling i fortid eller framtid, og den er den mest utbredte betydningen av perfektivt aspekt. I tyrkisk blir den representert av suffikset **-DI** for handlinger i fortid og av suffikset **-(y)AcAK**⁹ for fremtidige handlinger.

- (1) **Yürü-dü. Merdivenleri geç-ti. Sola sap-tı. Ve durakla-dı.** (Kononov 1956:231)
Han/hun gikk, passerte trappen, snudde til venstre og stoppet.
- (2) **Nereye gid-eceğ-iz, diye sormaktan korkuyordum.** (ibid.:235)
Jeg var redd for å spørre hvor vi skulle gå.

Den punktuelle betydningen kan ha en modal valør når den brukes med suffikset som betegner "annenhåndskunnskap" i tillegg, suffikskombinasjonen som i dette tilfelle er **-(y)AcAkmlş**, som betegner en enkelt handling i framtid basert på ikke-personlige opplevelser.

- (3) **Bulaşıkları bugün sen yıka-yacakmış-sın.**
Det er visstnok du som skal vaske opp i dag. (Brendemoen 1995:93)

Avsluttet betydning. Denne betydningen brukes i forhold til handlinger som fant sted i fortid eller skal finne sted i framtid, men betoner deres avsluttethet. Suffikset **-mlştİ** er mest brukt med denne betydningen. **-mlş** er i seg selv synkront sett et modalsuffiks, men ved kombinasjon med fortidsendelsen **-DI** mister det sin modale betydning og forsterker avsluttetheten av en handling i fortid i større grad enn det blir representert med punktuell betydning. Derfor brukes en slik kombinasjon for beskrivelser av handlinger i fortid som skjedde tidligere enn en annen handling i fortid.

- (4) **Şaduman çantasından sigara paketini çıkar-mıştı, bir sigara aldı.**
(Kononov 1956:241)
Şaduman hadde dratt en pakke sigaretter ut av vesken sin og tok en sigarett.

---

⁹ Stor (A) står for vekslingen mellom lave vokaler.

I samme betydning brukes også suffikset **-DIydI**. Det har også modal valør og legger til en subjektiv sikkerhet om at handlingen var avsluttet i fortid. Samme modale nyanse (samt at utsagnet kan anses som påstand) er til stede ved kombinasjonen **-mİşmİş**¹⁰.

- (5) **Ben sizinle beraber gelme-dimdi, fakat yaptıklarınızı öğrendim.** (Kononov 1956:240)
Jeg personlig hadde ikke gått sammen med dere, men jeg fikk vite hva dere hadde gjort.
- (6) **Almanya'dan yeni bir araba al-mışmış.**
Det påstås at han har kjøpt en ny bil i Tyskland. (Brendemoen 1995:91)

Kombinasjonen **-mİştİr** brukes om avsluttede handlinger i fortid i formelle beretninger, og suffikskombinasjonen **-(y)AcAktİr** forsterker et faktum, at handlingen sikkert vil bli avsluttet i framtid¹¹.

- (7) **Gücü kalma-mıştır artık.** (Tura Sansa 1984:147)
Nå hadde han ingen krefter igjen.
- (8) **Tabii ki sizi ilerde tekrar sorguya çek-eceğizdir.** (ibid.:149)
Selvfølgelig skal vi avhøre dere igjen i fremtiden.

Resultativ betydning. Denne betydningen, som også ofte kalles ”perfektum”, forutsetter tilstedeværelse av handlingens resultat. Man kan spørre om denne betydningen kan anses som en undergruppe av avsluttet betydning, fordi det dreier seg om handlinger som var eller skal være avsluttet, med det eneste tilleggskfokus på resultatet. Men jeg behandler den også adskilt og fremstiller den slik Kornfilt gjorde det i sin grammatikk, fordi hun ser ut til å gi en mer omfattende fremstilling enn en del andre, selv om jeg ikke er enig i alt hun skriver. Ifølge henne kan resultativ betydning også deles i undergrupper:

Resultativ betydning i fortid, som brukes om handlinger som var avsluttet i fortid men som har sitt resultat som gjelder fortsatt. Dette gjelder først og fremst suffikset **-mİş**, som kombinerer resultativ betydning av perfektivt aspekt og av handling som ikke er personlig opplevd.

¹⁰ Man må se bort fra noen dialekter der denne formen er brukt for vanlige fortidige handlinger som man ikke har opplevd personlig (Brendemoen 1995:91).

¹¹ Begge suffikskombinasjoner innebærer ulike modale nyanser etter hvorvidt de brukes i muntlig tale eller i offisielt skriftlig språk, men det som forener dem er at handlingene er sikret sin avsluttethet. *Bir mektup yazmıştır* betyr personlig sikkerhet fra talespråksynsvinkel og påstand fra skriftspråkets synsvinkel (ibid.:105).

- (9) **Ali git-miş.** (Gül 2009:180)
Ali er visstnok gått.

Kombinasjonen **-mİştİ** kan brukes i den samme betydningen, men omtaler et resultat av en handling i fortid i forhold til andre handlinger i fortid. Handlingen som resultatet står i forhold til, blir vanligvis representert av tidskonverber.

- (10) **Ben lokantaya vardığımda Hasan yemeğini bitir-miştİ.** (Kornfilt 1997:350)
Da jeg kom frem til restauranten, hadde Hasan avsluttet å spise måltidet sitt.

Resultativ betydning i situasjoner som har skjedd minst én gang i livet. Resultatet varer da i en ubegrenset tidsperiode. Denne betydningen nærmer seg den punktuelle, men med bruk av slike adverbialer som **”hiç”** får verbet et slikt semantisk snev.

- (11) **Hasan hiç Ankara’ya git-ti mi?** (ibid.:353)
Har Hasan noen gang vært i Ankara?

Jeg ville helst sette punktum her når det gjelder semantiske betydninger av perfektivt aspekt (mulige betydninger som man ville få frem ved hjelp av suffiksene **-DI**, **-mİş**, **-(y)AcAk** og deres kombinasjoner med variasjoner av suffikset for ”å være” og **-DIr**). Selvfølgelig finnes det noen flere forslag til ”aspekttyper” i ulike grammatikker. Kornfilt (1997) for eksempel (og dette nevnte jeg i 2.2.), gir eksempler på noen verb med suffikset **-DI** og beskriver deres aspekt som ”semelfaktiv”. Men poenget er at selv om det finnes en liten gruppe av verb som bærer tilsvarende (semelfaktive) leksikalske betydning i tyrkisk (Kornfils eksempel er **öksürmek**), blir det vanskelig å likestille betydningsmessig hennes beskrivelse av semelfaktiv bruk av suffikset **-DI** med den samme betydningen i russisk som tilhører aksjonsart og som hun har lånt sin beskrivelse fra. Derfor ville jeg insistert på det at en slik betydning som ”semelfaktiv” ikke er til stede i tyrkisk selv ved verb med lignende leksikalsk betydning. Disse verbene ville bevart den samme betydningen uansett hvilket suffiks de blir brukt med. Bruk av suffikset **-DI** i en vanlig kontekst vil helst bli ansett som indikator på den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt.

2.4.1.2. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt

Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt blir representert av et større antall suffikser. Imperfektivt aspekt har følgende semantiske betydninger.

Durativ betydning. Her ville jeg gjerne fokusere på noen nyanser. Imperfektivt aspekt har i seg selv betydninger av varighet, prosess, uavsluttethet og gjentakelse, med andre ord det at situasjonen ikke er avsluttet. På det punktet står imperfektivt aspekt i motsetning til perfektivt aspekt. Men Comrie (1976) for eksempel behandler slike karakteristikk av varighet som *durativ*, *progressiv* og *continuous* (det som Johanson kaller *intraterminal*)¹² adskilt og anser dem som typer av aspekt. Alle disse betyr egentlig det samme, nemlig at situasjonen varer en periode i tid uten hensyn til dens begynnelse eller avslutning. Det finnes selvfølgelig nyanser når man omdefinerer en periode med en tidsfestet begynnelse og slutt til en abstrakt utstrekning eller punkt på en tidsakse. Kanskje en slik oppdeling er aktuell for germanske og romanske språk, men den er ikke nødvendig i forhold til tyrkisk, fordi alle aspekttypene til Comrie blir representert av samme suffikser og følgelig kan behandles likt. Jeg vil dermed anse både *continuous*, *progressiv* og *durativ* som en durativ betydning av imperfektivt aspekt, med alle nyanser som blir omtalt tilsvarende.

Den ledende posisjonen blant alle suffiksene med durativ betydning har suffikset **-(I)yor** og dets kombinasjoner. Selve suffikset viser til situasjoner som foregår på ytringstidspunktet eller i nåtiden.

- (12)   **Sizi burada ilk defa gör-üyorsunuz!** (Kononov 1956:224)
              Jeg ser dere her for første gang!

Når det er snakk om handlinger med samme betydning som varte i fortid, skal suffikset **-(I)yordu** brukes. I dette tilfelle blir tidspunkt anvist ved hjelp av adverbialer eller konverbkonstruksjoner, men behøver ikke nødvendigvis å vises, slik at durativ betydning da følger ut fra konteksten.

- (13)   **Kalkınca bir yağmur yağ-ıyordu.** (ibid.:238)
              Da jeg våknet opp, regnet det.

- (14)   **Tren kalkarken çocuk gibi hüngür hüngür ağlı-yordu.** (ibid.:485)
              Da toget begynte å gå, gråt hun bittert som et barn.

---

¹² Johanson sitert av Brendemoen (personlig kommunikasjon), Johanson (2000:29), Nilsson (1991:94).

Modal valør av handlinger som er fremstilt med denne aspektbetydningen har suffikset **-(I)yormuş** og betegner en handling som varer i nåtid eller varte i fortid, men som ikke ble opplevd personlig.

- (15) **Ali, Ayşe'yi sev-iyormuş.**
Ali er/var visstnok glad i Ayşe. (Brendemoen 1995:87)

Kombinasjonen av suffiksene **-(I)yor** og **-Dİr** legger til en vedvarende handling en modal betydning av sikkerhet eller antakelse fra den som snakker sin side.

- (16) **Ali bizi bekliyor-dur. Acele edelim.** (Tura Sansa 1986:148)
Jeg tror/jeg er sikker på at Ali venter på oss(nå). La oss skynde oss.

Iterativ betydning viser i det hele til en situasjon som gjentar seg mange ganger, men den når allikevel ikke grensen til å bli en vane. Man kan si at denne situasjonen blir gjentatt mange ganger i løpet av noen konkrete perioder i livet. Disse kan bli spesifisert, men ikke nødvendigvis. I alle fall kan denne gjentakelsen ikke anses som en konstant kvalitet hos den som utfører eller utførte en slik handling, men det er også mulig at slik gjentakelse med tid kan bli til en konstant kvalitet, og skal da anses som vane. For å vise til iterativ betydning brukes suffikset **-(I)yor**, og denne betydningen blir enda mer forsterket når tidsadverb blir brukt.

- (17) **Her gün annem erken kalk-ıyor.** (eksempel fra informant)
Min mor står opp tidlig hver dag.

For gjentatte handlinger i fortid brukes kombinasjonen **-(I)yordu**.

- (18) **İstanbul'da çalışırken her gün saat yedide kalk-ıyordu.** (eksempel fra informant)
Da han/hun jobbet i Istanbul, våknet han/hun klokken seks hver dag.

Habitativ betydning brukes om en handling som er typisk for det omtalte subjektet. Den representeres av suffikset **-(V)r**¹³ for slike handlinger i nåtid, av suffikset **-(V)rdİ** for handlinger i fortid og av suffikset **-(V)rmİş** for uttalelser om ikke-personlig opplevelse.

- (19) **Babam erken yat-ar, ama iki senedir geç yatıyor.** (Yavaş 1987:460)
Min far pleier å legge seg tidlig, men de siste to årene har han lagt seg sent.
- (20) **Yusuf o zaman güneş doğmadan kalk-ardı.** (Kononov 1956:239)
På denne tiden pleide Yusuf å stå opp før solen gikk opp.
- (21) **Her akşam bir şişe rakı iç-ermiş.**
Han pleier/pleide visstnok å drikke en flaske rakı hver kveld. (Brendemoen 1995:89)

Suffikset **-(İ)yor** kan også brukes til å beskrive habitative situasjoner i nåtid, men det gjelder mer for muntlig tale (Yavaş 1987). Det finnes i tillegg en veldig fin nyanse ved valget av **-(V)r** versus **-(İ)yor**. Som Yavaş skriver (ibid.:461), brukes **-(V)r** for beskrivelser av mer generell handlemåte, mens **-(İ)yor** brukes for beskrivelser av regelmessig gjentatt virkning av slike handlinger. Nyansen i bruken av disse to formene er like fin som forskjellen mellom den iterative og habitative betydningen.

I sin grammatikk skriver også Kornfilt (1997) at en av de resultative betydningene kan uttrykkes av verbet i imperfektivt aspekt, nemlig når suffikset **-(İ)yor** bli brukt sammen med postposisjonen **beri** eller med partikkelen **-Dİr**. Hun konkluderer sannsynligvis slik ved å gå ut fra at denne formen oversettes til engelsk (samt en rekke andre språk, inkludert norsk) med perfektum. Som tidligere nevnt blir dette tempuset bundet sammen med resultatet av mange aspektologer som har engelsk (evt. andre språk som har lignende uttrykk) som morsmål. Fra deres synsvinkel fremstår handlingen i slike uttrykk som resultat, men fra tyrkisk (og også russisk) synsvinkel anses det som en prosess, og kan dermed heller betraktes som en representant for den durative betydningen av imperfektivt aspekt¹⁴.

- (22) **Uç gündür eve gelmi-yor.**
Han har ikke kommet hjem på tre dager. (ibid.:106)

¹³ Aoristsuffikset forutsetter bruk av lave vokaler, men fordi det finnes en gruppe av enstavelsesverb som bruker høy vokal, står (V) for vokal generelt.

¹⁴ Jeg skriver også nærmere om dette i den praktiske delen i 3.2.1.

2.4.1.3. Semantiske betydninger uten forbindelse med tempus

Det finnes også flere semantiske betydninger som ikke har noen konkret forbindelse med tempus, og de tilhører begge apsekte. Blant dem er allmenngyldig betydning og bruk av tids- og aspektformer i narrativer.

Allmenngyldig betydning brukes om universelle situasjoner som blir omtalt som et påstått faktum. Slike situasjoner anses som tidløse og uttrykkes ved hjelp av suffiksene **-(I)yör** og **-(V)r**, igjen med en liten nyanse der **-(I)yör** brukes når man kommer til slike universelle utsagn via personlig opplevelse.

- (23) **İki kere iki dürt ed-er.** (Yavaş 1987:456)
To og to blir fire.
- (24) **Dünya güneşin etrafında dön-er.** (ibid.:456)
Jorden kretser rundt solen.
- (25) **Para mutluluk getirmi-yör.** (Göksel & Kerslake 2005:339)
Penger bringer ikke lykke.

Narrativer inkluderer historiske beskrivelser, eventyr og innbilte situasjoner som har psykologisk avstand til virkeligheten, for eksempel spill. Til dette formålet brukes både aoristsuffikset, suffikset **-(I)yör** og suffikset **-mİş**.

- (26) **Bir gün padşah hastalan-mış ve oğullarını yanına çağır-mış.** (Kononov 1956:233)
Det skjedde en dag at sultanen ble syk og kalte til seg sønnene sine.
- (27) **Şimdi ben anne-ymiş-im sen kızım-mış-sın.** (Gül 2009:178)
Nå skal jeg være mor og du skal være min datter.

Alle de ovennevnte suffiksene som er omtalt i avsnittene 2.4.1.1., 2.4.1.2. og 2.4.1.3. bærer både bare aspektbetydninger og aspekt- og modale betydninger. Suffikset **-DI** deler både tids- og aspektbetydninger. Dette er det eneste suffikset som har genuin tidsvalør, fordi bare dets tilstedsværelse eller mangelen på det later til å tegne en linje mellom fortid og ikke-fortid. Suffiksene **-(I)yör** og **-(y)AcAK** viser ikke til nåtid eller framtid av seg selv, men bare ved mangelen av påfølgende suffiks **-DI**.

2.4.2. Betingelses- og imperativ modus

Jeg skal ikke vie mye oppmerksomhet til disse modi og vil bare nevne at i betingelsesmodus blandes alle aspektbetydninger med den modale betydningen av betingelse. Slik vil kombinasjonene **-DIysA**, **-(I)yorsa**, **-mİssA** og **-(y)AcAksA** betegne tilsvarende betingete enkeltstående handlinger i fortid, betingete durative handlinger i nåtid, betingete ikke-personlige handlinger og betingete enkeltstående handlinger i framtid.

Verb i imperativ modus i tyrkisk har ikke aspekt.

2.4.3. Modalitet ved enkelte verbsuffikser og suffikskombinasjoner

Til slutt ville jeg nevne enkelte rent modale betydninger av de ovennevnte suffikser og deres kombinasjoner. For **-(I)yor** er det en definisjon av en planlagt framtidig handling som med stor sikkerhet skal fullføres.

- (28) **Tren saat birde gel-iyor.**
Toget kommer klokken ett. (Brendemoen 1995:92)

Framtidige handlinger kan også uttrykkes av aoristsuffikset **-(V)r**, men disse handlingene er ikke planlagte, men kommer spontant.

- (29) **Sus, Muazzez, çabuk dön-er-im...** (Kononov 1956: 228)
Ti stille, Muazzez, jeg kommer straks tilbake...

Suffikset **-(I)yormuş** viser til planlagte, sikre framtidige handlinger via ikke-personlig opplevelse.

- (30) **Kemal gel-iyormuş.** (Aksu-Koç 1995:278)
Jeg har hørt at Kemal kommer.

Blant de andre modale betydninger av suffikset **-(V)r** er dets bruk i høflige spørsmål, påbud, og sammen med fortidsendelsen **-DI** i mulige og hypotetiske handlinger.

- (31) **Özür dil-er-im.**
Om forlatelse. (Brendemoen 1995:88)

Til slutt har vi suffikset **-(y)AcAK**, som kan uttrykke uventet og plutselig uttalt ønske og påbud, samt subjektiv nødvendighet.

- (32) **Polis ise karıştı: - Efendi, bizimle birlikte karakola gel-ecek-siniz.**
(Kononov 1956:235)
En politimann blandet seg inn: "Herre, du må bli med oss til politistasjonen."
- (33) **Bunu oku-yacak-sın.** (ibid.:235)
Du må virkelig lese denne.

Kombinasjonen **-(y)AcAKtI** brukes om ikke-fullførte intensjoner og hypotetiske handlinger.

- (34) **Bugün gel-ecekti, gelmedi.** (ibid.:242)
Han/hun skulle komme i dag, men kom ikke.
- (35) **O zaman ben ne yap-acaktı-m?** (ibid.:242)
Hva skulle jeg gjort i dette tilfellet?

2.4.4. Aspekt og perifrastiske verbformer

Perifrastiske eller komplekse verbformer dannes i tyrkisk ved hjelp av syntaks, i motsetning til de enkle verbformene, dvs. via kombinasjoner av konverbene med suffiksene **-(y)A/- (y)Ip** med finitte verb og via kombinasjoner av sekundære verbformer eller partisipper med hjelpeverbet **olmak/bulunmak**.

Når det gjelder den første måten, er enkelte typer ganske produktive. I motsetning til komplekse verbkonstruksjoner med **olmak**, som regnes for hjelpeverb, er det en særegenhet ved slike konstruksjoner med konverb, at konverbene som er opprinnelig infinitte og ubøyelige verbformer, her betydningsmessig er finitte verb, mens de finitte verbene som disse konverbene blir brukt sammen med, spiller en rolle som hjelpeverb. En kompliserende faktor er at bortsett fra det at de finitte verbene allerede har noen av sine aspektbetydninger med visse modale nyanser, så kan de samtidig bli brukt også med suffikser som på sin side også viser noen aspektbetydninger og på denne måten understreker betydningen av selve konstruksjonen. For eksempel har kombinasjonen av konverbet med suffikset **-(y)Ip** med verbet **durmak** allerede i seg betydningen av en handling som varer i tid, og i tilfeller der verbet **durmak** brukes med suffikset **-(I)yor**, vil denne durative betydningen bli forsterket.

- (36) **Tam 12 senedir kaldırımları çiğne-yip dur-uyor-uz.** (Kononov 1956:210)
Vi har holdt på med å slite ut disse fortauene i hele 12 år.

Konstruksjonene der konverbene blir brukt sammen med finitte verb, finnes i et mye mindre antall enn de med **olmak**. Bortsett fra sin opprinnelige betydning ”bli/være”, fungerer verbet **olmak** også som et hjelpeverb i perifrastiske verbkonstruksjoner kombinert med partisipper. Den første delen av konstruksjonen er alltid en sekundær verbform med suffikser **-(I)yor**, **-(V)r**, **-mİş** og **-(y)AcAK**. Disse suffiksene har allerede i seg aspekt- og modale betydninger, og når verbet **olmak** også blir bøyd, uttrykkes diverse tids-, aspekt- og modale betydninger i tillegg. Fordi det kommer frem et stort antall og variasjon av komplekse verbkonstruksjoner som omfatter en bred sirkel av semantiske betydninger, er det vanskelig å lage helhetlige og detaljerte beskrivelser av dem. Antagelig ville det kreves en hel bok dedikert til kun perifrastiske verbformer i tyrkisk som skulle omfatte alle sammen med alle betydningsnyanser. Jeg vil derfor avgrense oppgaven til de mest kjente og brukte formene og for det meste utelate nektede verbformer. Samtidig vil jeg ikke nevne modale betydninger (som selvfølgelig ikke er mulig å gjøre helt fullstendig, fordi nesten alle perifrastiske verbformer inneholder en viss modalitet), men fokusere kun på former med tids- og aspektbetydninger.

Når vi snakker om komplekse verbformer i tyrkiske verb, får vi bruk for termen ”aksjonsart” (van Schaaijk 2001). Betydningene av disse formene beskriver både aspekt- og aksjonsartbetydninger. Hvis semantiske betydninger av perfektivt eller imperfektivt aspekt dreier seg om avsluttethet eller varighet av handlingen, fremstår aksjonsartbetydningene som en blandning av betydninger av enten perfektivt eller imperfektivt aspekt med den måten handlingen ble utført på i tillegg – fort, sakte, avsluttet for godt, osv. Selve aspektbetydningene av perifrastiske verbformer har stort sett modal valør, og har små avvik fra de samme betydningene som enkle verbformer uttrykker. Det er veldig vanskelig å få et klart svar på hvilke konkrete perifrastiske verbformer som tilhører aksjonsart i tyrkisk. Fordi det ikke finnes en definitiv struktur, blir det her et stort område for spekulasjoner. I noen tilfeller ser det ut for å være nesten ingen (eller veldig liten) forskjell mellom f.eks. en prosess uttrykt av suffikset **-(I)yor** og en prosess uttrykt av kombinasjonen **-(y)Ip durmak**. Slik blir tilhørighet til enten aspekt- eller aksjonsartbetydning avgjort subjektivt. Jeg vil dermed betrakte som aksjonsartformer bare de som har tydelige ulikheter betydningsmessig, og jeg antar at min synsvinkel, som jeg fremlegger nedenfor, også kan bli omdiskutert og fremkalle uenigheter.

2.4.4.1. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt

De følgende aspektbetydningene av perfektivt aspekt vil jeg nevne for komplekse verbformer.

Punktuell betydning. Denne betydningen uttrykkes av kombinasjonen av et finitt verb med suffikset **-(y)AcAK** med et hjelpeverb **olmak**, som blir brukt mest med suffikset **-DI**. Semantisk sett er det vanskelig å definere denne konstruksjonen ordentlig. Handlingen den beskriver, er planlagt og teoretisk rettet mot framtid, men den blir ikke utført, selv om den nesten blir det, fordi den ble kansellert av en annen handling. Selve handlingen blir presentert som en handling i fortid, kan anses som enkeltstående, og har i tillegg et resultat – det at handlingen til slutt ikke ble utført. Slik kombinerer denne konstruksjonen i sin betydning den punktuelle og den resultative betydningen av perfektivt aspekt.

- (37) **Tüccar bir şey söyle-yecek oldu, fakat kadın sözünü kesti...** (van Schaaik 2001:83)
Kjøpmannen skulle til å si noe, men kvinnen avbrøt ham...

Avsluttet betydning uttrykkes av kombinasjonen av verbet med suffikset **-mİş** og hjelpeverbet **olmak**, som blir brukt i både infinitte former og med suffikser **-DI**, **-mİştİ** og **-mİştİr**. Denne konstruksjonen bærer i seg en valør av fullstendig avsluttethet av en handling i fjern fortid.

- (38) **Böylece sonunda Savaş ve Barış'ı oku-muş oldu-m.** (Göksel & Kerslake 2011:191)
Slik fikk jeg til slutt lest "Krig og fred".

Resultativ betydning av perfektivt aspekt er også forbundet med suffikset **-mİş**. Nyanser i betydninger er avhengig av hvilken form av verbet **olmak** som blir brukt. Betydningsnyanser kan være *resultatet som oppnås i nåtid* (som er vanlig eller gjentas ofte) før et bestemt tidspunkt, når det blir brukt med suffikset **-(I)yor**, *resultatet som skal oppnås til et bestemt tidspunkt i framtid*, når det blir brukt med suffikset **-(y)AcAK**, og *resultatet som man insisterer på å oppnå*, når det blir brukt i imperativ.

- (39) **Genellikle çocuklar o saatte uyu-muş oluyor-lar.** (ibid.:191)
Vanligvis har barna sovnet på den tiden.

- (40) **O zamana kadar biz git-miş olacağ-ız.** (ibid.:191)
Innen den tid skal vi ha gått.

- (41) **Bir de çay getir... iyi demlen-miş olsun!** (Kononov 1956:216)
Bring også te, og den skal være sterk!

2.4.4.2. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt

Durativ betydning av imperfektivt aspekt i komplekse verbformer i tyrkisk blir uttrykt av både kombinasjoner av konverb med suffikser **-(y)Ip**, **-(y)A** med visse finitte verb og kombinasjoner med hjelpeverbet **olmak**. Den siste blir representert av kombinasjonen av et finitt verb med suffikset **-(y)Iyor** som fungerer som partisipp med aspektbetydning, med verbet **olmak** brukt med suffikset **-(y)AcAK**. Denne konstruksjonen beskriver en handling som skal vare ved i framtid, særlig hvis en tidsperiode blir angitt.

- (42) **... uzun süren bir yalnızlığı bekli-yor olacak-lar.** (van Schaaijk 2001:74)
... de skal vente på en ensomhet som vil vare lenge.

Når det gjelder konstruksjoner med konverbene, uttrykkes durativ betydning også med kombinasjonen av konverbet med suffikset **-(y)Ip/ -(y)A** med verbet **gitmek**, og beskriver ikke bare varigheten av en handling, men anser den også som typisk, vanlig og uforanderlig. Disse karakteristikkenes faller også under den iterative og habitative betydningen av imperfektivt aspekt. Slik deler denne verbkonstruksjonen disse to betydningene.

- (43) **Saatlerce dal-ip gidiyordu.** (Kononov 1956:210)
Han/hun pleide å være hensunket i tanker i timevis.

Konstruksjonen som består av kombinasjonen av konverbet med suffikset **-(I)p** med verbet **durmak** (f.eks. **bakıp duruyor**) uttrykker også en handling som varer i tid. I noen tilfeller blir denne handlingen til en fast tilstand, særlig ved bruk av språklige tilleggskomponenter, som for eksempel adverbialer. Dermed deler denne konstruksjonen den durative og habitative betydningen.

- (44) **Eski ahbaplar her gidişimde seni sor-up durur-lar.** (ibid.:211)
Gamle venner spør etter deg hver gang jeg kommer til dem.

En konstruksjon til, som deler durativ, iterativ og habitativ betydning, er kombinasjonen av konverbet med suffikset **-(y)A** og verbet **gelmek**. Den beskriver igjen en vedvarende handling, som også kan være typisk for personen som utfører den, vanligvis i fortid. Slik brukes verbet **gelmek** oftest med suffikser som viser til fortid.

- (45) **Böyle ol-a-gel-miş böyle olagider.** (ibid.:211)
Slik hadde det (alltid) vært, og slik kommer det (alltid) til å være.

Kombinasjonen av konverbet med suffikset **-(y)A/ -(y)Ip** og verbet **kalmak** brukes også om durative handlinger i faste uttrykk som i **şaşakaldı/han ble fra seg av forundring**.

Habitativ betydning av imperfektivt aspekt uttrykkes også med kombinasjonen av et verb med suffikset **-(y)AcAK** med hjelpeverbet **olmak** brukt med suffikset **-(I)yor**. Denne konstruksjonen beskriver den handlingen som ble beskrevet tidligere under den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt, nemlig en planlagt handling som ikke ble fullført fordi den ble kansellert av en annen handling. Men i dette tilfellet oppstår situasjonen som handlingen beskriver, til stadighet, slik at den er blitt typisk for den personen som utfører den.

- (46) **Bazen bir şey söyle-yecek oluyor-um ama bir türlü çıkmıyor.** (Göksel & Kerslake 2005:368)
Noen ganger skal jeg til å si noe, men så greier jeg ikke å gjøre det.

Men selv om komplekse verbformer etter min oppfatning også uttrykker perfekte og imperfektive betydninger av aspekt, blir de i nyere turkologisk forskning (van Schaaik 2001) mest forbundet, som tidligere nevnt, med termen ”aksjonsart”, og selv om selve termen brukes, skjer det uten noen som helst klar definisjon av den. Aksjonsart regnes for å være en viktig del av studier om aspekt, og hvis et språk disponerer muligheter til å uttrykke slike betydninger, ville det vært logisk å avgrense dem i en gruppe for seg. Det at det finnes i tyrkisk et så stort antall komplekse verbformer i ulike variasjoner, forutsetter et stort paradigme av betydninger. Og de aspektbetydningene som konkretiserer og spesifiserer handlingens måte, kan definitivt falle under aksjonsartbetydninger. Derfor er det viktig å jobbe mer innenfor dette temaet. Det er viktig å utvikle et aksjonsartsystem i tyrkisk slik at man får en klar definisjon av selve termen, og av hvilke semantiske betydninger som ville passe tyrkisk språk. Dette ville videre hjelpe oss til å unngå misforståelser og at

aspektbetydninger blir blandet med aksjonsartbetydninger. Dette er (som nevnt tidligere) da også påpekt av Johanson i hans studie om aspekt¹⁵.

2.4.4.3. Semantiske betydninger av aksjonsart

Så lenge jeg forsøkte å jobbe med aksjonsart, fant jeg ut at i motsetning til for eksempel russisk, faller aksjonsartbetydninger i tyrkisk bare inn under perfektivt aspekt. Jeg vil understreke at det er mulig at det finnes flere betydninger enn de jeg behandler, men jeg kommer til å beskrive de som forekommer oftest i tyrkiske kilder. Jeg vil også gjøre oppmerksom på at selv om det blir påstått at noen perifrastiske verbformer uttrykker aksjonsart, så finnes det ingen klar definisjon av betydningene av disse aksjonsartene, men bare beskrivelser av handlinger som disse betydningene uttrykker¹⁶. Derfor vil jeg nevne disse betydningene slik de blir omtalt i ulike tyrkiske kilder og som jeg tror tilhører aksjonsart.

En handling som blir utført fort og behendig, uttrykkes av kombinasjonen av konverbet med suffikset **-(y)A** og verbet **vermek** (f.eks. **okuyavermek** – *lese hurtig*). En slik handling kan fra et tidspunkt ses på som semelfaktiv, fordi en meget hurtig utført handling kan innebære at den ble gjort én gang. Samtidig står denne betydningen veldig nært punktuell betydning, fordi det betyr egentlig en enkeltstående handling som blir utført raskt.

- (47) **Bir gün Hanımefendi öl-ü-ver-di.** (Kononov 1956:210)
En dag døde plutselig fru.

Aksjonsartbetydningen som heter *ingressiv*¹⁷ beskriver hvordan handlingen ble påbegynt. Konstruksjonen som dannes ved hjelp av kombinasjonen av den affirmative formen av *aorist* med hjelpeverbet **olmak** som brukes med suffiksene som viser til fortid, forteller om en handling som begynte og fortsetter å skje regulært etter at utsagnet ble uttalt.

- (48) **... hemen yalnız onunla konuş-ur ol-du.** (ibid.:213)
... han/hun begynte å snakke bare med ham/henne.

---

¹⁵ se 1.1.

¹⁶ Egentlig er det ikke noen bestemte tyrkiske suffikser som forbindes med ordet "aksjonsart". Selv van Schaaijk (2001), som nevner termen i begynnelsen av sin artikkel om perifrastiske verbformer, skriver videre "aspektformer", ikke "aksjonsartformer".

¹⁷ Termen brukes for det russiske aksjonsartsystemet og er sannsynligvis lånt derfra.

*Finitiv*¹⁸ aksjonsartbetydning beskriver hvordan en handling blir avsluttet, og uttrykkes med kombinasjonen av den negative formen av *aorist* med hjelpeverbet **olmak** med suffikser som viser til fortid.

- (49) ... **birdenbire de gözleri gör-mez ol-muş.** (ibid.:214)
... *han/hun (hadde)også plutselig sluttet å se.*

Når den negative mulighetsformen blir brukt i denne konstruksjonen, betyr det at handlingen ble avsluttet uten ønske eller vilje fra den handlende personens side, men av andre grunner.

- (50) **Onu da hiç gör-emez ol-du-k dedi.** (ibid.:214)
Vi har aldri sett henne igjen, sa han.

Verbet **gitmek** brukt med suffikset **-DI** i kombinasjon med andre finitte verb med det samme suffikset betyr at handlingen ble fullstendig avsluttet. Derfor kan denne konstruksjonen dele finitiv aksjonsartbetydning og avsluttet betydning av perfektivt aspekt¹⁹.

- (51) **Atlı ufukta kaybol-du gitti.**
Rytteren forsvant i horisonten, og det var det. (Brendemoen 1995:172)

Et sterkt og plutselig ønske om å utføre en handling. Denne betydningen representeres av kombinasjonen av optativsuffikset **-(y)A** og eiendomsendelse, og uttrykker modalitet i stor grad. Det er uklart om denne formen, som dannes av verb, kan regnes for å være en verbform, slik det fremstår for eksempel hos Kononov (1956:248). Den beskrives også som adjektivform hos Göksel og Kerslake (2005:56). Fordi denne formen brukes med både finitte verb og **var/yok/olmak** ville også jeg regnet den for et substantivert verb. Verbene som kan bli brukt sammen med denne formen, tillater å bøye den i alle mulige tempora, og dette i sin tur forutsetter bruk av alle mulige suffikser som uttrykker ulike aspektbetydninger. Disse kombinasjonene ville spesifisert for eksempel om at handlingen utføres på grunn av et sterkt og plutselig ønske, som vane, eller om den bare er en enkeltstående handling, eller om den skjer på ytringstidspunktet.

¹⁸ Termen er fra det russiske aksjonsartsystemet.

¹⁹ Jeg omtaler flere nyanser angående aspekt- og aksjonsartbetydninger underveis i sammenligning med russisk i 2.5. samt i den praktiske delen i kapittel 3.

- (52) **Bağır-a-sı-m geliyor, vallahi!** (Kononov 1956:248)
Jeg har sterk lyst til å skrike, ved Gud!
- (53) **Gül-e-si-m geldi.**
Jeg fikk lyst til å le. (Brendemoen 1995:100)
- (54) **... Hesabı ödemededen basıp kaç-a-sı-m ... var.** (sang^{20,21})
Jeg har lyst til ... å flykte uten å betale regningen...

Jeg ville også nevne igjen forskningen til van Schaaik (2001), der han beskriver noen nyanser i aspektbetydninger ved perifrastiske verbformer. Han presenterer en variant til av aspektsystemet i tyrkisk, og ifølge ham består aspektsystemet av *aksjonsart*, *perfektivt* og *imperfektivt* aspekt, *kvalitativt* aspekt og *fase-karakteristikker*. Aksjonsart og perfektivt og imperfektivt aspekt er omtalt tidligere. *Kvalitative karakteristikk* beskriver en handling som *habitativ*, *durativ*, *semelfaktiv* osv., men aspektsystemet består også av ulike *faser* handlingen blir utviklet gjennom. Slik finnes det en *prospektiv* handling (intensjon om å utføre handlingen), *ingressiv* (begynnelsen), *progressiv* (handling i prosess), *egressiv* (avslutning) og *perfektum* (resultat). Van Schaaik plasserer alt det ovennevnte på én og samme linje, noe som jeg ikke er helt enig i, og fortsetter med å påstå at kvalitativt aspekt er de semantiske karakteristikk av en handling som hjelper å finne semantiske betydningens tilhørighet til enten perfektivt eller imperfektivt aspekt eller aksjonsart. Den samme funksjonen har

²⁰<http://sarki.alternatifim.com/data.asp?ID=164912&sarki=Rezalet%20%C7%FDkaras%FDm%20Var&sarkici=Manga>

²¹ I denne forbindelse vil jeg nevne at eksempler av typen vi ser i eksempel (54), karakteriseres som ugrammatiske av noen informanter. Ikke desto mindre har sangen eksempelet er tatt fra, et gjennomgående rim -(y)Asım var, hvor -(y)Asım nettopp er denne substantiverte optativsformen. Som en kuriositet vil jeg her gjengi hele sangteksten:

- (i) Herkes koyun her şey yolunda
 Taşkınlık yapan suçlu illa
 Sesini alçalt anana bağırma
 Gıcık oldum itirazım var.
 Trafikte arabayı bırakıp uzayasım
 Hesabı ödemededen basıp kaçasım
 Oy sandığına aşk mektubu atasım
 Tabularını başlarına yıkasım var.
 Rezalet, rezalet, rezalet çıkarasım var.
 Elimde içki her yeri dolaşasım,
 Damsız almayana kafa atasım,
 Birine dik dik bakıp çıldırtasım
 Serserilere kafa tutasım var.
 Yüzüme bakmayana tokat atasım
 Bana yol vermeyene çelme takasım
 Cin olmadan adam çarpasım
 Tabularını başlarına yıkasım var.

handlingens fase. Derfor kan ikke disse fire komponenter som van Schaaiks aspektsystem består av, være ensbetydende. Men jeg finner hans oppdeling av en handling i faser interessant, fordi ifølge ham spiller dette en vesentlig rolle når det gjelder komplekse verbformer og semantiske betydninger som de uttrykker. Van Schaaiik beskriver nyanser av én og samme betydning ved tre typer perifrastiske konstruksjoner.

Jeg skal ikke gå videre i detalj i forskningen hans, men jeg vil nevne at eksemplene som han bruker som viser at én og samme verbform ut fra konteksten kan leses med ulike nyanser, kan avspeile alle handlingens faser i sin utvikling, og igjen er et bevis på hvor komplisert et språk tyrkisk er.

Således har jeg omtalt bare de mest og oftest brukte komplekse verbformer og bare de som har bare med tids- og aspektbetydninger å gjøre. På grunn av stor variasjon av slike former har jeg avgrenset dem til bare former i indikativ modus, noen få betingelsesformer og former som har noen modale nyanser. Slik har perifrastiske verbformer i tyrkisk både aspekt- og aksjonsartbetydninger. Aspektbetydninger er atskilt fra de som enkle verbformer uttrykker, og har modal valør i tillegg. *Aksjonsart* som forskningstema er ikke blitt studert i dybden, og selve termen er knapt nevnt. Alle påviste betydninger av aksjonsart med alle nyanser tar utgangspunkt i karakteristikk som legges til de semantiske betydningene av perfektivt aspekt. Man kan til slutt si at aksjonsart fortjener mer oppmerksomhet i tyrkisk. Det er klart at den spiller en atskillig mer marginal rolle i tyrkisk grammatikk enn i russisk, men den har sine egne særegenheter, er ganske komplisert, morfologisk og semantisk sett, og fortjener et eget kapittel i tyrkiske grammatikker.

Jeg vil videre gi flere tabeller med oversikt over de tyrkiske verbsuffiksene i forhold til de aspekt- og aksjonsartbetydningene som de uttrykker.

Indikativ modus, perfektivt aspekt

Tids- og aspektbetydninger			Tids-, aspekt- og modale betydninger		
punktuell	avsluttet	resultativ	punktuell	avsluttet	resultativ
-DI	-mİştİ -mİş oldu -mİş olmuştu	-mİş -mİş oluyor -mİş olacak “hiç” + -DI	-(y)AcAK -(y)AcAKmİş -(y)AcAk oldu -(y)AcAk olmuş(tu)	-mİştİr -DIydİ -(y)AcAktİr	-mİşmİş -mİş ol -mİş olacaktı -mİş olacaktı -mİş olacaktır -mİş oluyormuş

Indikativ modus, aksjonsart

Aksjonsartbetydninger			
beendig handling	ingressiv	finitiv	sterkt ønske om å utføre en handling
-(y)A vermek	-(V)r oldu/olmuş/olmuştu	-mAz oldu/olmuş/olmuştu -DI gitti/gitmişti	-(y)Asİ

Indikativ modus, imperfektivt aspekt

Tids- og aspektbetydninger			Tids-, aspekt- og modale betydninger	
durativ	iterativ/habitativ	allmenngyldig	durativ	iterativ/habitativ
-(I)yor	-(V)r	-(V)r	-(I)yormuş	-(V)rmiş
-(I)yordu	-(V)rdİ	-(I)yor	-(I)yordur	-(I)yormuş
-(I)yor olacak	-(I)yor		-(I)yor olacaktır	-(y)AcAk oluyor
-(y)Ip durmak	-(I)yordu		-(I)yor olacaktı	
-(y)Ip gitmek	-(y)Ip durmak		-(I)yor olacaktı	
-(y)A kalmak	-(y)A gelmek			
-(y)A gelmek				

2.4.5. Andre språklige uttryksmidler for aspekt

Fordi aspekt i tyrkisk språk blir uttrykt morfologisk, er det i motsetning til russisk språk lettere å finne ut og definere betydningene av perfektivt og imperfektivt aspekt. Men man skulle tro at visse språkmidler i tillegg, som f.eks. adverbiale konstruksjoner, hjelper å definere aspektbetydningene enda raskere. Dette er spesielt fruktbart i undervisning i tyrkisk som fremmedspråk. I begynnelsesfasen av språklæring kommer selve termen ”aspekt” og dens betydninger sjeldent frem. Det blir bare beskrivelser av karakteristikk av disse betydningene, som ”varighet” eller ”avsluttethet”, osv. Hvis man vet at et visst adverb eller en bestemt adverbial konstruksjon blir brukt sammen med en bestemt verbform, f.eks. den med suffikset **-(I)yor** for handlinger som varer i tid, kan man få vite at dette adverbet forutsetter bruk av denne verbformen eller verbkonstruksjonen, samt at bruk av et verb i denne formen også krever et visst adverbial for å forsterke den betydningen det uttrykker. Dette vil kunne bidra til at slike former huskes raskere og fortere kommer i muntlig bruk, samt til at dette blir grunnleggende for forståelsen av selve termen ”aspekt” og dens betydninger.

Blant indikatorer som viser til en eller annen aspektbetydning skal jeg velge bare noen få adverbiale konstruksjoner. Jeg deler dem i to store undergrupper. Den første inneholder adverbier som med sin leksikalske betydning viser til handlingens varighet, gjentakelse eller konstante kvalitet, og den andre til handlingens avsluttethet.

Imidlertid er det ikke så enkelt som man i utgangspunktet skulle tro. Man ville antatt at med perfektivt aspektbetydninger skal adverbier som har samme karakteristikk (avsluttethet) bli brukt, f.eks. ”**nihayet**” eller ”**en sonunda**”, og med imperfektive aspektbetydninger skal de som viser til varighet og gjentakelse brukes. Disse adverbialene vil vise til tidsperiode eller til frekvens av en handling, f.eks. ”**her gün**” eller ”**sık sık**”. Men bortsett fra noen få adverbier eller adverbiale konstruksjoner med postposisjoner og konverbier blir det vanskelig å definere om det er perfektiv eller imperfektiv aspektbetydning til stede. Mange adverbialer blir brukt med betydninger av både perfektivt og imperfektivt aspekt, og kan kombineres med hverandre. Jeg vil derfor nevne de som mer eller mindre definitivt kan vise til bestemte betydninger av begge aspekt. Jeg vil ta opp dette temaet fordi, som sagt tidligere, ved å kunne forbindelsen mellom verbformen og adverbialet kan man også lettere gjøre oversettelser fra ett språk til et annet og dermed øke kvaliteten på å bevare aspektbetydninger ved

oversettelsen. Men selv om dette temaet har tilknytning til min oppgave, er det vanskelig å utføre detaljerte studier av alle adverbialer, og fortegnelsen over dem blir ikke fullstendig.

Man skulle tro at det letteste av alt ville være å definere adverbialer som viser til betydningene av imperfektivt aspekt. Det finnes et antall adverbier som ved første øyekast er veldig klare indikatorer på durativ, iterativ og habitativ betydning. Fordi den durative betydningen er typisk for alle handlinger som er i sin prosess, er adverbialer som viser til tidspunkt eller tidsperiode, vanlige for den.

- (55) **Dün saat beşte annemle konuş-uyordu-m**²².
I går klokken fem snakket jeg med min mor.

Angivelse av tidspunktet kan også brukes med andre betydninger av imperfektivt aspekt, som for eksempel habitativ, når det står sammen med adverb som sier om handlingen er/var et vanlig trekk.

- (56) **Her gün saat beşte annemle konuş-uyordu-m/konuş-urdu-m/konuş-uyor-um/konuş-ur-um.**
Hver dag klokken fem pleier /pleide jeg å snakke med min mor.

Den beste indikatoren på durativ betydning er en tidsperiode som viser at en bestemt periode var full av bare denne handlingen. For å vise det brukes konstruksjoner med postposisjoner som ”**iki saat içinde**”, ”**iki saat boyunca**”, ”**ikiden beşe kadar**”, ”**ikiyle beş arasında**”, men på første plass står det et rent adverb, ”**şimdi**” eller ”**su anda**”, som viser at handlingen foregår på ytringstidspunktet.

- (57) **Şimdi kitap oku-yor-um**²³.
Jeg driver og leser en bok nå.

---

²² Som nevnt tidligere, kan nesten alle adverbier brukes med verb i begge aspekt. Derfor er det også i mange tilfeller under bestemte omstendigheter mulig å si ”*Dün saat beşte annemle konuştum*”. Det henger selvfølgelig sammen med at den punktuelle betydningen til -DI-fortiden passer sammen med det punktuelle som ligger i tidspunktets natur. Jeg skriver mer om det i den praktiske delen i 3.1.1.

²³ Også her blir det mulig å bruke perfektivt aspekt, ”*Şimdi bir kitap okudum*”, når adverbet ”*şimdi*” anses å betegne den mer utstrakte ”nå-perioden” enn ”øyeblikkelig nå”, samt at fokuset ikke legges på noe som holder på å skje på et bestemt tidspunkt eller tidsperiode, men bare på det at handlingen fant sted når som helst på tidsaksen. På samme måte blir det avsluttede aspektet ved -DI-fortiden spesielt betont i følgende setning:

(i) *Kitabı şimdi okudum.*
Nå ble jeg ferdig med å lese boken.

En indikator til på imperfektiv aspektbetydning, adverbet ”**sık sık**”, kan vise til en gjentatt og typisk handling, særlig nå det brukes om fortid. En grense mellom disse to betydningene (iterativ og habitativ) er veldig vaklende, og selve denne avgrensningen vil jeg også stille spørsmålstegn ved, fordi en handling som gjentas jevnt mange ganger lett kan regnes som et typisk trekk for den handlende personen.

- (58) **Bu kitabı sık sık okuyorum/okurum/okuyordum/okurdum.**
Jeg pleier/pleide å lese denne boken ofte.

Å finne adverbialer som ville vise veldig klart til noen av betydningene av perfektivt aspekt, er veldig vanskelig. Den eneste konstruksjonen som jeg har funnet som har i seg ideen om avsluttethet, er kombinasjonen av den affirmative og negative formen av aorist²⁴. Situasjonen som beskrives av denne konstruksjonen inneholder flere handlinger, én rett etter en annen, den ene har skjedd eller skal skje (er avsluttet eller skal være avsluttet) like før den andre. Handlingen i konstruksjonen kan også betraktes som enkeltstående og derfor beskrive den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt.

- (59) **Ben gelir gelmez telefon çaldı.**
Straks jeg kom, ringte telefonen. (Brendemoen 1995:138)

Jeg kommer ikke på flere adverbialer som kan vise definitivt til perfekte betydninger, og kan dermed konkludere med at adverbialer ikke spiller noen primær rolle blant tilleggsspråklige midler for definisjonen av semantiske betydninger av perfektivt aspekt. En foreløpig analyse viser at adverbier, med noen få unntak, ikke kan være indikatorer på noen som helst aspektbetydninger, selv om det ser ut ved første øyekast at de tilhører en av de aspektene helt definitivt. Det finnes allikevel situasjoner hvor disse adverbene vil brukes sammen med det motsatte aspektet. Noe forskning om adverbialbruk og deres forbindelse med aspekt (Taylan 2001) er kanskje derfor basert ikke på å finne forbindelsen mellom adverbet og aspektets semantiske betydning, men på å finne forbindelsen mellom bruk av adverbet og verbets semantikk i en bestemt situasjonstype. Denne forbindelsen ser ut til å være mer fruktbar enn mitt forsøk på å finne adverb som definitivt ville høre sammen med bruk av

---

²⁴ Selvfølgelig skal perfektivt aspekt brukes med adverbier som betegner noe punktult eller avsluttet, som de som ble nevnt i begynnelsen av avsnittet, men merkelig nok kan det også forekomme tilfeller der de kan brukes også med verbet i imperfektivt aspekt.

(i) ... *en sonunda konuşuyordu.* (Pamuk 2002:349)

en bestemt aspektbetydning. Tyrkiske verb med alle mulige tempus- og aspektsuffikser kan ikke ses adskilt fra setningen og konteksten hvis man vil finne ut hvilken aspektbetydning de har.

2.5. Det russiske aspektsystemet sammenlignet med det tyrkiske

2.5.1. Aspekt som grammatisk kategori i russisk

Denne delen av min oppgave vil jeg dedikere til beskrivelser av aspekt i russisk. For dette formålet skal jeg hovedsakelig bruke en bok av Zaliznjak og Šmelëv om russisk aspektologi (2000). I sin bok behandler de det russiske aspektsystemet i detalj og fremlegger informasjonen på en forståelig måte for både nybegynnere på dette området og dem som allerede har visse grunnleggende kunnskaper i aspektologi.

Aspekt i russisk er blitt mye mer inngående studert enn i tyrkisk; det samme kan man si om slaviske språk generelt i motsetning til andre språkgrupper. Termen *aspekt*, eller *vid*, som det kalles i russisk, er en obligatorisk del av alle språklærebøker. Takket være sin lange periode med forskning og studier, som er mye lengre enn for andre språkgrupper vedkommende, er det blitt utviklet en detaljert beskrivelse av aspektsystemet i alle slaviske språk. Til tross for dette finnes det knapt et eneste spørsmål vedrørende aspekt som lingvistene er enige om, bortsett fra ett, og dette er at aspekt i russisk, og dette gjelder for så vidt alle slaviske språk, er en grammatisk kategori. "Grammatisk kategori" blir omtalt som et system av grammatiske trekk som står i motsetning til hverandre. Som eksempel kan man ta den grammatiske kategorien tall. Det inneholder de grammatiske trekkene "entall" og "flertall", som ikke kan brukes samtidig. En av karakteregenskapene ved grammatiske kategorier er obligatorisk valg og bruk av ett av de grammatiske trekkene som utgjør klassen. Ordet kan bli brukt i enten entalls- eller flertallsform.

Det samme gjelder altså russisk aspekt, slik at når et verb blir brukt i et språklig uttrykk, innehar det enten perfektivt eller imperfektivt aspekt, bortsett fra verbet "**byt**" ("*å være*"), som verken har perfektivt eller imperfektivt aspekt. Aspekt i russisk omfatter hele verbets paradigme, det vil si både finitte og infinitte former i alle modi (Zaliznjak & Šmelëv 2000:10-11). I min oppgave skal jeg snakke bare om finitte verbformer slik jeg har gjort med tyrkisk.

2.5.2. Aspekt som semantisk kategori i russisk

Aspekt i russisk er, semantisk sett, en veldig rik kategori. Det kan uttrykke semantiske trekk som lokalisasjon i tid, dynamisk eller statisk handling, delelighet, lengde, øyeblikkelighet, begynnelse, resultat, osv. Men når man bruker verbet i ett av aspektene når man snakker russisk, tar man ikke de ovennevnte semantiske betydningene som utgangspunkt, men heller det at man er nødt til å velge enten perfektivt eller imperfektivt aspekt på grunn av det vanskelige systemet av grammatiske regler som russisk har. I dette lys fremstår semantiske betydninger som sekundære, og kan regnes som tilskudd til det bestemte aspektet som er obligatorisk av grammatiske grunner. Dette er helt forskjellig fra tyrkisk, der et visst aspekt velges ifølge denne semantiske betydningen som man vil uttrykke.

Bortsett fra alt det ovenstående er det vanskeligste ved russiske verb det at det finnes et rikt system av prefikser som danner et stort paradigme av ulike semantiske betydninger når de blir brukt sammen med verb, samt at mange verb med samme rot og stamme kan brukes i både perfektivt og imperfektivt aspekt, slik at deres semantiske betydning bare kan avgjøres av konteksten.

Samme semantiske betydninger som for eksempel ”gjentakelse” og ”begynnelse” av en handling, kan også uttrykkes ved hjelp av orddannelse. Dette har medført at *aksjonsart* som kategori er blitt dannet. Alle verb som faller under denne kategorien er avledet fra grunnverb. Aksjonsart er en ikke-grammatisk kategori i russisk, og følgelig ikke-obligatorisk, men brukes når man bevisst vil uttrykke en av de semantiske betydningene som har vært nevnt tidligere (ibid.:10-17). I boken vises som eksempel på dette to setninger, i den ene er verbet brukt som aksjonsart med iterativ betydning, og i den andre blir den samme betydningen representert med verbet i imperfektivt aspekt.

(60) **On ko mne časten’ko zaxažival** (IPF²⁵, aksjonsart).

On ko mne často zaxodil. (IPF, iterativ/habitativ) (Zaliznjak & Šmelëv 2000:12)

Begge setninger oversettes til norsk som “*Han besøkte meg ofte*”, og nyansen som uttrykkes av aksjonsart-verbet “**zaxaživat**”(komme innom), som viser i en større grad til gjentakelse av

---

²⁵ Videre vil PF stå for perfektivt aspekt og IPF for imperfektivt når det gjelder russisk, også i noen tilfeller for tyrkisk i den praktiske delen der denne spesifikasjonen blir nødvendig.

en handling enn bare verbet i imperfektivt aspekt, og som bare er åpenbar for dem som har russisk som morsmål, forsvinner ved oversettelsen. Verbet ”**zaxodit**”(komme innom) i den andre setningen har ikke den sære ideen av ”gjentakelse” i seg selv, men brukt sammen med adverbet ”**často**”(”ofte”) får det denne semantiske betydningen, mens i den første setningen kan verbet i aksjonsart uten vanskelighet bli brukt uten adverbet og bevare denne betydningen.

Som nevnt tidligere fremstår aspektet i russisk som en opposisjon mellom det perfekte og det imperfektive leddet i aspektpar. Mange aspektologer²⁶ sier at disse leddene ikke er likestilt, det ene er markert, dvs. innebærer et slags tegn, det andre mangler tilsvarende dette tegnet. Det leddet som er brukt i perfektivt aspekt regnes for å være markert, fordi det har et semantisk trekk som viser, for eksempel, til grensen som handlingen når i sin oppfyllelse, mens det ikke er mulig å se denne grensen i en situasjon som leddet i imperfektivt aspekt ville beskrive. Dette er imidlertid et felt innenfor russisk aspektologi som ikke er relevant for denne oppgaven og som jeg derfor ikke vil gå nærmere inn på.

2.5.3. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt

Før jeg presenterer de semantiske betydningene av både perfektivt og imperfektivt aspekt slik det fremgår hos Zalizniak & Šmelëv (2000), vil jeg nevne at terminologien som blir brukt i deres bok er tilpasset for russiske språkbrukere, og ikke kan oversettes som den er til andre språk. Jeg vil derfor tilpasse disse termene til norsk, og de vil dermed bli forandret. Jeg vil også påpeke at noen av betydningene kan være irrelevante for andre språk, at de gjelder og blir forståelige bare i originale tekster. Veldig ofte fremstår den semantiske betydningen av aspekt i russisk som en kombinasjon av slike faktorer som leksikalsk betydning av verbet, tid, modus og selve den grammatiske konstruksjonen.

Ifølge informasjonen som blir presentert i Zaliznjak og Šmelëvs bok, finnes det følgende semantiske betydninger av perfektivt aspekt.

Punktuell betydning. Det er hovedbetydningen av perfektivt aspekt, og den beskriver en enkeltstående handling i enten fortid eller framtid.

---

²⁶ Roman Jakobson og Nikolaj Trubetzkoy var de første til å nevne dette. (Zaliznjak & Šmelëv 2000:16)

- (61) **Ivan uexal za granicu...** (ibid.:19)
Ivan dro/ har dratt til utlandet.
- (62) **...čerez god... on ženitsja na Marii.** (ibid.:19)
... om ett år... skal han gifte seg med Maria.

Denne betydningen er til stede hos alle verb i perfektivt aspekt uavhengig av tekstens kontekst²⁷. Verbet som er brukt i perfektivt aspekt betegner i utgangspunktet en enkeltstående handling. Dette kan regnes for å være den objektive betydningen, som kan forandres eller få tilleggstrekk når verbet blir plassert i en bestemt tekstsituasjon. Slike betydninger kan fremstå som sekundære i forhold til hovedbetydningen.

Hvis man sammenlikner med tyrkisk, kan man si at den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt i russisk semantisk uttrykker det samme som i tyrkisk når det gjelder enkle verbformer. Slik vil de tyrkiske setningene ”**Ivan dıř ülkelere git-ti**” og ”**Bir yıldıan sonra da Maria ile evlen-ecek**” bety det samme som de ovennevnte russiske setningene og deres verbformer vil betegne en enkeltstående handling i fortid eller framtid.

Potensiell betydning. Denne betydningen blir representert av verb som betegner fysiske og mentale anstrengelser som brukes mest i framtid. Denne betydningen krever en spesiell kontekst – allmenn karakter av den handlingen som beskrives. Dette skjer ved hjelp av slike ord som ”**Ljuboj, vsjakij/hvem som helst**” samt allmennpersonlige konstruksjoner som ”**ne najdëš’ = nikto ne najdët/kan ikke finnes = ingen kan finne**”.

- (63) **Takix knig sejčas v magazinax ne najdëš’.** (ibid.:19)
Slike bøker kan man ikke finne i bokhandelen nå.

Allmennpersonlige konstruksjoner skal på tyrkisk gjengis ved hjelp av aorist og passive konstruksjoner.

- (64) **Şimdi bu kitaplar kitapçılarda hiç bulun-maz.**

Denne betydningen fremstår igjen som typisk slavisk. I hvert fall på russisk innebærer verbformene som uttrykker denne betydningen, en underforstått mulighet eller ikke mulighet til å utføre handlingen, og vil derfor oversettes til tyrkisk (og sannsynligvis til mange andre

²⁷ Mathiassen inndeler aspektbetydninger i bruksdefinisjoner som er konkrete og invariantdefinisjoner som ikke er avhengige av konteksten og brukes i alle tilfeller (Mathiassen 1996:369)

ikke-slaviske språk) som mulighetsformer. For eksempel ”**Ètu zadaču ljuboj rešit**” gjengis med mulighetsformen både på tyrkisk og norsk – ”**Bu problemi herkes çöz-ebil-ir**”/ ”Hvem som helst kan løse dette problemet”.

Hypotetisk betydning. Denne betydningen kommer frem når en enkeltstående handling blir uttrykt ved verb i betingelsesmodus. Denne gjengis tilsvarende på tyrkisk som reell eller irreell betingelse.

- (65) **Prijdi ja minutoj pozže, ego by uže ne spasti.** (ibid.:20)
Hadde jeg kommet ett minutt senere, ville vi ikke klart å redde ham.

Summarisk betydning. Denne betydningen er av en enkeltstående handling som blir gjentatt et bestemt antall ganger, og uttrykkes av verb i perfektivt aspekt, fordi den handlingen ikke blir ansett som en prosess, men som enkeltstående handlinger adskilt fra hverandre. Det er også mulig at den samme handlingen blir uttrykt av et verb i imperfektivt aspekt hvis den skal anses som prosess. Valget av aspekt er igjen avhengig av den leksikalske betydningen av verbet, konteksten og selve konstruksjonen. Ved denne betydningen er det til stede ord som viser til antall.

- (66) **On tri raza po-stučal (PF) v dver’.** (ibid.:20)
Han banket tre ganger på døren.

On dolgo stučal (IPF) v dver’.
Han banket lenge på døren.

Her gjelder den samme regelen også i tyrkisk. Hvis man bruker perfektivt aspekt, betyr det at handlingen ble gjort en gang eller at antallet som forteller hvor mange handlinger som ble utført, er til stede. Verbet med et suffiks som viser til imperfektivt aspekt skal beskrive en handling i prosess.

- (67) **Kapıyı üç kere vur-du.**
Kapıyı uzun uzun vur-uyordu.

”Presens av uinnfridde forventninger”. Navnet på denne betydningen beskriver hva den betyr. Den brukes bare i framtid ved negative verbformer i en spesiell kontekst med slike tilleggshjelpeord som ”**nikogda/aldri**”, ”**nikak/slett ikke**”.

- (68) **Počemu ty ko mne nikogda ne zaiděš?** (ibid.:21)
Hvorfor kommer du aldri på besøk?

2.5.4. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt

Det finnes følgende semantiske betydninger av imperfektivt aspekt.

Durativ betydning. Denne betydningen beskriver en prosess eller en tilstand som varer under det språklige uttrykket, eller i løpet av en bestemt tidsperiode.

- (69) **Kogda ja vošel., syn ležal na divane i čital knigu.**
Da jeg kom inn., lå sønnen min på sofaen og leste en bok.
- (70) **Včera my zanimalis' muzykoj s dvux do pjati.** (ibid.:22)
I går holdt vi på med å spille musikk fra to til fem.

Denne betydningen finner man ved verb som er brukt i både fortid, nåtid og framtid, og den står i opposisjon til den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt i høyeste grad. Man må nevne at det finnes en slags aspektkonkurranse i russisk, når i visse tilfeller verb i begge aspekt kan brukes i én og samme språklige situasjon uten at den språklige betydningen blir forandret²⁸. I andre tilfeller står de to aspektene i motsetning til hverandre og lager en opposisjon. Da blir erstatning av det ene aspektet med det andre umulig, fordi det vil føre til forandring av den leksikalske betydningen av en språklig konstruksjon. Den durative betydningen uttrykkes av verb som betegner prosesser ("stroit'/bygge", "pisat'/skrive"), tilstander som kan kontrolleres ("sidet'/sitte", "stojat'/stå"), og konkrete tilstander ("bolet'/være syk", "dumat'/tenke").

Iterativ betydning. Denne betydningen regnes for å være en primær funksjon av imperfektivt aspekt, historisk sett. Den betegner en handling som gjentas mange ganger, og inkluderer også en *habitativ* handling, fordi selve verbet ikke disponerer noe eget "gjentagelse"- eller "vane"-tegn, men dette blir åpenbart ved hjelp av slike ord som "každyj den'/hver dag", "obyčno/vanligvis", "vsegda/alltid", osv.

---

²⁸ Se Mathiassen 1996:373-385.

- (71) **Každý den ... on otkryvaet okno i dva časa spit.** (ibid.:25)
Hver dag ... pleier han å åpne vinduet og sove i to timer.

Også i tyrkisk er gjentatte handlinger imperfektive, og det er til og med samme adverbier som i russisk som hjelper med å spesifisere disse betydningene²⁹.

- (72) **Her gün pencereyi açıp iki saat yat-ar/yat-ıyor.**

Grensen mellom iterativ og habitativ betydning vakler også her på samme måte som i tyrkisk, og behandlingen av habitativ betydning som en adskilt gruppe i russisk er ikke relevant for meg i noen særlig grad. Habitativ betydning vil heller bli ansett som undergruppen av den iterative betydningen, fordi man vanligvis begynner å gjenta handlinger ofte før de blir til regulære vaner.

Resultativ betydning. Selve denne definisjonen ser merkelig ut når man snakker om imperfektivt aspekt, og forskere har sannsynligvis knyttet det navnet til et visst resultat som blir åpenbart etter en utført handling. Denne betydningen har fire undergrupper.

En handling som har oppnådd sitt resultat. La oss se på eksempelet ”**Tebe zvonila kakaja-to ženščina** (ibid.:26)/ *En kvinne har ringt til deg*”. Der finnes det et resultat – hun har ringt. Man kan skrive verbet i denne setningen på tyrkisk også i imperfektivt aspekt, men da ville det ikke fremgå noe som helst fokus på at kvinnen har ringt som resultat, men heller på det at hun har foretatt flere forsøk på å få tak i personen, slik at handlingen dermed anses som en prosess:

- (73) **Sana bir kadın telefon ed-iyordu.**

Det russiske verbet med imperfektivt aspekt vil heller antyde at kvinnen har ringt, uten å fokusere på at det har skjedd én eller flere ganger, men hvis verbet brukes i perfektivt aspekt, byttes betydningen ut med den punktuelle betydningen og mister alle de ovennevnte nyansene:

- (74) ***Po-zvonila (PF)* kakaja-to ženščina.**

---

²⁹ Unntatt konteksten der perfektivt aspekt kan brukes.

En kvinne har(hadde) ringt/ringte.

Hvis man skal bruke verbet i perfektivt aspekt på tyrkisk, blir det understreket at kvinnen har ringt kun én gang, og betydningen av verbet blir til den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt slik det også er på russisk i dette tilfellet.

(75) **Sana bir kadın telefon et-ti.**

*En handling som viser at resultatet er blitt oppnådd men deretter kansellert*³⁰. Eksempelet ”**Ty segodnja otkryval (IPF) okno?** (ibid.:26) – *Har du åpnet vinduet i dag?*”, ville beskrive en situasjon der man ser at vinduet er lukket, men føler at det er kjølig, så resultatet her er at han åpnet vinduet og deretter lukket det og med dette kansellerte et tidligere resultat. Skal man bruke perfektivt aspekt, vil dette lyde som presiseringen av at en tidligere gitt instruks er blitt fullført. Setningen ”**Ty otkryl (PF) okno?/Har du åpnet vinduet?**” beskriver at personen fikk ordre om å åpne vinduet tidligere. På tyrkisk kommer den forskjellen også frem. Hvis man skal fokusere på resultatet, skal man da bruke det komplekse suffikset **-mİştİ**, men hvis man vil uttrykke at instruksen var oppfylt, bruker man suffikset **-DI**³¹.

(76) **Pencereyi aç-mış mı-ydı-n?**
Pencereyi aç-tı-n mı?

En handling som viser at resultatet ikke er blitt oppnådd. Her betegner selve verbformen underforstått det. Hvis setningen ”**Ja umoljal eë vernut’sja** (ibid.:26)/ *Jeg ba henne komme tilbake*” der det imperfektive verbet uttrykker underforstått at han ikke klarte å få henne til å komme tilbake, blir omskrevet til en med et verb i perfektivt aspekt, vil det bety helt konkret at handlingen ble vellykket oppfylt. Når det gjelder tyrkisk, er det ingen mulighet for å uttrykke disse nyansene kun med verbformen, og forskjellen ville fremgå ut fra tilleggsmidler eller konteksten.

³⁰ ”Reversibel” handling, som Mathiassen kaller det, altså ”en handling og den motsatte handling, eller tur/retur”. Slik ”otkryval/åpner” betyr ”otkryl i zakryl/ åpnet og lukket igjen” mens ”otkryl” betyr at noe forblir åpent fortsatt. (Mathiassen 1996:378-379)

³¹ Det er allikevel mulig å få den samme betydningen når man bruker verbet med suffikset **-DI** med adverbet *hiç*, men da blir tilfellene avgrenset til kun spørresetninger eller negativ verbform.

(i) *Pencereyi hiç açtın mı?*
(ii) *Pencereyi hiç açmadım.*

*En handling som betyr at en prosess eller tilstand som var til stede tidligere, nå er avsluttet, som i ”V detstve Maša bojalas’ myšej (ibid.:26) – Masja var redd for mus da hun var barn” (hun er ikke redd for dem lenger). På tyrkisk ville denne betydningen fremstå som en typisk karakteristikk av personen i fortid og gjengis ved hjelp av suffikskombinasjonen **-(V)rdI**.*

(77) **Çocukken Maşa fareden çok kork-ar-dı.**

2.5.5. Forbindelse mellom tempus og aspekt

I motsetning til tyrkisk er det russiske tempussystemet enklere og klarere, og det er lite omdiskutert. Det finnes tre tempus i russisk – fortid, nåtid og framtid. Og på samme måte som i tyrkisk er det en nær forbindelse mellom tid og aspekt også i russisk. Fordi alle verb i perfektivt aspekt kan brukes bare i fortid og framtid, er det der aspektkonkurransen mellom perfektivt og imperfektivt aspekt kommer frem. Nåtid tilhører dermed fullstendig imperfektivt aspekt. Man må nevne her at både tempus og aspekt i russisk er grammatiske kategorier og eksisterer uavhengig av hverandre, men at de semantiske betydningene begynner å fungere i forbindelse med tid. Zalizniak & Šmelëv (2000:27-31) skriver i tillegg om visse semantiske betydninger av imperfektivt aspekt i nåtid som danner en adskilt gruppe, og sier at disse betydningene ikke er aspektbetydninger, men tids- og aspektbetydninger. De blir inndelt i to grupper. I den ene fremstilles det en rekkefølge av handlinger, og i den andre fremstilles en generalisering av handlinger. Slik finnes det følgende semantiske betydninger av imperfektivt aspekt i nåtid.

Historisk presens, om handlinger som skjedde i fortid men som gjengis i nåtid. Denne metoden gjør utsagnet mer levende.

(78) **Ekaterina obraščaetsja k soldatam s ... reč’ju... Soldaty kljanutsja umeret’ za imperatricu i brosjutsja celovat’ eë nogi, ruki i plat’e.**
(Zaliznjak & Šmelëv 2000:27)
Ekaterina holder en tale foran soldatene... Soldatene sverger å dø for keiserinnen, de begynner å kysse hennes bein, hender og kjole.

Scenisk presens brukes i sceniske taler, manuskripter og dreiebøker.

- (79) **... Bežit k dverjam. Ostanavlivaetsja... Saditsja u stola. Beret knigu. V komnate temneet.** (ibid.:28)
... Han løper til døren. Plutselig stopper han... Han setter seg ved bordet. Han tar en bok. Det blir mørkt i rommet.

I de to ovennevnte tilfellene skal det brukes imperfektivt aspekt også på tyrkisk. En fortelling i historisk presens gjengis ved hjelp av aorist-suffikset, det samme gjelder sceniske taler og manuskripter. Fortellinger som har en slags innbilt bakgrunn, som eventyr, kan beskrives av verb med både aorist-suffikset og suffiksene **-(I)yor** og **-mİş**. Det finnes ingen bestemte regler om det siste i russisk, og eventyrene kan gjengis av verb i begge aspekter i ett og samme eventyr.

Presens i reportasje-stil brukes vanligvis i kommentarer i løpet av idrettsutøvelser, der handlinger beskrives i samme øyeblikk som de foregår, bare med en ubetydelig forsinkelse.

Tidsløs presens beskriver en situasjon som en fast egenskap. Den har ikke bestemt tidstilknytning og gjelder som universelle regler.

- (80) **Ovošči soderžat vitaminy.** (ibid.:29)
Grønnsaker inneholder vitaminer.

På tyrkisk skal det også brukes imperfektivt aspekt, og nemlig *allmenngyldig* betydning som representeres av verb med aorist-suffiksene.

Planlagt framtid for planlagte handlinger og intensjoner i framtid.

- (81) **V avguste my edem v Moskvu.** (ibid.:30)
I august drar vi til Moskva.

Denne betydningen kan uttrykkes bare av verb som betegner handlinger som man har kontroll over. Her beskrives stort sett ikke framtidige handlinger, men nåtidssituasjoner som man har sterk kontroll over samt sikkerhet om at de blir oppfylt i framtid. Slik kan man for eksempel ikke si *”Det regner i morgen”*, fordi man ikke disponerer noen kontroll over denne prosessen. Når man snakker om de samme tilfellene i tyrkisk, kommer det frem visse forskjeller. Hvis handlingen er planlagt, som i eksempelet ovenfor, der billettene er kjøpt og reisen er under personens kontroll, vil den heller uttrykkes av verbet med suffikset

-(y)**AcAK**, som beskriver framtidige handlinger, i motsetningen til russisk, som bruker nåtidsverb til dette formålet.

(82) **Auğustosta Moskova’ya gid-eceğ-iz.**

Skal man bruke suffikset **-(I)yor**, som kan likestilles med russisk nåtid, som i ”**Auğustosta Moskova’ya gidiyoruz**”, ville verbet heller beskrive en situasjon der subjektet har plutselig bestemt å reise og informerer andre, eller har planlagt å reise for lenge siden, men har glemt å fortelle om dette. Hvis det er snakk om en handling som er avhengig av ytre faktorer, som i eksempelet med regn, må man bruke verbet med suffikset **-(y)AcAK** på tyrkisk, som tilsvarer da russisk framtid. Handlingen skal anses da som en vanlig punktuell handling i framtid uten noen modal valør.

(83) **Zavtra po-jdët dožd’.** (ibid.:30)

Yarın yağmur yağ-acak.
I morgen vil det regne.

”*Utvidet presens*” brukes om situasjoner der handlingen er gyldig i en tidsperiode som inkluderer presens og en del av fortid eller framtid.

(84) **Ja ždu tebjā uže dva časa.**
Jeg har ventet på deg i to timer allerede.

Også på tyrkisk gjengis denne betydningen av verbet brukt i imperfektivt aspekt ved hjelp av suffikset **-(I)yor**.

(85) **Iki saattir/iki saatten beri seni bekli-yor-um.**

Denne betydningen kan også omfatte en handling som skjedde i fortid men som har relevans i nåtid. Dette er invitasjoner, tillatelser, instruksjoner, osv.

(86) **Moja sestra peredaët vam privet.**
Min søster hilser.

2.5.6. Aspektpar

Spørsmålet om aspektpar er veldig viktig for russiske språkbrukere. Grammatiske regler for russisk språk krever erstatningen av det ene aspektet med det andre i visse kontekster (som affirmative setninger i imperativ versus negative, eller bruk i historisk presens). Erstatningen av aspekt skjer intuitivt hos morsmålsbrukere. Valget av aspekt er avhengig av konteksten og den type betydning som denne konteksten vil gjengi. Aspektpar er semantisk begrunnet; både det perfekte og imperfekte leddet er stort sett to former av ett verb som har som egenskap å betegne én og samme hendelse i ulike kontekster.

Det er også mange uenigheter om hvordan man finner aspektpar, fordi, som tidligere nevnt, ikke alle verb har slike par, og antall verb i perfektivt aspekt er mye mindre enn de i imperfektivt aspekt. Det er vanskelig å forstå hvilket kriterium man skal legge til grunn for å finne aspektpar. Det sies ofte at et verb som er perfektivt på grunn av et prefiks som gir det betydningen ”utviklingen av handlingen til dens slutfase”, automatisk inngår i et aspektpar, men dette er ingen universell regel. Den beste og mest godtatte måten å finne aspektpar på, som ble foreslått av Maslov i 1948³², og som lingvistene er kommet tilbake til, er å overføre teksten som beskriver handlingene i fortid til historisk presens. De verbene i perfektivt aspekt i fortid som kan erstattes av verbene i imperfektivt aspekt i historisk presens er medlemmer av aspektpar. Men ikke engang denne måten kan regnes for å være universell, fordi det finnes mange verb som har semantisk likhet uten at de blir aspektpar allikevel, samt at det finnes såkalte aspektuelle tripletter som har to verb i imperfektivt aspekt som begge kan danne par med ett verb i perfektivt aspekt, som ”**est’** (IPF) – **s’est’** (PF) – **s’edat’** (IPF) (*spise*)”. Det finnes også tripletter hvis ledd består av to ulike aspektpar med forskjellige betydninger, som ”**varit’** – **svarit’** – **svarivat’**”, der det ene paret er ”**varit’** (IPF) – **svarit’** (PF) (*koke*)”, og det andre er ”**svarit’** (PF) – **svarivat’** (IPF)/ *sveise opp, f.eks. skinner*”. (Zaliznjak & Šmelëv 2000:44-52)

I tyrkisk finnes det ikke aspektpar, men Kononov nevner i sin grammatikk (1956:207) at enkelte verbpar i tyrkisk danner en betydningsmessig kontrast som bevarer det man har i russiske aspektpar, slik som **koşmak** – **kaçmak**/løpe-rømme. Allikevel kan disse regnes som uregelmessige og tilfeldige, og aspektpar som forskningstema har ingen relevans i forhold til det tyrkiske språket.

---

³² Maslov, Jurij, ”Vid i leksičeskoje značenije glagola v sovremennom russkom jazyke”, i *Očerki po aspektologiji*, Leningrad, 1984, (nevnt i Zaliznjak og Šmelëv 2000:47-52)

Som man vil se er aspektsystemet i russisk ved første øyekast ganske komplisert med et antall unntak som overstiger noen ganger antall regler. Men fordi nyansene i alle disse reglene ikke er relevante for min oppgave, har jeg bare nevnt dem for å vise særegenheter ved det russiske aspektsystemet. Videre, og særlig i den praktiske delen av min oppgave, vil jeg bare fokusere på hoved- og generelle tilfeller av aspektbruk og deres semantiske betydninger med utgangspunkt i tyrkisk, slik det ble nevnt i innledningen.

2.5.7. Aksjonsart i russisk

Jeg vil nevne igjen at aksjonsart er en viktig del av aspektstudier og fremstår som ulike typer semantisk modifisering av verbet. Når det gjelder russisk, er aksjonsart ikke grammatisk uttrykt, men dannes ved hjelp av leksikalske midler, det vil si ved hjelp av ett eller flere affikser som beskriver hvordan en situasjon realiseres i tid. Prefikser i russisk spiller en stor og viktig rolle ikke bare når det gjelder dannelsen av aksjonsartverb. Det er en regel som kan regnes som universell, som sier at hvert verb som er dannet ved hjelp av prefikser, er perfektivt. Bortsett fra orddannelses-funksjonen til prefiksene finnes det også en semantisk funksjon, nemlig at et prefiks som legges til verbet kan forandre både dets aspekt og verbets semantiske betydning. Derfor har russiske aspektologer brukt lang tid på å finne prefikser som de kaller ”aspektprefikser”, dvs., de som ikke bærer noen semantisk betydning og ikke påvirker verbets opprinnelige leksikalske betydning, men kun endrer dets aspekt. Og selv om det finnes aspektpar der det perfektive leddet dannes ved hjelp av såkalte ”aspektprefikser” (som **stroit’** (IPF) – **po-stroit’** (PF)/bygge – bygge opp; **varit’** (IPF) – **s-varit’** (PF)/koke – koke opp; **pisat’** (IPF) – **na-pisat’** (PF)/holde på å skrive – skrive (ferdig)) finnes, anses det av mange aspektologer at disse prefiksene uansett endrer den opprinnelige leksikalske betydningen av verbet (om enn i liten grad), og dermed ikke kan være utelukkende ”aspektprefikser”. Mange prefikser er polysemiske i tillegg, det vil si at de lett kan uttrykke flere ulike betydninger, som for eksempel prefikset ”**pere-**”, som kan bety både en bevegelse over noe (**pere-jti ulicu** – gå over en gate) og for mye intensitet av en handling slik at det førte til et negativt resultat (**pere-est’** – spise for mye), samt gjentakelse av en handling med visse forandringer (**pere-delat’** – gjøre en gang til). Slik finnes det rundt femten prefikser som deltar i orddannelse, hvorav mange er polysemiske. Ett og samme prefiks kan danne både et verb i perfektivt aspekt og en viss betydning av aksjonsart, også perfektivt. Derfor er det kun betydningsmessig om verbene blir betraktet som aksjonsartverb eller bare verb i

perfektivt aspekt. Og denne betydningsforskjellen blir tydelig stort sett bare for morsmålsbrukere. (Zaliznjak & Šmelëv 2000:104-106)

2.5.7.1. Semantiske betydninger av aksjonsart

Aksjonsartbetydningene i russisk i motsetning til tyrkisk kan falle både under perfektivt og imperfektivt aspekt, og jeg vil nevne bare noen av dem, nemlig de mest forståelige for en som ikke har russisk som morsmål. Nedenfor følger *aksjonsartbetydningene av perfektivt aspekt*.

Ingressiv. Denne betydningen uttrykker begynnelsesfasen av en handling.

- (87)   **On za-igral na skripke.** (ibid.:107)
              Han har begynt å spille fiolin.

På tyrkisk vil den ingressive betydningen av aksjonsart uttrykkes på to måter. Den ene forutsetter bruk av infinitt verbform, kombinasjonen av verbalsubstantivet i dativ og verbet **başlamak**; og det andre bruk av en kompleks verbform, det affirmative aoristsuffikset og verbet **olmak**.

- (88)   **Keman çalma-ya başla-dı.**
              Han begynte å spille på fiolinen.

Keman çal-ar ol-du.
              Han har begynt å spille fiolin.

Men selv om begge formene uttrykker ingressiv aksjonsart, finnes det en rekke nyanser i betydninger som er uttrykt av disse to verbformene. Den første setningen betyr at handlingen ble påbegynt i forbindelse med en eksisterende aktuell situasjon, og selve handlingen fremstår som enkeltstående. Den andre setningen beskriver at handlingen som ble påbegynt er utstrakt i tid, dens begynnelsesfase ligger i fortid, og selve handlingen anses som en vane. Den første setningen kan også ha denne betydningen, men den andre setningen kan ikke ta plassen til den første.

Begynnelsesfase på tyrkisk kan også uttrykkes av det vanlige fortidssuffikset **-DI**, som i for eksempel ”**sevdim**/jeg har likt/begynte å like (det)”

Delimitativ. Denne betydningen beskriver en handling ikke som helhet men som en liten porsjon av den, definert med tidsperioden som denne handlingen fyller.

- (89) **On *po-guljal polčasa*.** (ibid.:111)
Han hadde en halvtimes tur.

Avgrenset durativ. Denne betydningen beskriver en handling der man er i gang med en bestemt aktivitet hele tiden i en gitt tidsperiode. Verbet følges med tidsadverber som forsterker denne betydningen, som ”**ves’ den’/hele dagen**”, ”**vsju žizn’/hele livet**”, ”**dva časa/i to timer**”, ”**dva goda/i løpet av to år**”, osv.

- (90) **On *pro-sidel desjat’ časov za kompjuterom*.**
Han har satt foran pc-en i ti timer.

Finitiv. Denne betydningen beskriver en handling som er avsluttet for godt. Verbene som uttrykker denne aksjonsartbetydningen bærer ofte underforstått en viss følelse eller vurdering, som kan være både positiv og negativ ut fra konteksten. Et eksempel er setningen ”**mašina svoë ot’ezdila**”/det er ute med bilen, som lyder underforstått trist at bilen ikke kan brukes mer.

- (91) **Ot-cveli už davno xrizantemy v sadu.** (ibid.:113)
Det var lenge siden krysantemene i hagen hadde avblomstret.

Denne betydningen ville en kombinasjon av suffikset **-DI** og verbet **gitmek** med fortidsendelse utmerket kunne uttrykke på tyrkisk.

- (92) **Krizantemler bahçede çoktan beri sol-du gitti.**

Semelfaktiv. Denne betydningen kommer frem ved en handling som ble utført én gang. Det betyr ikke at handlingen ikke kan gjentas i framtid ved andre anledninger, men grunnverbet som dette semelfaktive aksjonsartsverbet ble dannet av, betegner veldig ofte en prosess som består av engangs utførte handlinger, som for eksempel ”**morgat’ – morg-n-ut’/blinke – blinke én gang**” der hele blinke-prosessen består av mange gjentatte engangshandlinger. Slik ville semelfaktiv aksjonsartsverb uttrykke en del av denne prosessen når man vil sette fokus av en eller annen grunn på denne engangshandlingen, ikke på hele prosessen. Veldig ofte

innebærer denne betydningen et trekk av at handlingen blir utført enten hurtig eller hardt, og dette uttrykker en underforstått ironi og brukes veldig ofte i talespråk.

- (93)   **Glodat'** – **glot-nu-t'**/*svolge* – *ta en slurk*
              Zevat' – **zev-nu-t'**/*gjespe* – *gjespe én gang* (ibid.:118)

Noen verb i tyrkisk kan semantisk betegne engangshandlinger som for eksempel **yutkunmak**. Da kommer det frem et spørsmål om de kan anses som semelfaktive, slik Kornfilt for eksempel påstår³³ (Kornfilt 1997), eller om de kan uttrykke denne betydningen bare når de blir satt i en verbform som uttrykker f.eks. hurtighet, dvs. **yutkunuverdi**. Imidlertid er det her åpenbart at den semelfaktive betydningen er inherent i selve verbstammen. Den semelfaktive betydningen av aksjonsart slik russisk har det, finnes ikke i tyrkisk, men man kan uttrykke den ved hjelp av adverbialer, konverbformer og verb som har tilsvarende semantiske betydninger, men det er uklart om disse verbformene skal regnes for å være aksjonsartverb eller ikke.

Jeg unnlater å nevne resten av aksjonsartbetydningene av perfektivt og imperfektivt aspekt fordi dette er et veldig spesifisert felt innenfor russisk aspektologi og ikke relevant for undersøkelsen som jeg utfører. Grunnen til at jeg nevnte noen betydninger som ikke finnes i tyrkisk, er at de definisjonene forekommer i den praktiske delen av min oppgave.

2.5.8. Adverber og aspektbruk

Jeg vil fortsette mitt eksperiment med å finne ut forbindelsen mellom de ulike aspektbetydningene og visse adverber også i russisk. Når man behandler adverbene, kan deres opprinnelige semantiske betydning først lede oss på villspor når det gjelder valg av aspekt, fordi adverbene kan fremkalle helt klare assosiasjoner om en bestemt type aspekt, men ved dypere studier av språket oppdager man plutselig at de i praksis kan brukes med begge aspekter, noe som i teorien ekskluderer hverandre. La oss se gjennom de mest brukte av russiske adverber og finne deres mulige tilhørighet til en viss aspektbetydning, eller mer generelt, aspekttype.

---

³³ Se 2.4.1.1.

La oss begynne med adverbet ”**sejčas/nå**”. Dets semantiske betydning forutsetter først og fremst en handling som skjer i nåtiden på ytringstidspunktet og vil dermed vise til den durative betydningen av imperfektivt aspekt, både i nåtid og fortid.

(94) **Ja sejčas čítaju** (*IPF, durativ*) **knigu**.
Jeg driver og leser en bok nå.

Ja sejčas čital (*IPF, durativ*) **knigu**.
Jeg drev og leste en bok nå.

Setningen som beskriver handlingen i fortid ser uavsluttet ut uten konteksten. Den mangler tydelig beskrivelse av boken som den handlende personen drev og leste. Bruken av adverbet krever spesifiserte opplysninger om boken. Setningen fremstår som en innledning til en lang beskrivelse av boken som den handlende personen er opptatt av. Men samtidig kan setningen også rett og slett være et svar på spørsmålet ”Hva gjorde du nå?”. Setningen som beskriver handlingen i nåtid kan også leses tvetydig, og kan også betegne både et svar på et spørsmål når det gjelder øyeblikkelig nåtid, og akkurat samme innledningen til bokens beskrivelse som i fortid. Begge tilfeller beskriver handlingen i sin prosess, og forskjellen ligger bare i at denne prosessen skjer *samtidig med det språklige uttrykket* eller i en ubestemt periode i nåtid eller fortid, og dette løses selvfølgelig av konteksten.

Adverbet ”**sejčas**” kan også bli brukt i den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt med verb som inngår i aspektpar ved å betegne med dette at den innledende prosessen er blitt avsluttet. Setningen ”**Ja sejčas pro-čital** (*PF, punktuell*) **knigu**/Jeg har lest en bok nå” ville gjerne beskrive at leseprosessen er avsluttet, men den krever også en fortsettelse med presentasjonen av selve boken. Det betyr at setningene ”**Ja sejčas čital** (*IPF, durativ*) **knigu**/Jeg drev og leste en bok nå” og ”**Ja sejčas pro-čital** (*PF, punktuell*) **knigu**/Jeg har nå lest en bok” uttrykker betydningsmessig samme handling som fremstår som en prosess som nådde sitt slutt punkt, og de kan dermed settes opp mot hverandre fordi deres verb danner aspektpar. Adverbet ”**sejčas**”, bortsett fra tidsangivelse, spesifiserer stort sett ikke noe aspektbruk; bare presiserer det.

De neste adverbene, ”**často/ofte**”, ”**redko/sjeldent**”, og ”**inogda/noen ganger**”, viser først og fremst med sin semantiske betydning til den iterative betydningen av imperfektivt aspekt (som inkluderer også den habitative betydningen) i nåtid og fortid³⁴.

- (95) **Ja často/inogda/redko čitaju/čital (IPF, iterativ/habitativ) knigi.**
Jeg (driver/drev) ofte/noen ganger/sjeldent og leser/leste bøker.

De ovennevnte adverbene kan svare til våre forventninger når det gjelder deres semantiske betydninger ved at de blir brukt hovedsakelig med imperfektivt aspekt.

Når det gjelder adverb som beskriver tidspunkt eller tidsrom, kan de også brukes med verb i begge aspekter. Hvis adverbet betegner et bestemt tidspunkt, som ”**v pjat’ časov/klokken fem**”, brukes verbet både i imperfektivt og perfektivt aspekt selv om jeg ville gitt den ledende stilling til det imperfektive aspektet. Slike adverb brukes alltid med adverb som spesifiserer tempus som ”**segodnja/i dag**”, ”**včera/i går**”. Verbene beskriver prosesser i fortid.

- (96) **Včera v pjat’ časov ja čital (IPF, durativ) knigu.**
I går klokken fem drev jeg og leste en bok.

Framtidige handlinger kan beskrives av verb i både perfektivt og imperfektivt aspekt. Det siste blir alltid representert av den sammensatte verbformen. Deres semantiske betydninger blir da den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt vs. den durative betydningen av imperfektivt aspekt.

- (97) **Zavtra v pjat’ časov ja budu čitat’ (IPF, durativ) etu knigu.**
I morgen klokken fem skal jeg drive og lese denne boken.

Adverbene som beskriver tidsrom, som ”**s dvux do pjati/fra to til fem**” eller ”**ves’ den’/hele dagen**”, brukes først og fremst med verb i imperfektivt aspekt og viser til handlingene i prosess. Tiden som handlingene skjer i, blir spesifisert av adverb som viser til tempus.

---

³⁴ Men adverbene ”redko” og ”inogda” kan også brukes med perfektivt aspekt, selv om disse tilfellene er mindre vanlige og brukes vanligvis i stilistiske beskrivelser i bøker og veldig sjelden i muntlig tale, som i ”On inogda voz’mët i pročitaet knigu-druguju/*Han pleier av og til å lese en bok eller to.*”

- (98) **Včera s dvux do pjati ja čital** (IPF, durativ) **knigu.**
I går drev jeg og leste en bok fra to til fem.

Ja segodnja ves' den' čitaju (IPF, durativ) **knigu.**
Jeg driver og leser en bok hele dag.

Den siste gruppen av adverb som jeg kommer til å ta opp, ser ut til å være den eneste der adverb brukes med verb i bare imperfektivt aspekt. De viser også i tillegg bare med sin semantiske betydning til den iterative evt. habitative betydningen av imperfektivt aspekt. Det er adverb som ”**vsegda/hver gang, alltid**”, ”**obyčno/vanligvis**” og ”**každyj den'/hver dag**”. De adverbene kan kombineres med hverandre og andre adverb for å presisere tempus eller én av de to ovennevnte semantiske betydningene av imperfektivt aspekt.

- (99) **Ja vsegda čitaju** (IPF, habitativ) **knigu s dvux do pjati každyj den'.**
Hver dag fra to til fem driver jeg alltid og leser en bok.

Ja ran'se obyčno čital (IPF, resultativ) **knigu ves' den'.**
Tidligere pleide jeg vanligvis å lese en bok hele dagen.

Den første konklusjonen som melder seg når det gjelder bruk av adverb sammen med bestemte aspekttyper, er den samme som for tyrkisk, dvs. at adverb, bortsett fra noen få tilfeller, ikke kan vise til noen bestemt bruk av et visst aspekt eller aspektbetydning. Nesten alle kan brukes med begge aspekter selv om deres semantiske betydning først og fremst viser til ett av dem, som kan regnes da som primært. Men hvis man skal bygge forbindelsen mellom adverbene og aspektbruk bare på grunnlag av den primære funksjonen, og ikke ta i betraktning alle de unntakene som kommer i tillegg til reglene, blir studiet av språket ensidig og ikke fullstendig, og vil føre til mange spørsmål når man støter på lignende eksempler. Noen adverb brukes med begge aspekter helt likestilt. Konklusjonen blir igjen slik at adverbene i russisk også fremstår som hjelpemiddel til å spesifisere og presisere verbets aspektbruk eller aspektbetydning. Forsøk på å binde et bestemt adverb til et bestemt aspekt eller aspektbetydning (bortsett fra noen få eksempler som er blitt nevnt tidligere) er mulig bare ved en kombinasjon av mange elementer betraktet sammen – verbformen, adverb eller kombinasjon av adverb, deres semantiske betydning og følgelig den semantiske betydningen av hele setningen. Men det at adverb er viktige for å presisere aspektbruk, og at de er en viktig del av verbets bruk generelt, er utvilsomt og åpenbart.

3. PRAKTISK DEL

I den praktiske delen av min undersøkelse kommer jeg til å forsøke å finne ut om de ovennevnte aspektbetydningene som er representert i setninger med enkelte og sammensatte finitte verbformer (alene og i kombinasjonen med visse adverbiale konstruksjoner) blir beholdt ved oversettelsen fra tyrkisk til russisk. Jeg vil se på hvor nøyaktig det er mulig å gjengi en viss aspektbetydning med alle dens nyanser og vise til alt som forutsetter bruk av en slik aspektbetydning. Samtidig vil jeg se om kombinasjonen av hjelpemidler (kontekst, visse adverbialer, osv.) i en tyrkisk setning vil gi den samme aspektbetydningen ved dens oversettelse til russisk, og hvis denne betydningen blir forandret, se om dette skjer valgfritt og er avhengig av oversetterens oppfatning, eller om den opprinnelige aspektbetydningen i tyrkisk ikke er mulig med den samme kombinasjonen av hjelpemidler ved oversettelsen til russisk, og prøve å finne grunner til at aspektbetydningen da blir forandret.

I denne delen kommer jeg til å ta utgangspunkt i bare de aspektbetydningene som gjelder tyrkisk, og vil, som tidligere nevnt, bruke til dette formålet romanen *Kar* av den tyrkiske forfatteren Orhan Pamuk (oversettelsene til norsk er hentet fra Alf Storrud og Ayfer Erbaydars oversettelse av romanen, *Snø*, fra 2005). Jeg vil anta at denne boken kan mangle noen av de nødvendige verbformene som representerer disse semantiske aspektbetydningene med alle sine modale nyanser. Jeg vil bygge opp den praktiske delen som en fremstilling av eksempler på de forskjellige aspektbetydninger på tyrkisk som finnes i boken, og den russiske oversettelsen av de samme setningene, med fokus først på lik gjengivelse av betydningen, og deretter mulige forskjeller og avvik, og avslutte med tilfeller av aspektbruk på tyrkisk som ser uvanlig ut for en som har russisk som morsmål.

3.1. Semantiske betydninger av perfektivt aspekt

3.1.1. Punktuell betydning

Denne betydningen ser ut til å være den letteste å oppdage i teksten. Den er ikke avhengig av kontekst i så stor grad som de andre semantiske aspektbetydningene. Når det gjelder tyrkisk, blir den også lett oppdaget på bakgrunn av de suffiksene eller kombinasjonen av dem som definerer betydningen helt klart, særlig fortidssuffikset **-DI**. I den russiske oversettelsen blir i dette tilfelle denne betydningen bevart, fordi en adskilt enkeltstående handling eller en rekkefølge av enkeltstående handlinger forutsetter og krever bruk av perfektivt aspekt. Bruk

av imperfektivt aspekt under disse omstendigheter vil ved oversettelsen forandre den leksikalske betydningen av hele setningen og er derfor umulig.

- 1) **Horasan'dan sonra otobüs kuzeye Kars'a doğru sap-tı** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:11)

Posle Xorasana avtobus po-vernul (PF, punktuell) **na jug, k Karsu**. (Pamuk 2007:12)

Etter Horasan satte bussen kursen nordover mot Kars. (Pamuk 2005:11)

- 2) **Şeyh, Ka'nın bütün kararsızlıklarını yüzünden bir bir okuduktan sonra gösterişli bir hâreketle onun elini öp-tü** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:98)

Şeyx, pročitav po licu Ka obo vse ego somnenijax, pokaznym žestom po-celoval (PF, punktuell) **ego ruku**. (Pamuk 2007:122)

Etter å ha stirret Ka i ansiktet og konstatert rådvillheten hans, kysset sjeiken Kas hånd med en overdreven bevegelse. (Pamuk 2005:107)

- 3) **Demir köprüye gecikerek gelen Fazıl'ı karanlıkta bir an Necip'e benzet-ti** (PF, punktuell) **Ka. Birlikte Talihli Kardeşler Çayhanesi'ne gir-di-ler** (PF, punktuell) **ve Fazıl Asya Öteli'ndeki toplantıyı en küçük ayrıntılarına kadar Ka'ya anlat-tı. Kendi küçük şehrinin târihinin dünya târihine katıldığını hissettiği yere gelince, Ka bir radyoyu bir süreliğine kapatır gibi sustur-du** (PF, punktuell) **onu ve "Bütün İnsanlık ve Yıldızlar" adlı şiirini yaz-dı** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:283)

Na kakoe-to mgnovenie Ka opjat' s-putal (PF, punktuell) **Fazyla s Nedžipom, kotoryj prišël na železnyj most s opozdaniem. Oni vmeste po-šli** (PF, punktuell) **v čajnyj dom "Udačlivye brat'ja", i Fazyl v mel'čajšix podrobnostjax rasskazal** (PF, punktuell) **Ka o sobranii v otele "Azija". On kak raz došel do togo mesta, kogda on počuvstvoval, čto ego rodnoj malen'kij gorod prinimaet učastie v mirovoj istorii, i tut Ka po-prosil** (PF, punktuell) **ego zamolčat', slovno vyključil na kakoe-to vremja radio, i na-pisal** (PF, punktuell) **stixotvorenie "Vse čelovečestvo i zvezdy".** (Pamuk 2007:356)

Fazil kom for sent til møtet på Jernbroen, og da han dukket opp i mørket, forvekslet Ka ham et øyeblikk med Necip. De gikk sammen inn på tehuset De Lykkelige Brødre, der Fazil fortalte alt han kunne huske om møtet på Hotell Asia. Da han kom til det punktet hvor han hadde fått følelsen av at hans egen lille bys historie hadde løpt sammen med verdenshistorien, fikk Ka ham til å tie som om han skrudde av en radio for en liten stund, og skrev diktet "Menneskeheten og stjernene". (Pamuk 2005:305)

Eksemplene er hentet fra ulike steder i boken, og man kan se at enkeltstående handlinger i fortid stort sett ikke behøver å bli konkretisert eller utdypet av konteksten verken når det gjelder tyrkisk eller russisk. De er veldig konkrete og opplysende.

Når det gjelder enkeltstående handlinger i framtid, ser det ut til at det ikke er helt mulig å snakke om en ren punktuell betydning. Fordi slike handlinger gjengis ved hjelp av suffikset

-(y)AcAK, som er primært et modalsuffiks og beskriver alt som har med planlegging å gjøre, vil i dette tilfelle en framtidig enkeltstående handling delvis fremstå (underforstått) som planlagt. Noen ganger blir det sett tydelig i teksten, og noen ganger bare antatt. I dette tilfelle spiller konteksten en stor hjelperolle. Men her blir aspekt- og modalbetydningene bundet sammen så tett fordi en handling i framtid forutsetter at den er planlagt eller forventet. Jeg ville si at det samme gjelder russisk. Selv om man ikke pleier å snakke om modalitet angående framtidige tempora i russisk, ville jeg anse hver enkeltstående handling i framtid på samme måte som på tyrkisk, dvs. som en som innebærer planlegging eller forventning. Slik blir den punktuelle betydningen i framtid bevart ved oversettelsen til russisk, og beskrivelsene av enkeltstående handlinger vil være identiske med dem som er uttrykt av tyrkiske verb med suffikset -(y)AcAK.

- 4) **"Bir tek Allah'ın partisinin adayının namusuna güveniliyor," dedi Serdar Bey. ... "Biraz akılsızdır, ama Kürt'tür. Kürtler burada nüfusun yüzde kırkı. Belediye seçimini Allah'ın partisi *kazan-acak* (PF, punktuell)." (Pamuk 2002:31)**

– Ljudi verjat tol'ko v porjadočnost' kandidata ot partii Allaxa, – skazal Serdar bej. ... – On ne očen' umën, no on kurd. A kurdov zdes' – sorok procentov vsego naselenija. Vybory v municipalitet *vyigraet* (PF, punktuell) **partija Allaxa.** (Pamuk 2007:39)

"Den eneste kandidaten folket stoler på, er representanten for Guds parti," sa Serdar Bey. "... Muhtar er ikke spesielt intelligent, men han er kurder, og kurderne utgjør førti prosent av befolkningen her. Guds parti kommer garantert til å vinne dette valget." (Pamuk 2005:34)

- 5) **"Hangi sinemaya *gid-eceğiz* (PF, punktuell), söyle bana."**
"Film Müzesi'nde Cumartesi akşamları geç saate dublajsız Amerikan sanat filmleri gösteren bir sinema vardır," dedi Ka. "Oraya *gid-eceğiz* (PF, punktuell). Gitmeden önce istasyon civarındaki lokantalarda döner ve tatlı turşu *yi-yeceğiz* (PF, punktuell)..." (Pamuk 2002:370)

– Skaži mne, v kakoj kinoteatr my *po-jdëm* (PF, punktuell).

– V Muzee kino est' kinoteatr, pozdno po subbotnim večeram pokazyvajuščij klassičeskie amerikanskije fil'my bez dubljaža, – skazal Ka. – My *po-jdëm* (PF, punktuell) **tuda. A pered tem kak pojti tuda, v zakusočnoj pered vokzalom my s''edim** (PF, punktuell) **dëner ili sladkie marinovannye frukty.** (Pamuk 2007:466)

"Fortell meg hvilken kino vi kommer til å gå på."

"På filmmuseet er det en kino som viser amerikanske kultfilmer i originalversjon sent på lørdagskvelden. Dit kan vi gå. Og så kan vi stanse på veien på en av de små kafeene ved jernbanestasjonen og spise döner kebab og sylteagurk." (Pamuk 2005:395)

Enkeltstående handling i framtid i eksempel (4) kommer frem som en konklusjon av tidligere gitt informasjon. Eksempel (5) fremviser enkeltstående handlinger fra en modal side, der en

tydelig planlegging kommer frem. I motsetning til de samme handlinger i fortid er disse ikke så informative av seg selv og vil helst bli spesifisert av tilleggsinformasjon.

Noen punktuelle adverb eller adverbiale konstruksjoner vil forutsette bruk av verbet i den punktuelle betydningen, både i fortid og framtid i både tyrkisk og russisk.

- 6) **Kıvrılarak yükselen yokuşların birinde birdenbire bir at arabası belirip şoför sıkı bir fren yapınca Ka hemen uyan-dı** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:11)

Kogda na odnom iz spuskov dorogi, kotoraja petljala, to podnimajas', to spuskajas', šofër rezko zatormozil pered vnezapno pokazavšejsja povozkoj s lošad'ju, Ka srazu prosnulsja (PF, punktuell). (Pamuk 2007:12)

I en av de mange buktende stigningene på veien måtte sjåføren plutselig hogge bremsene i på grunn av en hest og kjerre som plutselig dukket opp foran dem, og Ka våknet med et rykk. (Pamuk 2005:11)

- 7) **"... Beni istiyorsan, seninle Frankfurt'a gel-eceğim** (PF, punktuell) **hemen...**"(Pamuk 2002:368)

– ... Esli ty hočeš' byt' so mnoj, to ja srazu že po-edu (PF, punktuell) **s toboj vo Frankfurt.** (Pamuk 2007:464)

"... hvis du vil, blir jeg med til Frankfurt. (Pamuk 2005:394)

- 8) **Birden Ka'yı omuzlarından yakala-dı** (PF, punktuell), **kendine çek-ti** (PF, punktuell) **ve iki yanağından öp-tü** (PF, punktuell)... (Pamuk 2002:79)

Vnezapno on s-xvatil (PF, punktuell) **Ka za pleči, pri-tjanul** (PF, punktuell) **k sebe i po-celoval** (PF, punktuell) **v obe ščjeki.** (Pamuk 2007:100)

Plutselig la han hendene på Kas skuldre, trakk ham inntil seg og kysset ham på begge kinn. (Pamuk 2005:89)

- 9) **Hiç beklenmediğim bir şekilde, Kars'ta on sekiz tane şiir yaz-dı-m** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:369)

Soveršenno neožidanno ja na-pisal (PF, punktuell) **v Karse vosemnadcat' stixotvorenij.** (Pamuk 2007:464)

Her i Kars har jeg klart å skrive atten dikt, uten at jeg aner hvordan det har gått til. (Pamuk 2005:394)

På russisk er bruk av imperfektivt aspekt allikevel mulig med disse adverbene og adverbiale konstruksjoner i historisk presens.

Jeg vil videre nevne noen tilfeller der de verbene med suffikset **-DI** som fra tyrkisk synsvinkel betegner enkeltstående handlinger, oversettes til russisk med verb som blir brukt i enten imperfektivt aspekt eller i noen aksjonsartbetydninger. Dette gjelder stort sett verb som blir brukt sammen med adverbier som betegner en begrenset tidsperiode som **"biraz/litt"**, **"bir**

süre/en periode”, ”**bir an/et øyeblikk**”, osv. Selv om disse adverbene ikke uttrykker varighet, inneholder de en indikasjon på at handlingen varer i en tidsperiode, og sett fra et russisk synspunkt ville det vært logisk å bruke betydningene av imperfektivt aspekt, mest durative, men boken er full av tilfeller der disse adverbene brukes med verb med suffikset **-DI**, som altså er punktuelle. Noen verb med adverb som betegner en begrenset tidsperiode, som ”**biraz**”, kan oversettes til russisk også med verb i perfektivt aspekt, men det blir i dette tilfelle aksjonsartverb, og disse verbene kan i noen sammenhenger sidestilles med verb i imperfektivt aspekt uten å forandre den leksikalske betydningen av hele setningen. På grunn av denne sidestillingen er det valgfritt og avhengig av oversetteren hvilken verbform man vil bruke.

- 10) **Yerinde duramayıp içeri koştı, terliklerini ve pencerenin içinde duran fermuarlı küçük dikiş çantasını da bavulunun içine attıktan sonra birkaç dakika yatağının kenarına oturup ağla-dı** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:390)

Ne vyderžav, ona pobežala v komnatu i, brošiv v čemodan svoi tapki i malen'kuju sšituju sumku na molnii, stojavšuju na podokonnike, neskol'ko minut sidela na krovati i **plakala** (IPF, durativ). = ... neskol'ko minut prosidela na krovati i **pro-plakala** (Aksjonsart, PF, avgrenset durativ). (Pamuk 2007:489)
 Hun klarte imidlertid ikke å sitte i ro, og løp hun opp på værelset sitt, og etter å ha pakket ned tøflene og den lille syvesken med glidelås som hun hadde glemt i vinduskarmen satte hun seg på sengekanten og gråt. (Pamuk 2005:416)

Jeg vil også nevne noen eksempler med det tyrkiske verbet ”**susmak/tie stille**”, som er brukt i den tyrkiske boken med suffikset **-DI**, med eller uten adverbialer, men oversatt ulikt til russisk.

- 11) **İkisi de bir süre sus-tu-lar** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:314)

Oni oba po-molčali (aksjonsart, PF, delimitativ) **nekotoroe vremja**. = **Oni oba molčali** (IPF, durativ) **nekotoroe vremja**. (Pamuk 2007:395)
 De tidde. (Pamuk 2005:338)

- 12) **Lacivert sus-tu** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:80)

Ladživert za-molčal (aksjonsart, PF, ingressiv). (Pamuk 2007:101)
 Himmelblå tidde. (Pamuk 2005:90)

- 13) ”Söylerim bunları,” dedi Ka. ”Ama o ne yapar bilemem.”
 ”Kadife kendi bildiğini okursa bundan senin sorumlu olmayacağını söylüyorsun, değil mi?” Ka **sus-tu** (PF, punktuell). ”Kadife akşam tiyatroya çıkar da başını

açarsa bundan sen de sorumlu olacaksın. Bu pazarlığı yapan da sensin.” (Pamuk 2002:349)

– Ja skažu ej ob ètom, – skazal Ka. – No ja ne znaju, što ona sdelaet.

– Ty utverždaeš’, što esli Kadife sdelaet po-svoemu, ty ne budeš’ za èto otvečat’, ne tak li? – **Ka pro-molčal** (PF, punktuell). – Esli Kadife večerom otpravitsja v teatr i otkroet golovu, ty otvetiš’ za èto. Ètu dogovorënnost’ zaključil ty. (Pamuk2007:441)

”Jeg skal fortelle henne alt dette,” sa Ka, ”men jeg kan ikke forutsi hva hun vil gjøre.”

”Så hvis Kadife gjør som hun selv vil, er det ikke din skyld. Det er det du sier, ikke sant?”

Ka svarte ikke.

”Hvis Kadife går på scenen og blottet hodet i kveld, er du også ansvarlig. Det var du som fikk i stand denne avtalen.” (Pamuk 2005:375)

Slik viser eksempel (10) at verbene i imperfektivt aspekt og aksjonsart kan brukes om hverandre uten å forandre setningens idé, som opprinnelig var å beskrive at en viss tidsperiode var fylt av en aktivitet som kunne betraktes også som prosess (fra russisk synsvinkel) men et adverb som betegner en begrenset tidsperiode kan definere at man fikk gjøre en begrenset del av denne aktiviteten. Hvis man vil legge fokus på det, skal man bruke aksjonsartverb, men hvis man vil fokusere på bare prosessen, skal man velge verbet i imperfektivt aspekt.

Oversettelsen av verbet ”**susmak**” som det er fremstilt i eksempel (11), dvs. som ingressiv aksjonsart, forekommer ganske ofte i teksten, og det blir bestemt av først og fremst konteksten. Hvis verbet kommer straks etter en tale i teksten, kan det lett betegne begynnelsen av ”tie”-prosessen. Og suffikset **-DI**, som nevnt tidligere, kan også i visse tilfeller, som i spesielle kontekster eller når det er brukt med verb med en særegen leksikalsk betydning, betegne noe tilsvarende den russiske ingressive aksjonsarten.

Eksempel (12) inneholder oversettelsen av verbet som punktuelt. Forskjellen i oversettelsen mellom (11) og (12) kommer ut fra bare konteksten. (12) fremstiller begynnelsen av en ny prosess og sluttpunktet av en lang tale, som jeg ikke har gjengitt, og det passer derfor best å oversette det med ingressiv aksjonsart, og det kan også kanskje betraktes på samme måte fra tyrkisk synsvinkel, altså mer ingressiv enn punktuell. Verbet i (13) legger vekt på det at subjektet ikke ønsker å delta i en samtale eller svare på et spørsmål, og kan anses som punktuell og oversettes tilsvarende. Det som tillater en å forstå nyansene og velge

oversettelsesmåte, er ordene i selve talen og deres tilhørighet. Hvis subjektet tier stille når han/hun avslutter sine egne ord, kommer det frem ingressiv betydning.

Tyrkiske verb med suffikset **-DI** som er brukt med adverb som viser til repetisjoner, fortsetter å betraktes som punktuelle. De blir oversatt til russisk også med verb i perfektivt aspekt, men deres betydning blir forskjellig, nemlig *summarisk*. Man kan ikke si at det er stor forskjell mellom den punktuelle og summariske betydningen, bortsett fra at den siste må uttrykke et bestemt antall repetisjoner av en handling. Summarisk handling fremstår som enkeltstående, utført flere ganger. Bruk av imperfektivt aspekt her er umulig for både russisk og tyrkisk. Da kommer i dette tilfelle en tydelig likhet til mellom disse to språkene.

- 14) **Askerlerin seyircilere ateş etmesini iki kere izle-di-k** (PF, *punktuell*). (Pamuk 2002:418)

My dva raza po-smotreli (PF, *summarisk*), **kak soldaty streljali v zritelej**. (Pamuk 2007:524)

Scenen der soldatene skjøt på publikum, så vi to ganger. (Pamuk 2005:444)

Noen tyrkiske verb med suffikset **-DI** som har passende leksikalsk betydning, kan oversettes til russisk med aksjonsartverb som uttrykker den semelfaktive betydningen. Men de kan samtidig bli oversatt som punktuelle, akkurat som på tyrkisk. Det er valgfritt. Men når det gjelder tyrkisk, kan ikke suffikset **-DI** betraktes som et som uttrykker noe semelfaktivt, selv om Kornfilt påstår det (1997:360). Suffikset vil heller anses som et som uttrykker noe punktuelt; det er ordets leksikalske betydning som spiller hovedrollen i dette tilfellet.

- 15) **Ayaktaki Lacivert'e bir bakış at-tı** (PF, *punktuell*), **cebinden defterlerini çıkardı ve hızla yazmaya başladı**. (Pamuk 2002:326)

On vzglja-nu-l (aksjonsart, PF, *semelfaktiv*) **na Ladživerta** (likestilt ”**On brosil** (PF, *punktuell*) **vzgljad na Ladživerta**”), **stojavšego na nogax, vytaščil iz karmana tetrad' i načal bystro pisat'**. (Pamuk 2007:412)

Han kastet et raskt blikk på Himmelblå, fant fram notisboken fra lommen og begynte å skrive i full fart. (Pamuk 2005:351)

Jeg vil avslutte med noen tilfeller der visse kombinasjoner av adverb er ikke mulige med perfektivt aspekt fra russisk tankegang, selv om de forekommer ofte i boken på tyrkisk. Det er kombinasjoner av verb med suffikset **-DI** og adverb som viser til varighet, som ”**uzun uzun/lenge**”, eller gjentakelse, som ”**her cümartesi/hver lørdag**”. Disse adverb kan aldri

brukes med noen som helst betydninger av perfektivt aspekt på russisk. Det ser ut til ved første øyekast at hvis man skal forsøke å gå ut fra tyrkisk grammatikk, er det ikke heller mulig med slik bruk på tyrkisk. Men praksis viser at det forekommer ganske ofte, som i eksemplene nedenfor, som alle er oversatt til russisk med verb i imperfektivt aspekt³⁵.

- 16) **Istanbul'a döndükten sonra bir süre her gece devlet televizyonunun kapanış haberlerinde Kars'ta havanın nasıl olduğunu dinle-di-m (PF, punktuell), şehirde nasıl karşılanabileceğimi hayâl ettim.** (Pamuk 2002:381)

Vernuvšis' v Stambul, ja kakoe-to vremja každuju noč' slušal (IPF, iterativ/habitativ) v zaključitel'nyx novostjax na gosudarstvennom kanale, kakaja v Karse pogoda, predstavljaj, kak menja mogut vstretit' v gorode. (Pamuk 2007:478)

Da jeg kom tilbake til Istanbul, fulgte noen dager da jeg hver kveld slo over på den statseide fjernsynskanalen for å få med meg værmeldingen for Kars, mens jeg satt og lurte på hvordan jeg ville bli mottatt der. (Pamuk 2005:406)

- 17) **Bütün Kars uzun bir süre hayranlıkla Kadife'nin uzun, kumral, güzel saçlarını seyret-ti (PF, punktuell).** (Pamuk 2002:405)

Ves' Kars dolgoe vremja s vosxiščeniem smotrel (IPF, durativ) na prekrasnye dlinnie kaštanovye volosy Kadife. (Pamuk 2007:508)

Hele Kars stirret med ærefrykt på Kadifes lange, vakre og brune hår. (Pamuk 2005:431)

- 18) **"... Yanlış anlamayın, gelmemekle iyi etti, ama Lacivert yıllarca hakkında 'vur emri' olmasına rağmen beni görmek için pek çok kereler gizlice Kars'a gel-di (PF, punktuell).** (Pamuk 2002:416)

– ... Ne pojmite menja neverno, on xorošo sdelal, čto ne priexal, no Ladživert na protjaženii mnogix let mnogo raz tajno priežžal (IPF, iterativ) v Kars, čtoby uvidet' menja, xotja byl otdan prikaz ego ubit'. (Pamuk 2007:522)

"... Ikke misforstå meg. Det var rett av ham ikke å komme, men Himmelblå klarte nå likevel å besøke meg her i Kars en rekke ganger, selv om både soldatene og politiet hadde ordre om å skyte ham på stedet om de oppdaget ham." (Pamuk 2005:442)

- 19) **Odada olup bitenleri anlamak için Ka ile Kadife'nin gözlerinin içine yumuşacık ve düşünceli bakışlarıyla uzun uzun bak-tı (PF, punktuell).** (Pamuk 2002:316)

Čtoby ponjat', čto proisxodit v komnate, ona dolgo, mjagko i zadumčivo smotrela (IPF, durativ) v glaza Ka i Kadife. (Pamuk 2007:398)

Hun stirret dem mildt, men tenksomt inn i øynene en lang stund, som for å fastslå hva som hadde foregått. (Pamuk 2005:342)

---

³⁵ Se også 2.5.8.

Man ville tro at disse adverbene krever bruk av imperfektivt aspekt, men noe som Johanson har påpekt i sin forskning om tyrkisk aspekt³⁶, er at tyrkiske verbsuffikser som viser til den durative betydningen av imperfektivt aspekt i handlinger i fortid bare brukes når man vil spesielt legge fokus på det at handlingen varte av en eller annen grunn i tid. Denne betydningen må presiseres, utdypes og forklares i foregående eller etterfølgende setninger. Hvis varighet anses stort sett uviktig når det gjelder handlinger i fortid, vil jeg anta at de skal uttrykkes av verb med det punktuelle suffikset **-DI** uansett om det at adverbene som følger med har definitive trekk av varighet, gjentakelse eller andre som man skulle tro ville forutsette bruk av verb i imperfektivt aspekt.

3.1.2. Avsluttet betydning

Hvis den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt kan være relevant for et stort antall av ulike språk, kan man ikke si det samme om avsluttet betydning, som ser ut til å være gyldig bare for språk som på en eller annen måte har bevart visse syntaktiske, eller som i tilfelle med tyrkisk, morfologiske tegn som viser til denne betydningen. Dette kunne betraktes som en fordel, fordi ved å gjenkjenne en konkret verbform eller suffikskombinasjon, kommer man til å forstå med en gang at handlingen er/var/kommer til å være avsluttet og at den betydningen som følger ut fra det, skal være *avsluttet betydning*. Russisk mangler noen som helst spesielle morfologiske eller syntaktiske tegn for å definere denne betydningen, dvs. ingen prefiks eller verbmodifikasjon spesifiserer denne betydningen ved verb. Når det gjelder verb i fortid, anses alle handlinger som er uttrykt med verb i perfektivt aspekt for å være avsluttet, og dette nevnte jeg tidligere. Framtidige handlinger vil ikke inneholde denne sikkerheten fordi de beskriver bare den potensielle muligheten at handlingen blir utført, uten noe fokus på dens avsluttethet. Hvis man vil opplyse om alle grader av avsluttethet på russisk, er man nødt til å bruke tilleggsmidler – ulike adverb, kontekst eller et konkret verb ”**zakančivat**”, som betyr ”å avslutte”.

Bruk av verb som uttrykker avsluttet betydning på tyrkisk krever kontekst i stor grad. Avsluttede handlinger i fortid får sin mening på bakgrunn av andre handlinger i fortid; de var avsluttet og er dermed ikke relevante for den fortidige situasjonen som blir beskrevet av enten punktuelle eller durative handlinger, og forekommer derfor i teksten i en blanding med dem. En fordel ved tyrkisk jeg har nevnt er at man forholdsvis lett kan oppdage (og dette gjelder

---

³⁶ Johanson sitert av Brendemoen (personlig kommunikasjon)

stort sett alle tyrkiske verbformer) denne semantiske betydningen ved å se på suffiksene. Jeg vil nedenfor vise flere setninger som uttrykker denne betydningen og varianter av dens russiske oversettelse.

20) **Karın sessizliği, diye düşünüyordu (IPF, durativ) otobüste şoförün hemen arkasında oturan adam...**

Onu Erzurum'dan Kars'a götürecek otobüse son anda yetişmişti (PF, avsluttet). İstanbul'dan iki gün süren karlı fırtınalı bir otobüs yolculuğundan sonra Erzurum garajına varmış (PF, avsluttet), kirli ve soğuk koridorlarda elinde çantası, kendisini Kars'a götürecek otobüslerin nereden kalktığını öğrenmeye çalışırken biri, bir otobüsün hemen kalkmakta olduğunu söylemişti (PF, avsluttet). (Pamuk 2002:9)

”Bezmolvie snega”, – *dumal* (IPF, durativ) čelovek, sidevšij za spinoj šofëra v avtobuse...

Na avtobus, kotoryj dolžen byl otvezti ego iz Erzuruma v Kars, on *uspel* (PF, punktuell) v poslednjuju minutu. On *dobraljsja* (PF, punktuell) do avtovokzala v Erzurume posle dvuxdnevnogo puti iz Stambula na avtobuse, pod snegom i uraganom, i, s sumkoj v rukax proxodja po grjaznym i xolodnym koridoram, popytalsja uznat', otkuda otpravljaetsja avtobus, kotoryj otvezët ego v Kars, i tut kakoj-to čelovek *skazal* (PF, punktuell), čto avtobus otxodit s minuty na minutu. (Pamuk 2007:9)

Snøens stillhet, tenkte mannen som satt rett bak sjåføren.

Han hadde kommet seg om bord i bussen som skulle bringe ham fra Erzurum til Kars, i aller siste øyeblikk. Etter en todagers bussreise fra Istanbul, gjennom snødrev og storm, hadde han ankommet bussentralen i Erzurum og travet opp og ned de kalde, skitne korridorene med bagen på slep for å finne ut hvilken plattform bussen til Kars gikk fra, da en eller annen hadde sagt at den sto klar til å kjøre. (Pamuk 2005:9)

Som man kan se ut fra konteksten, beskriver alle de verbformene med suffiskombinasjonen **-mİştİ** handlinger i fortid som var avsluttet i det øyeblikket i fortid som er beskrevet av verbet i den første setningen, som uttrykker en durativ handling i fortid. Alle avsluttede handlinger på tyrkisk er oversatt til russisk som punktuelle. Man kan også i den russiske versjonen anta ut fra den første setningen at alle de neste beskrevne handlinger var avsluttet i det øyeblikket der ”mannen satt på bussen og tenkte”, men det er intet behov for å legge fokus på avsluttethet, og disse handlingene blir ansett som en rekke av enkeltstående handlinger som fant sted før det tidspunktet i fortid som var aktuelt for øyeblikket.

Bruk av suffiskombinasjoner **-mİştİr** og **-(y)AcAktİr** i tyrkisk indikerer også at handlingene var avsluttet i fortid eller skal være avsluttet i framtid, samtidig med at de er delvis modale, fordi de inneholder enten subjektiv sikkerhet på det at handlingen blir/ble

utført³⁷ (dette kan inkludere også handlingens avsluttethet) eller sterk ”objektiv” sikkerhet på at handlingen ble/blir avsluttet når det gjelder ulike formelle beretninger. En viss modal tilhørighet konkretiseres av konteksten. Den russiske versjonen kan inneholde visse tilleggsord som ville definere tyrkisk modalitet, men det kan også forstås fra konteksten eller underforstås. Alle handlingene fremvises som enkeltstående, og grunnen til dette er nevnt tidligere.

- 21) **Iki gündür sürekli yağan kar şehrimizin dünyayla bütün ulaşımını kes-miştir** (PF, avsluttet). (Pamuk 2002:34)

Sneg, kotoryj idët uže dva dnja, ne prekraščajas', pere-rezal (PF, punktuell)
soobščenie našego goroda so vsem mirom. (Pamuk 2007:43)
Snøen som har lavet ned i to dager, har nå sperret alle forbindelsesårer til omverdenen. (Pamuk 2005:38)

- 22) **”Eğitim enstitüsü müdürünün hastanede vefat ettiğini öğrendik,” dedi Sunay Zaim. ”Bu alçak cinayet Cumhuriyet’e, laikliğe, Türkiye’nin geleceğine son aldırı ol-acaktır** (PF, avsluttet)!”

Salon bu kötü haberi daha hazmedemedi sahnedeki erler tüfeklerini omuzlarından indirdiler, kurdular ve kalabalığa doğru tuttular. Hemen büyük bir gürültüyle birer el ateş ettiler. (Pamuk 2002:156)

– **Nam stalo izvestno, čto direktor pedagogičeskogo instituta skončalsja v bol’nice, – skazal Sunaj Zaim. – Èto nizkoe prestuplenie budet** (evt. stanet (PF, punktuell)) **poslednim napadeniem na respubliku, na svetskie porjadki, na buduščee Turcii!**

Zal eščë ne perevaril ètu novost', kak soldaty na scene spustili ruž'ja s pleč, vzveli kurki i nacelilis' na zritelej. Srazu podnjalsja sil'nyj šum, i oni vystrelili po razu. (Pamuk 2007:195)

”Jeg har netopp blitt fortalt at rektoren på lærerhøyskolen døde på sykehuset,” sa Sunay Zaim. ”Men dette nedrige mordet skal bli det siste angrep på Tyrkia og vår sekulære framtid!”

Før salen hadde fått fordøyd nyheten, hektet soldatene riflene av skuldrene og siktet rett mot publikum. De fyrte av samtidig, med et øredøvende brak. (Pamuk 2005:170)

- 23) **”Tarih ile tiyatronun aynı malzemeden yapıldığını ilk Hegel fark et-miştir** (PF, avsluttet),” dedi Sunay. **”Tıpkı tiyatro gibi tarihin de birilerine ’rol’ verdiğini hatırlatır. Tıpkı tiyatro sahnesi gibi, tarihin sahnesine de cesurların çıkacağını da...”**(Pamuk 2002:198)

– **Gegel' pervym zametil** (PF, punktuell), **čto istorija i teatr sozdany iz odnoj materii, – skazal Sunaj. – Istorija, kak i teatr, zastavljaet pomnit', čto predostavljaet vozmožnost' igrat' ”roli”. Pojavlenie smel'čakov na istoričeskoj scene, kak i na scene teatral'noj, takže...** (Pamuk 2007:250)

---

³⁷ I muntlig språk.

"Det var Hegel som først la merke til at historie og teater er skapt av samme materiale," sa Sunay. "I likhet med teateret gir historien enkelte mennesker viktige roller, og som på teaterscenen er det kun tapre mennesker som får opptre på historiens scene." (Pamuk 2005:214)

24) **"Beni neden dövmediklerini bilmiyorum."**

"Biliyorsun, Istanbul'da bir burjuvayım," dedi Lacivert. "Teninden, bakışlarından anlaşıyor hemen. Yukarılarda mutlaka güçlü tanıdıkları vardır, ne olur ne olmaz de-mişlerdir (PF, avsluttet, modal). Muhtar'ın ise böyle bir ilişkisi, böyle bir gücü olmadığı her halinden belli, biliyorlar. Muhtar da zaten onlar karşısında senin gibi güvenli olabilmek için siyasete girdi. Ama seçimleri kazansa bile, makam koltuğuna oturabilmesi için, devletten yediği dayakları sineye çekebilecek biri olduğunu onlara kanıtlaması gerek. Bu yüzden yediği dayaktan memnun bile kal-mıştır (PF, avsluttet, modal)." (Pamuk 2002:77)

– Ja ne znaju, počemu menja ne izbili.

– Ty znaeš', ty – stambul'skij buržua, – otvetil Ladživert. – Èto srazu ponjatno po cvetu tvoej koži, po tvoim vzgljadam. Nepremenno naverxu est' vlijatel'nye znakomye, – kak by čego ne vyšlo, rešili (PF, punktuell) tam. A u Muxtara, ponjatno, takix svjazej, takoj sily net, i oni èto znajut. Muxtar voobšče-to pošel v politiku, čtoby stat' takim že blagonaděžnym, kak ty. No daže esli on i vyigraet vybory, dlja togo čtoby sest' v dolžnostnoe kreslo, emu nužno dokazat', čto on iz tex, kto smožet vynesti poboï ot vlastej. Poetomu on daže dovolen (evt. ostalsja dovolen (PF, punktuell)), čto ego izbili. (Pamuk 2007:97)

"Jeg aner ikke hvorfor de ikke slo meg."

"Selvfølgelig vet du det. Du er en spissborger fra Istanbul. Det ser man med en gang. Det formelig oser overklasse deg, av blikket ditt og huden din. 'Han har garantert innflytelsesrike venner', sa de til hverandre. Samtidig er det ikke vanskelig å se at Muhtar ikke har mektige forbindelser. Det var jo derfor han har blitt politisk aktiv, for å kunne ta igjen med disse folkene slik du kan. Selv om han vinner valget, er han nødt til å vise dem at han tåler en omgang før de lar ham sette seg i borgermesterstolen, og følgelig var han antakelig glad for julingen han fikk." (Pamuk 2005:86-87)

Eksemplene (21), (22) og (23) fremstår som formelle beretninger. I (21) er det en linje fra en avis, (22) er en utdrag av en tale som holdes offisielt foran publikum, og dette følger delvis fra et avsnitt nede samt fra konteksten foran som jeg ikke har gjengitt. (23) kan betraktes som et "foredrag" som holdes foran en person. I dette tilfelle kan stilen fremstå som både formell og ikke-formell ifølge talerens personlige synsvinkel. Eksempel (24) leses heller som en subjektiv sikkerhet på det som har skjedd. Som man kan følge ut fra de eksemplene, blir ikke modale nyanser gjengitt med noen som helst tilleggsmidler ved oversettelse til russisk, men de forsvinner ikke og underforstås ut fra situasjonen på samme måte som avsluttethet kan underforstås i handlinger uttrykt av verb i perfektivt aspekt.

Til slutt vil det følge noen eksempler på avsluttet betydning som er uttrykt av komplekse verbformer.

- 25) **Böylece Kadife'nin şartları kabaca kabul ettiği iyice ortaya çık-mış oldu** (PF, avsluttet). (Pamuk 2002:314)

Takim obrazom, stalo (PF, punktuell) **soveršenno jasno, čto Kadife prinjala èti uslovija kak est'**. (Pamuk 2007:395)

Det virket som om Kadife ville gå med på å gjøre som hun ble bedt om... (Pamuk 2005:338)

- 26) **Böylece Kars'ta ilk defa Serhat Kars Televizyonu stüdyolarının dışında canlı TV yayını yapıl-mış oldu** (PF, avsluttet). (Pamuk 2002:33)

Takim obrazom, televizionnyj kanal "Granica" vpervye provël (PF, punktuell) **prjamuju transljaciju televizionnoj peredači vne studii**. (Pamuk 2007:42)

..., og i går sendte man altså for første gang fra et sted utenfor Kars Provinskringkastings lokaler. (Pamuk 2005:36)

Gjengivelse av tyrkiske sammensatte verbformer på russisk er et vanskelig spørsmål generelt, fordi den nyansen som skiller en handling uttrykt av en enkelt verbform fra en handling uttrykt av en sammensatt verbform på tyrkisk, sjelden kommer til syne for en som har russisk som morsmål. Dette fremkommer ofte i oversettelsen slik at både verb med suffikset **-mİştİ** og komplekse verb som **-mİş oldu** blir likestilt betydningsmessig, og ingen tillegsmidler viser nyansen mellom de to verbformene. Hvis de tyrkiske verbene i de ovennevnte eksemplene (25) og (26) ble brukt som enkeltformer med suffikskombinasjonen **-mİştİ**, ville de sannsynligvis bli oversatt til russisk uten visse forandringer.

3.1.3. Resultativ betydning

Denne betydningen, som kalles perfektum-betydning hos mange turkologer fordi den blir forbundet med det tempuset som kalles perfektum, er noe som er hovedsakelig relevant for tyrkisk. Suffikset med den høyeste frekvensen som viser til resultativ betydning ved enkle verbformer, dvs. **-mİş**, har indikasjon til opplysninger som man har fått via indirekte opplevelse, og enkle verbformer uttrykker i dette tilfelle en blanding av aspekt- og modalbetydninger som tilhører perfektivt aspekt, fordi dette suffikset sammen med suffikset **-DI** står i opposisjon til **-(I)yor**, **-(V)r** som en representant for perfektivt aspekt. Når det gjelder de sammensatte verbformer av typen **gİtmiş olacak**, inneholder det første leddet av

formen med suffikset **-mİş** ikke den modale nyansen. **-mİş**-formen blir i dette tilfelle partisipp og indikerer et resultat, og verbet ”**olmak**” viser på sin side til tidspunktet der dette resultatet oppnås.

Fra russisk tankegang er det svært vanskelig å forstå denne betydningen slik den blir representert og beskrevet fra tyrkisk synsvinkel, og denne vanskeligheten omfatter stort sett de sammensatte verbformene på tyrkisk. Den tyrkiske verbform som er nærmest den russiske resultative betydningen, er den som er omtalt av Kornfilt (1997:353), der hun skriver at kombinasjonen av adverbet ”**hiç**” og verbet med suffikset **-DI** kan vise til resultativ betydning i situasjoner som har skjedd minst én gang i livet. Denne kombinasjonen av verbformen med adverb gjengir ifølge henne nøyaktig den resultative betydningen som russisk har, bortsett fra aspektforskjellen.

27) ”**Bizden, babamdan, ablamdan söz et-ti (PF, resultativ) mi hiç?**” (Pamuk 2002:117)

– **On ničego ne govoril (IPF, resultativ) o nas, ob otce, o sestre?** (Pamuk 2007:145)
”*Sa han noe om oss, om faren min og søsteren min?*” (Pamuk 2005:127)

Når det gjelder enkle verbformer med suffikset **-mİş**, kan noen av dem i visse tilfeller også bli oversatt til russisk slik at denne oversettelsen gjengir den russiske resultative betydningen som imperfektiv.

28) ”**Intihar eden kızların aileleriyle görü-müş-sün (PF, resultativ),” dedi.** (Pamuk 2002:77)

– **Ty vstrečalsja (IPF, resultativ) s semjami devušek, soveršivšimi samoubijstvo, – skazal on.** (Pamuk 2007:98)
”*Du har oppsøkt familien til pikene som begikk selvmord,*” sa han. (Pamuk 2005:87)

Oftest vil den enkle tyrkiske verbformen med suffikset **-mİş** bli oversatt til russisk med verb som uttrykker punktuell betydning av perfektivt aspekt. Den modale siden som viser til ikke-personlige opplysninger kan gjengis ved hjelp av spesielt brukte ord som ”*jeg hørte*” eller ”*de sa*”, osv., men disse blir også brukt når man vil legge spesielt fokus på informasjonskilden, og veldig ofte blir de utelatt.

29) **Kadife saatine bir göz attı. ”Buraya geldiğiniz için teşekkür edeyim önce. Çok önemli bir konu için çağırdım sizi. Lacivert’in size vereceği bir mesajı var.”**

"Bu sefer beni izleyip onu hemen bulurlar," dedi Ka. "Hepimizi de iskenceden geçirirler. O ev *basıl-mış* (PF, resultativ, modal). Hepsini *dinle-miş* (PF, resultativ, modal) polis." (Pamuk 2002:220)

Kadife broşila vzgljad na časý.

– Prežde ja xoču poblagodariť vas za to, čo vy prišli sjuda. Ja pozvala vas iz-za očen' važnogo dela. Est' obraščenie, kotoroe Ladživert otdast vam.

– Na ètot raz oni srazu najdut ego, proslediv za mnoj, – skazal Ka. – I vsej nas budut pytat'. Tot dom, gde my byli, *za-xvatili* (PF, punktuell). Policija vsë *pro-slušala* (PF, punktuell). (Pamuk 2007:277)

Kadife så på klokken. "Først vil jeg takke deg for at du kom. Jeg ba deg møte meg fordi jeg har noe viktig å si deg: Himmelblå har en beskjed til deg."

"Hvis jeg forsøker å møte ham igjen, kommer de til å følge etter meg og arrestere ham," sa Ka. "De kommer til å torturere oss, alle sammen. Huset der jeg traff ham, er under overvåkning, politiet hørte alt som ble sagt." (Pamuk 2005:238)

Men det vanskeligste for forståelsen for en som har russisk som morsmål, er de sammensatte verbformene som ifølge turkologer uttrykker resultativ betydning. Men sammenliknet med de som uttrykker avsluttet betydning der russisk oversettelse ikke tillater å forstå at det må brukes en sammensatt verbform på tyrkisk i dette tilfelle, kan noen tyrkiske sammensatte verbformer som uttrykker resultativ betydning noen ganger bli indikert på russisk ved hjelp av noen tilleggsord som **"polučaetsja** (IPF, nåtid)/*det blir slik at*" (evt. **"polučitsja** (PF, framtid)", **"polučilos'** (PF, fortid)") eller **"takim obrazom/slik"**. Dette nevner Kononov i sin grammatikk (1956:216). Fordi verbene fra russisk synsvinkel uttrykker ved oversettelsen enten punktuell eller durativ betydning i henhold til den formen det tyrkiske verbet **olmak** står i, tar disse ordene på seg en "resultativ rolle". Men det kan hende også at ingen tilleggsord dukker opp ved oversettelsen, eller at ordet **"takim obrazom"** blir en direkte oversettelse for det tyrkiske adverbet **"böylece"**. Nedenfor følger flere eksempler med sammensatte verbformer som ifølge noen turkologer uttrykker resultativ betydning, og varianter av deres russiske oversettelse.

30) Böylece yeni şiir kitabının yapısı kadar, kendisini Ka yapan her şeyi de bir kar tanesi üzerinde *işaretle-miş ol-uyor-du* (PF, resultativ). (Pamuk 2002:377)

Takim obrazom, *polučalos'*, čo snežinka demonstrirovala (IPF, durativ) **i konstrukciju novoj knigi stixov, i vsë to, čo sozdavalo samogo Ka.** (Pamuk 2007:473)

Dermed ble hvert dikt i den nye samlingen, og samtidig alt som gjorde ham til den han var, markert på disse krystallaksene. (Pamuk 2005:402)

31) "... O zaman kamera önce bir öfke anında senin elini başörtüne attığını gösterir. Sonra kurgu yaparız ve sana benzeyen bir başkasının saçlarını çözüşünü arkadan gösteririz."

"Bu da peruk takmanın daha kurnazcası," dedi Kadife. "Sonuçta herkes âskeri darbeden sonra başımı açtığımı düşünecek."

"Önemli olan dinin buyruğu mu, yoksa herkesin ne düşündüğü mü? Bu yolla saçlarını asla *aç-ma-mış ol-uyor-sun* (PF, *resultativ*)..." (Pamuk 2002:313)

– ... Togda kamera snačala pokažet, čto ty v minutu gneva xvataeš'sja rukoj za platok. A zatem my sdelaem montaž i pokažem so spiny, kak volosy otkryvaet drugaja, poxožaja na tebja devuška.

– Èto eščë xitree, čem nadet' parik, – skazala Kadife. – I v konce koncov vse podumajut, čto ja snjala platok posle voennogo perevorota.

– Čto važno? To, čto predpisyvaet religija ili čto podumajut vse? Takim obrazom *polučitsja*, čto ty ni razu *ne snimeš'* (PF, *punktuell*) platok... (Pamuk 2007:394-395)

".., viser kamera bare hånden din som griper etter skautet, og så kan de filme en annen kvinne, som likner på deg, og vise hennes hår bakfra."

"Det er enda mer uærlig enn å bruke parykk," sa Kadife. "Og når kuppet er over, vil alle likevel tro at det var jeg som blottet hodet."

"Hva er viktigst – religionens påbud eller hva andre måtte mene om deg? På denne måten blottes du i virkeligheten ikke hodet..." (Pamuk 2005:337)

32) "Yirmi yıl sonra yani otuz yedi yaşına bastığın o günlerde dünyadaki bütün kötülüklerin, yani yoksulların bu kadar yoksul ve akılsız olmalarının ve zenginlerin bu kadar zengin ve akıllı olmalarının, kabalığın, şiddetin ve ruhsuzluğun, yani sende ölme isteği ve suçluluk duyguları uyandıran her şeyin nedeninin herkesin herkes gibi düşünmesi olduğunu en sonunda *anla-mış olacak-sın* (PF, *resultativ*)."

– Čerez dvadcat' let, to est' togda, kogda tebe ispolnitsja tridcat' sem', ty v konce koncov *pojmeš'* (PF, *punktuell*), čto pričinoj vsego zla na zemle, togo, čto niščie takie niščie i glupye i čto bogatye takie bogatye i umnye, pričinoj gluposti, sily i bezdušija, pričinoj vsego togo, čto pobuždaet v tebe želanie umeret' i obnažet čuvstvo viny, javljaetsja to, čto vse dumajut odinakovo, – skazal on... (Pamuk 2007:176-177)

"Om tjue år, med andre ord når du er trettisju år gammel, vil du til slutt ha innsett at all verdens gemenhet – for eksempel de fattiges nød og uvitenhet og de rikes penger og kløkt, all vulgaritet, brutalitet og sjelløshet – alt dette som gir deg skyldfølelse og får deg til å ønske at du var død, kommer av at alle mennesker tenker likt," sa Ka. (Pamuk 2005:154)

Som man kan se ut fra eksemplene, kan ordene "**poluçat'sja** (IPF) – **poluçit'sja** (PF)" bli utelatt, som i eksempel (32). Tid og aspekt til de russiske verbene ved oversettelsen faller hovedsakelig sammen med den formen det tyrkiske verbet **olmak** har, bortsett fra eksempel (31) der verbet er oversatt som punktuelt. Men det er mulig å bytte verbet til et som uttrykker

durativ betydning, slik at varianten "... **polučaetsja, tak ty ni razu ne snimaeš'** (IPF, *durativ*) **platok**" blir likestilt med det som oversetteren har valgt.

Man kan konkludere med at den russiske resultative betydningen kun faller betydningsmessig sammen med den resultative betydningen som på tyrkisk er uttrykt av verbet med fortidsendelse **-DI** og adverbet **"hiç"**. Det som kalles resultativ betydning på tyrkisk, kan ifølge noen turkologer være en undergruppe av avsluttet betydning, fordi hvis handlingen er avsluttet, er resultatet til stede med fokus eller uten fokus på det, men det er kun tidsforskjell som ligger i bakgrunnen til disse verbformene.

3.2. Semantiske betydninger av imperfektivt aspekt

3.2.1. Durativ betydning

Fremstilling av den durative betydningen på tyrkisk skjer, som tidligere nevnt, hovedsakelig ved hjelp av suffikset **-(I)yor** og dets kombinasjoner med tempus- og modale suffikser for enkle verbformer og hjelpeverbet **olmak** for sammensatte verbformer. Uttrykksmidler inkluderer også noen sammensatte verbformer som består av konverb og visse hjelpeverb, men man kan trygt si at dette området nesten fullstendig tilhører suffikset **-(I)yor**. Beskrivelse av prosesser er ikke så informative i seg selv som beskrivelse av enkeltstående handlinger, og de trenger dermed en kontekst som definerer handlingens varighet på ytringspunktet, eller i en mer utstrakt tidsperiode. Dette gjelder både nåtid og fortid, men spesielt i beskrivelser av fortidige handlinger må bruk av suffikskombinasjonen **-(I)yordu**, som viser til varighet, nødvendigvis bli begrunnet og utdypet; dette nevnte jeg tidligere i 2.1.1. Den durative betydningen bevarer nesten alltid ved oversettelsen til russisk. Alle modale nyanser som uttrykkes i tillegg til den durative betydningen med suffikset **-mİş** gjengis på russisk ved hjelp av tilleggsord.

- 33) **Bütün dünya öylesine sessiz ve Ka da öylesine mutluydu ki bu çok uzun bir süreymiş gibi geldi ona. Sırf bu yüzden bir sabırsızlığa kapıldı ve yataktan fırlayıp pencereden dışarıya baktı...**

"Ne yap-ıyor-sun (IPF, durativ) orada?" dedi tam aynı anda İpek.

"Kara bak-ıyor-um (IPF, durativ), canım." (Pamuk 2002:262-263)

Ves' mir byl takim bezmolvnym, a Ka byl takim sčastlivym, čto emu pokazalos', čto èto dlilos' očen' dolgo. Imenno po ètoj pričine ego oxvatilo neterpenie i on, vskočiv s krovati, posmotrel iz okna na ulicu...

– Čto ty tam *delaeš'* (IPF, *durativ*)? – sprosila v ètot moment Ipek.

– Ja *smotru* (IPF, *durativ*) na sneg, milaja. (Pamuk 2007:329-330)

Verden var så stille og Ka så uendelig lykkelig at det virket som om de ble liggende slik en evighet. Kun dette kan forklare hvorfor han med ett ble utålmodig, spratt opp fra sengen og gikk bort til vinduet hvor han ble stående en stund.

... "Hva gjør du der borte?" spurte Ipek akkurat da.

"Jeg ser på snøen, elskede." (Pamuk 2005:282-283)

- 34) Şakacı bir iyimserlikle bu dörtlüğü defterine yazarken arka masaların birinden Necip, yüzünde Ka'nın onda görebileceğini hiç sanmadığı bir sevinç ifadesi, gelip masasına oturdu.

"Seni gördüğüme çok sevindim," dedi Necip. "Şiir mi yaz-ıyor-sun (IPF, *durativ*)? ..." (Pamuk 2002:105)

Kogda Ka, šutlivo posmeivajas', zapisyval èto četverostišie sebe v tetrad', ot odnogo iz stolikov k nemu podsel Nedžip, na lice ego bylo vyraženie radosti, kotoroe Ka nikak ne ožidal uvidet'.

– Ja očen' rad, čto tebja uvidel, – skazal Nedžip. – Ty *pišeš'* (IPF, *durativ*) stixotvorenije? ... (Pamuk 2007:129-130)

Mens han satt der og humret mens han skrev ned disse fire linjene i notisboken, kom Necip, som hadde sittet lenger inne i lokalet, og tok plass ved bordet hans med et fornøyd ansiktsuttrykk som Ka ikke hadde ventet seg.

"Jeg er virkelig glad for å se deg," sa Necip. "Skriver du dikt?..." (Pamuk 2005:114)

Eksempel (33) ovenfor beskriver handlingen som varer samtidig med personens tale. Første setningen i konteksten beskriver det øyeblikket som denne talen hører til, spørsmålet "Hva gjør du der?" spesifiserer at handlingen begynte og er i sin prosess i forhold til det øyeblikket som de handlende personene fyller med sin samtale. Eksempel (34) viser også at en av de handlende personene var opptatt med en skriveprosess, som ble avbrutt av den andre handlende personen, og som spesifiserer denne prosessen med sitt spørsmål.

Eksempelet nedenfor beskriver en prosess som er mer utstrakt i tid. Begynnelsen av en slik prosess utsettes (underforstått fra konteksten) til en ikke-definert tidsperiode før det øyeblikket de handlende personene har sin samtale.

- 35) "Ordu mensuplarını zehirlemek için o şerbete öfkeli Kürtler tarafından zehir atıldığı söylenirdi bir zamanlar," dedi Kadife.

..."Siz bu hikâyelere *inan-ıyor musunuz* (IPF, *durativ*)?" diye sordu Ka.

"Kars'a gelen bütün okumuş ve Batılılaşmış yabancılar," dedi Kadife, "bu tür hikâyeleri işitir işitmez kumpas söylentilerine inanmadıklarını kanıtlamak için büfeye gidip şerbetten içerler ve kendilerini budalaca zehirlerler. Çünkü söylentiler doğrudur..."

"Bunca zamandan sonra devlet buna nasıl *izin ver-iyor* (IPF, *durativ*)?"
"... MIT her şeyi bildiği gibi, bu işi de bilir, ama durdurmaz." (Pamuk 2002:218)

– Odbo vremenja govorili, što v ètot šerbet razgnevannye kurdy brosalı jad, što by otravit' ličnyj sostav armii, – skazala Kadife...

– Vy *verite* (IPF, *durativ*) v èti rasskazy? – sprosil Ka.

– Vse obrazovannye i evropeizirovannye priezžie ljudi, popavšie v Kars, – progovorila Kadife, – kak tol'ko slyшат èti rasskazy, želaja dokazat', što oni ne verjat v eti spletni, idut v bufet i p'jut nemnogo šerbeta – i travjatsja samym glupym obrazom. Potomu što to, što govorjat – èto pravda...

– Kak že vlast' *pozvoljaet* (IPF, *durativ*) podobnoe?

– ... NRU znaet i ob ètom dele, tak že kak ono znaet obo vsëm, no ne vmešivaetsja. (Pamuk 2007:275)

"En stund gikk det rykter om at noen opprørte kurdere skulle ha forgiftet den saften for å ta livet av soldater," sa Kadife.

... "Tror du på de historiene?" spurte Ka.

"Alle utdannede og vestlig orienterte fremmede som kommer hit og får høre disse konspirasjonsteoriene, drar straks til det gatekjøkkenet og drikker av saften for å vise at de ikke tror på slikt, og ender opp med den real forgiftning," sa Kadife. "Det er nemlig sant, det folk sier..."

"Hvorfor har ikke myndighetene gjort noe, da?"

"... Overvåkningstjenesten er fullt klar over hva som foregår, og alt annet som skjer her også, men de gjør ikke noe med det." (Pamuk 2005:236)

Eksempelene nedenfor beskriver durative handlinger som er tillagt modale nyanser – subjektiv sikkerhet og ikke-personlige opplysninger. Begge er oversatt til russisk med tilleggsord.

36) **"Şöyle düşün-üyor-sun-dur (IPF, *durativ*, *modal*)."** dedi Lacivert. **"İnsan bu hikâyenin güzelliği için adam öldürür mü? Öyle değil mi?"**(Pamuk 2002:82)

– Znaju, o čëm ty *dumaeš'* (IPF, *durativ*), – progovoril Ladživert. – Razve čelovek ub'ët drugogo čeloveka radi krasivoj istorii? Razve ne tak? (Pamuk 2007:103)

"Jeg tror jeg vet hva du tenker," sa Himmelblå. "Er denne fortellingen vakker nok til at noen kan begå mord for å bevare den? Ikke sant?" (Pamuk 2005:91)

37) **"... Hele en son intihar eden kızın 'türban direnişi' yapan Müslüman bir kız olduğu söylentisi zehirden de öldürücü olur."**

"Ama bu doğru," dedi Ka. "Kız intihar etmeden abdest alıp namaz kılmış.

Türban direnişi yapan kızlar da şimdi çok saygı duy-uyor-lar-mış (IPF, *durativ*, *modal*) ona." (Pamuk 2002:78)

– ... I daže sluxi o tom, što poslednjaja devuška, soveršivšaja samoubijstvo, byla musul'mankoj, "uprjamo želavšej nosit' platok", budut smertonosnee, čem jad.

– No èto pravda. – skazal Ka. – Devuška, pered tem kak pokončit' s soboj, soveršila omoveenie i namaz. Govorjat, što devuški, ne želajuščie snjat' platok, sejščas *ispytyvajut* (IPF, *durativ*) k nej bol'šoe uvaženie. (Pamuk 2007:98)

"... Hvis du framstiller det siste selvmordstilfellet som en muslimsk pikes protest mot forbudet mot skaut, kan det virke som den reneste gift."

"Men det er jo sant," innvendte Ka. "Før piken tok livet av seg, gjennomførte hun den rituelle renselsen og knelte og ba. Jeg har hørt at alle pikene som protesterer mot forbudet føler stor respekt for henne." (Pamuk 2005:87)

Fordi hovedfokuset i romanen settes på beskrivelser av handlingene som skjedde i fortid, forekommer de durative handlingene i fortid mye oftere enn de i nåtid. Prosesser i fortid betraktes på bakgrunn av andre fortidige handlinger som hjelper å lage en kontrast mellom punktuelle eller avsluttede handlinger og durative. Opposisjonen "prosess" mot "ikke-prosess" blir åpenbar når det gjelder fortid, og dette har blitt utgangspunktet for mange forskere som i sine studier har fokusert på fortidige verbformer når det gjelder sammenligning med andre språk. Tyrkiske durative betydninger i fortid bevares i mange tilfeller ved oversettelsen til russisk.

38) **Bir sessizlik *ol-du* (PF, punktuell). Ka dostça davranmak için birşeyler söylemesi gerektiğini *hissed-iyor* (IPF, durativ), aklına söyleyecek bir şey de gelmediği için *telaşlan-ıyor-du* (IPF, durativ). Lacivert'in kendisini yatıştırmak için *konuştuğunu hisset-ti* (PF, punktuell).** (Pamuk 2002:76)

Nastupila (PF, punktuell) *tišina*. *Ka čuvstvoval* (IPF, durativ), *čto nužno čto-to skazat'*, *čtoby projavit' družeskoe raspoloženie, i volnovalsja* (IPF, durativ), *potomu čto emu ničego ne prixodilo v golovu. On po-čuvstvoval* (PF, punktuell), *čto Ladživert govoril, čtoby uspokoit' ego*. (Pamuk 2007:96)

Det ble stille. Ka innså at han for høflighets skyld burde svare et eller annet og siden han ikke kom på noe, fikk han nesten panikk. Han følte at Himmelblå fortsatte å snakke for at han ikke skulle føle seg beklemt. (Pamuk 2005:85)

Durative handlinger uttrykt av verbene "hissetmek" og "telaşlanmak" brukes her for å legge spesielt fokus på det at stillheten var fylt av disse prosessene. Verbet "hissetmek" i den siste setningen fremkommer som en konklusjon på hele den tidligere beskrevne situasjonen, som inkluderer også Laciverts tale som jeg ikke har gjengitt her, og blir derfor brukt i en form som uttrykker punktuell betydning. Prosessene begynte og varer her i en ganske kort periode som er avgrenset av det øyeblikket Lacivert begynte og avsluttet sin tale. Slike prosesser, dvs. prosesser som varer samtidig med handlende personers tale, kan også indikeres av adverb som "şimdi" og tilsvarende som i eksempelet nedenfor.

39) **Şimdi üçü birlikte, gergin bir şekilde oturmuş söz sıralarını *bekli-yor-lar-dı* (IPF, durativ).** (Pamuk 2002:268)

A sejčas oni vse troe naprjaženno sideli i ždali (IPF, durativ) svoej očeredi vystupit’. (Pamuk 2007:337)

Nå ventet de alle tre furtent på å få ordet. (Pamuk 2005:289)

”**Şimdi**” kan også indikere en prosess mer utstrakt i tid som i eksempel (28) tidligere, men adverbet ”**artık**” er mer vanlig for dette formålet. Russisk har også et adverb som viser til en mer utstrakt periode, ”**teper’/nâ**”, som brukes på samme måte som tyrkisk ”**artık**”. Det kan også brukes en kombinasjon av adverb, ”**teper’ uže/allerede nâ**”, og veldig ofte bare ”**uže/allerede**”, slik at i noen tilfeller blir det tyrkiske ”**artık**” likestilt med det russiske ”**teper’**”, og i andre tilfeller blir det likestilt med det russiske ”**uže**”, eller de kan brukes om hverandre i ett og samme tilfelle, inkludert også adverbet ”**sejčas**”, som er mest likestilt det tyrkiske ”**şimdi**”. Fordi alle varianter ikke forandrer betydningen av setningen i den opprinnelige versjonen, er det avhengig av oversetter hvilket adverb man vil bruke, som i eksempelet nedenfor, og bruk av alle de ovennevnte russiske adverb er mulig.

- 40) **İpek, Turgut Bey’e kendisinin de Ka ile birlikte Millet Tiyatrosu’na gitmek istediğini, ama Ka’nın onu tehlikeye atmamak için odasına kilitletiğini, şehirdeki telefonlar kesildiği için oteldekilerin de çalışmadığını sandığını söyledi. ”Şehirde telefonlar çalış-ıyor (IPF, durativ) artık,” dedi Turgut Bey.** (Pamuk 2002:384)

Ona skazala Turgut-beju, čto xotela vmeste s Ka pojti v Nacional’nyj teatr, no Ka zaper eë v svoej komnate, čtoby ne podvergat’ opasnosti, i čto dumala, raz gorodskie telefony otključeny, to telefony v otele tože ne rabotajut.

– **Telefony v gorode uže (evt. ”teper’(uže)”, ”sejčas (uže)”) rabotajut (IPF, durativ),**
– **skazal Turgut-bej.** (Pamuk 2007:481-482)

Ipek fortalte Turgut Bey at hun hadde villet bli med Ka til Nasjonalteateret, men at Ka hadde låst henne inne på rommet for å beskytte henne. Siden telefonlinjene i hele byen var ute av drift, antok hun at hotellets telefoner heller ikke fungerte.

”Telefonene virker igjen nå,” sa Turgut Bey. (Pamuk 2005:410)

Begynnelsen av en prosess kan også defineres med et konkret tall. Disse tilfellene er beskrevet av Kornfilt som representanter for den resultative betydningen³⁸. Men jeg ville heller betrakte disse prosessene som prosesser utstrakt i en definert tidsperiode. Bruk av imperfektivt aspekt er likt i dette tilfellet for både tyrkisk og russisk, selv om det i mange andre språk brukes perfektivt aspekt i stedet.

³⁸ Det er nevnt tidligere i både 2.4.1.2. og 2.5.5.

- 41) **Funda ile bu oyunu oynamak için böyle bir fırsatı on beş yıldır kollu-yor-uz (IPF, durativ).** (Pamuk 2002:307)

My s Fundoj uže pjtnadcat' let ždēm (IPF, durativ) podxodjaščego slučaja, čtoby sygrat' eë. (Pamuk 2007:386)

Funda og jeg har ventet på en sjanse til å oppføre det i femten år. (Pamuk 2005:331)

I sjeldne tilfeller forutsetter noen verb i både tyrkisk og russisk bruk av bare imperfektivt aspekt, og dette skyldes verbets leksikalske betydning. Det forekommer ofte tilfeller der ett og samme verb har to leksikalske betydninger, hvorav det ene blir brukt bare i imperfektivt aspekt, og det andre brukes i perfektivt, og når det gjelder russisk, både i perfektivt og imperfektivt aspekt, dvs. de lager aspektpar. Disse tilfellene fremstilles i både tyrkisk og russisk, og bruk for noen verb blir det samme for begge språk. Som et eksempel, som forekommer ganske ofte i boken, vil jeg ta det tyrkiske verbet **”gözükmeK”**, som kan bety både **”vygljadet’/se ut”** og **”kazatsja/vise seg”** på russisk, og varianter av dets bruk i begge aspekter. Den russiske oversettelsen gjengir stort sett det verbet i det samme aspektet som i originalen ved å gå ut fra dets leksikalske betydning som menes i en eller annen kontekst.

- 42) **Gözlerinin mavisi bir Türk'te hiç görülmeyecek koyu bir laciverte yaklaşıyordu. Kumraldı, sakalsızdı, Ka'nın sanadığından çok daha gençti, hayret uyandıracak kadar soluk bembeyaz bir teni ve kemerli bir burnu vardı. Olağanüstü yakışıklı gözük-üyor-du** (IPF, durativ). (Pamuk 2002:75-76)

Ego glaza byli takogo sinego cveta, čto ix cvet približalsja k lazorevomu, neverojatno redkomu dlja turka. U nego byli svetlo-kaštanovye volosy i ne bylo borody, on byl gorazdo molože, čem Ka sebe ego predstavljaj, koža ego byla udivitel'no blednoj i belosnežnoj, a nos s gorbinkoj. On vygljadel (IPF, durativ) **sverx''estestvenno krasivo.** (Pamuk 2007:95)

Øynene hans var dypblå, nesten som himmelen, en sjattering man aldri fant hos noen tyrker. Han hadde brunt hår, var glattbarbert og hadde en oppsiktsvekkende lys hudfarge, og ørnenese. Han var mye yngre enn ventet, og Ka syntes han var meget vakker... (Pamuk 2005:85)

- 43) **Kadife Ka'nın seyretmek istemediği televizyona bakıyor, Turgut Bey ilginç birşeyler olduğu için memnun ama telaşlı gözük-üyor-du** (IPF, durativ). (Pamuk 2002:167)

Kadife smotrela televizor, kotoryj ne xotel smotret' Ka, a Turgut-bej vygljadel (IPF, durativ) **dovol'nym, no vzvolnovannym, potomu čto proisxodilo čto-to interesnoe.** (Pamuk 2007:209)

Kadife vendte tilbake til fjernsynet som Ka ikke hadde lyst til å se. Turgut Bey virket opprømt over at noe utenom det vanlige skjedde, men samtidig var han tydelig skremt. (Pamuk 2005:181)

- 44) **Faikbey Caddesi'nde yürürken Kadife ile karşılaştı ve yüzü kırmızı oldu. Az önce İpek'i düşünüyordu, Kadife ona İpek ile ilgili çok yakın ve olağanüstü güzel bir şey gibi gözük-tü (PF, punktuell). (Pamuk 2002:216)**

Šagaja po prospektu Faik-beja, on vstretil Kadife i gusto pokrasnel. On tol'ko čto dumal ob Ipek, i Kadife emu po-kazalas' (PF, punktuell) kem-to neverojatno blizkim i prekrasnym, svjazannym s Ipek. (Pamuk 2007:273)

Nede i Faikbey Aveny traff han Kadife og merket at han rødmet. Han hadde netopp tenkt på Ipek og fordi han forbandt Kadife med henne, syntes han nå at også hun var usedvanlig vakker. (Pamuk 2005:233)

- 45) **Fazıl'ın tutkusu Ka'ya öylesine umutsuz ve imkânsız gözük-tü (PF, punktuell) ki, bir an kendisinin İpek'e duyduğu aşkın da bu kadar umutsuz olabileceğinden korktu. (Pamuk 2002:286)**

Strast' Fazyla po-kazalas' (PF, punktuell) Ka takoj beznaděžnoj i nevozmožnoj, čto v kakoj-to moment on ispugalsja, čto ljubov', kotoruju on ispytyval k Ipek, možet okazat'sja nastol'ko že beznaděžnoj. (Pamuk 2007:361)

Fazils lidenskap virket så fullstendig håpløs og umulig at Ka ble redd for at hans egen kjærlighet til Ipek kunne være like dødsdømt. (Pamuk 2005:309)

I noen tilfeller blir det mulig å oversette den tyrkiske varianten til russisk ved å bruke verbet i begge leksikalske betydninger, dvs. bruke det i begge aspekt uten å forandre betydelig den opprinnelige betydningen, som i eksempelet nedenfor.

- 46) **Eski Rus evinin bu geniş ve yüksek tavanlı odası dışarıdan gelen solgun kar ışığında Ka'ya dün akşamkinden bambaşka bir yermiş gibi gözük-tü (PF, punktuell). (Pamuk 2002:238)**

Èta širokaja komnata s vysokim potolkom v starinnom russkom dome, v blednom snežnom svete, struivšimsja snaruži, vygljadela (IPF, durativ) soveršenno inače, ne tak, kak včera. (Pamuk 2007:299)

Det bleke lyset som strømmet inn i værelset fra snøen utenfor, ga det høye, romslige værelset en helt annen atmosfære enn kvelden før. (Pamuk 2005:256)

Oversetteren valgte å bruke verbet som bli brukt bare i imperfektivt aspekt ut fra dets leksikalske betydning, men bruk av verbet med andre leksikalske betydninger i begge aspekt er også mulig, slik at bruk av verb i denne setningen er veldig fleksibelt. Hvis man sier **Èta širokaja komnata ... kazalas' (IPF, durativ)/po-kazalas' (PF, punktuell) soveršenno drugoj, ne takoj, kak včera**, blir setningens idé allikevel bevart.

Jeg vil avslutte avsnittet om den durative betydningen av imperfektivt aspekt med tilfeller av fremstilling av denne betydningen som er forskjellige i tyrkisk og russisk, nemlig den durative betydningen som gjengis på tyrkisk ved hjelp av den sammensatte konstruksjonen som består av konverbet på vokal og verbet **kalmak**. Konstruksjonen betraktes fra tyrkisk synsvinkel som en prosess som er uforandret i en periode. Den kan også inneholde underforstått begynnelsesfasen av denne prosessen, men handlingen forstås heller som en prosess. Alle russiske versjoner av oversettelsen av denne konstruksjonen blir redusert til å fokusere på begynnelsesfasen av prosessen. Hvis det tyrkiske ”**bakakaldı**” underforstår ”*begynte å se og ble stående og måpe en periode*”, betraktes det på russisk som ”*plutselig begynte å se*”, eller noe lignende, som ikke beskriver noen prosess i det hele tatt, unntatt i noen tilfeller der konstruksjonen oversettes til russisk som partisippkonstruksjon. Da kan det uttrykke en prosess, samtidig som ideen av en plutselig handling bevarer.

- 47) **Tülün aralağından bütün güzelliğiyle gözüken karla kaplı sokağa bakakaldı** (IPF, *durativ*). (Pamuk 2002:173)

On sel za stolik u okna i zamer (PF, *punktuell*), **gljadja** (partisipp, IPF, *durativ*) **na pokrytuju snegom ulicu, progljadyvavşuju vo vsej svoej krase skvoz’ ščel’ v tjulevoj zaveske.** (Pamuk 2007:215-216)
Han ble sittende og beundre den vakre snødekte gaten gjennom en gløtt i gardinene. (Pamuk 2005:187)

- 48) **Yastığın gözyaşlarıyla ısladığını yanaklarında hissetmek Ka’nın hoşuna gidiyordu. İpek’in kendisine sarıldığını hissetmek de güzeldi. Uyuyakaldı** (IPF, *durativ*). (Pamuk 2002:364)

Ka nra vilos’ čuvstvovat’ ščekoj, čto poduška namokla ot ego slöz. I bylo tak prijatno ot togo, čto İpek ego obnimaet. On usnul (PF, *punktuell*). (Pamuk 2007:459)
Tårene hans hadde gjort puten våt, og han likte følelsen av det fuktige stoffet mot kinnet sitt. Han nøt også å ha İpeks armer rundt seg, og sovnet. (Pamuk 2005:390)

3.2.2. Iterativ og habitativ betydning

Som jeg har nevnt tidligere, er grensen mellom de handlingene som gjentas i løpet av et jevnt mellomrom, og de handlingene som etter hvert blir til en vane, veldig fin, og det som er kalt for vane forutsetter gjentakelse av en handling, og jeg vil derfor behandle disse to

betydningene under ett kapittel. Selv om disse betydningene ligger veldig nær hverandre, kan man selvfølgelig ikke si at de er de samme hele tiden. Det er konteksten som hjelper oss med å se hvilken av de to betydningene som er til stede, eller om det er tillatt å lese det slik at begge betydninger eksisterer innenfor rammen av en og samme kontekst. Det er blitt påstått at bruk av aorist i tyrkisk viser til at handlingen er gått fra gjentakelser til vane (Yavaş 1987). I russisk finnes det ingen tilsvarende morfologiske tegn, og for første gang kan ikke engang adverb hjelpe med å skille mellom iterativ og habitativ betydning. Men til tross for at aorist regnes for å være et veldig klart tegn, vil etter min mening konteksten være avgjørende i begge språk når det gjelder dette spørsmålet.

Nedenfor følger flere eksempler der jeg antar at begge betydningene er i konkurranse med hverandre.

- 49) **Kendini dikkâtle dinlemişti, yol boyunca korktuğunun aksine ne aklı ne de yüreği İpek'in otelde olup olmamasıyla ilgiliydi. Aşık olmaktan, sınırlı aşk hayatlarını yalnızca bir dizi acı ve utanç olarak hatırlayanların kuvvetli içgüdüsüyle öylesiye kork-ar-dı** (IPF, iterativ/habitativ) **Ka.** (Pamuk 2002:14)

On vniimatel'no prislušivalsja k sebe, i vopreki straxu, kotoryj on čuvstvoval v doroge, ni ego razum, ni ego serdce ne byli zanjaty voprosom, est' li v otele İpek ili net. Sostojanie vljublennosti smertel'no pугalo (IPF, iterativ/habitativ) **Ka, on obladal sil'noj intuiciej tex, kto pomnil svoju kratkuju ljubovnuju istoriju kak cepočku boli i styda.** (Pamuk 2007:16)

Han forsøkte å lytte til sine egne følelser og kom til at verken hjerte eller forstand – selv om han nok hadde følt seg engstelig på veien hit – var det minste opptatt av hvorvidt İpek befant seg på hotellet eller ikke. Etter et helt liv der kjærligheten ufravikelig hadde brakt skam og lidelse, fylte tanken på å bli forelsket, ham med en intens, nærmest instinktiv skrekk. (Pamuk 2005:15)

- 50) **”Burayı okurken aklım karış-ır** (IPF, iterativ/habitativ) **hep ...” ... ”Hikâyenin bu noktasında her defasında ben de ağla-r-ım** (IPF, iterativ/habitativ): **Rüstem'in acısını paylaşmaktan çok zavallı Suhrab'ın ölümünün anlamını anladığım için ağla-r-ım** (IPF, iterativ/habitativ) **ben...”** (Pamuk 2002:81)

– ... Kogda ja čitaju èto mesto, ja vseгда rasstraivajus' (IPF, iterativ/habitativ)... V ètom meste rasskaza ja tože každyj raz plaču (IPF, iterativ/habitativ): **ja plaču** (IPF, iterativ/habitativ) **ne potomu, čto razdeljaju gorest' Rustama, a potomu, čto ponimaju, čto označæet smert' bednogo Suxraba, ubitogo sobstvennym otcom i dejstvovavšego radi ljubvi k svoemu otcu.** (Pamuk 2007:102)

”... gyser jeg alltid når jeg kommer til denne delen, og hjertet mitt begynner å hamre... På dette punkt i fortellingen gråter jeg selv også. Ikke bare fordi jeg deler Rustems sorg, men fordi jeg nå forstår hvorfor Suhrab måtte dø. Suhrab, som er drevet av sin kjærlighet til faren, drepes av sin egen far...” (Pamuk 2005:90-91)

Handlingen uttrykt av verbet **”korkmak”** i eksempel (49) kan leses både som en som gjentas mange ganger, og som en som er blitt til en vane som pleide og fortsetter å gjentas. Det samme kan man si om eksempel (50), der Lacivert forteller en historie og uttaler de følelsene som han har mens han leser denne historien. Man står fritt å bestemme om han bare leser historien ofte fordi han liker den, eller om han pleier å lese den hver annen dag før han legger seg, slik at han ikke kan leve uten å ha lest den. Adverbene spesifiserer ikke én av de to betydningene, men viser kun at handlingen gjentas. Men hvis man går ut fra den allment aksepterte regelen, kan denne betydningen betraktes som habitativ på grunn av aoristbruken.

Nedenfor følger et eksempel til som kan leses tvetydig.

- 51) **”Sana bir mesaj yolladı benimle: Seninle yeniden evlenmek için her şeyi yapmaya hazır. Örtün diye sana baskı yaptığı için bin pişman.”**
”Muhtar bunları bana zaten her gün söylü-yor (IPF, iterativ/habitativ),” dedi İpek. (Pamuk 2002:91)

– **On prosil peredat’ tebe, čto gotov na vsë, čtoby opjat’ ženit’sja na tebe. On užasno raskaivaetsja iz-za togo, čto treboval, čtoby ty zakryvala golovu.**

– **Voobščë-to Muxtar govorit (IPF, iterativ/habitativ) mne èto každyj den, – skazala İpek.** (Pamuk 2007:114)

”Han ba meg fortelle deg at han vil gjøre hva som helst for å vinne deg tilbake. Han angrer på at han forsøkte å presse deg til å gå med slør.”

”Ja, men det sier han jo stadig vekk,” svarte İpek. (Pamuk 2005:100)

I de neste eksemplene uttrykker verbene betydningsmessig heller én av de to betydningene, selv om tvetydighet også kan oppstå.

- 52) **”Niye bu şehirde herkes *intihar ed-iyor* (IPF, iterativ)?” dedi Ka.**
”Herkes değil genç kızlar, kadınlar *intihar ed-iyor* (IPF, iterativ),” dedi İpek.
”Erkekler kendini dine *ver-iyor* (IPF, habitativ), kadınlar *intihar ed-iyor* (IPF, habitativ).” (Pamuk 2002:40)

– **Počemu v ètom gorode vse soveršajut (IPF, iterativ) samoubijstva? – sprosil Ka.**

– **Ne vse, a molodye devuški i ženščiny soveršajut (IPF, iterativ) samoubijstva, – otvetila İpek. – Mužčiny posvjaščajut (IPF, habitativ) sebja religii, a ženščiny končajut (IPF, habitativ) s soboj.** (Pamuk 2007:49)

”Hvorfor begår alle i denne byen selvmord?” spurte Ka.

”Ikke alle. Bare unge piker og kvinner” sa İpek. ”Mennene blir religiøse kvinnene tar livet av seg.” (Pamuk 2005:43)

- 53) **”Kars’ta hâlâ şehri terk edememiş eski aileler vardır,” dedi İpek. ”En sonunda anneyele baba da ölünce, çocuklar eşyaları *satıp gid-er-ler* (IPF, habitativ) ve**

şehrin bugünkü fakirliğiyle hiç uyuşmayan tuhaf şeyler çık-ar (IPF, habitativ) piyasaya...”(Pamuk 2002:264)

– V Karse est’ starye sem’i, kotorye vse eščë ne smogli pokinut’ gorod, – skazala Ipek. – Kogda v konce koncov umirajut roditeli, deti *prodajut* ix veščï i *uezžajut* (IPF, habitativ), i v prodažu *popadajut* (IPF, habitativ) strannye veščï, kotorye ne sočetajutsja s nylenej niščetoj goroda. (Pamuk 2007:332)

”Det er fremdeles noen få av de gamle familienegjen her i Kars,” sa Ipek. ”Når foreldrene dør, selger barna eiendelene deres og drar herfra, og derfor dukker alle slags ting opp på markedet...” (Pamuk 2005:284)

I eksempel (52) uttrykker verbet ”**intihar etmek**” i de to første setningene den iterative betydningen, fordi det først og fremst er vanskelig å forestille seg at en slik prosess som ”selvmord” kan være en vane. Men innenfor rammen av denne konkrete bokkonteksten kan det anses som det, og dette kommer frem i den avsluttende setningen. som kan leses som en påstand, som noe som er typisk for denne byen. Handlingene i eksempel (53) forstås som habitative, selv om det ikke er noe annet enn den allmennaksepterte aoristformen for tyrkisk som konkretiserer det³⁹.

Til slutt vil jeg gi noen eksempler der verbene uttrykker den iterative og den habitative betydningen ved fortidige handlinger.

54) ”... Necip bazan bu manzarayı sabaha kadar hayâller içinde *seyred-er-di* (IPF, habitativ). Gördüğü şeye ’bu dünya’ adını vermişti ve uykusuz gecelerinin **sabahında bazan bana ’bütün gece bu dünyayı seyrettim’ *de-r-di* (IPF, habitativ) ...**” (Pamuk 2002:419)

– ... Nedžip inogda v mečtax *nabljudal* (IPF, habitativ) ètu kartinu do samogo utra. To, čto on videl, on nazyval “ètot mir” i utrom, posle bessonoj noči, inogda *govoril* (IPF, habitativ) mne: “Ja vsju noč’ smotrel na ètot mir!”... (Pamuk 2007:526-527)

”... Ofte kunne Necip ligge halvvåken hele natten og betrakte denne scenen. Han kalte det han så, for ’den verdenen’, og om morgenen etter en slik søvnløs natt pleide han å si: ”Jeg så på ’den verdenen’ i hele natt.” (Pamuk 2005:446)

55) **Kadife her sabah altı aylık çocuğu Ömercan’la Karpalas Oteli’ne *gid-iyor* (IPF, iterativ), İpek ve Zahide bebeği besler, Turgut Bey de torunuyla oynarken kendisi biraz otel ile *uğraş-ıyor* (IPF, iterativ), Fazıl ise kayınpederinden bağımsız olmak için hem Aydın Foto Sarayı’nda çalışıyor, hem de Serhat Kars Televizyonu’nda bana gülümseyerek ”adı program asistanlığı ama aslında ayak işleri” dediği bir iş yapıyordu.** (Pamuk 2002:411)

³⁹ Som nevnt omtalte Yavaş at både -(V)r og -(I)yor gjengir habitative handlinger, med en veldig betydningsforskjell.

Kadife každoe utro prixodila (IPF, iterativ) so svojim polugodovalym rebënkom Omerdžanom v otel' "Snežnyj dvorec", Ipek i Zaxide kormili rebënka, i, poka Turgut-bej igral s vnukom, sama nemnogo rabotala (IPF, iterativ) v otele, a Fazyl, čtoby ne zaviset' ot svoego testja, rabotal i v fotomasterskoj "Ajdyn", i na karsskom telekanale "Granica" v kačestve kak on, ulybnuvšis', skazal mne, "assistentu teleperedáč", no na samom dele byl "mal'čikom na pobeguškax". (Pamuk 2007:516)

Hver morgen kom Kadife til hotellet med lille Ömercan. Zahide og Ipek ga ham mat, og Turgut Bey lekte med ham, mens Kadife tok seg av selve hotelldriften. Fazıl, som ikke ville være for avhengig av svigerfaren, hadde i tillegg to andre jobber, i Lyset Foto og Kars Provinskringkasting, men at det stort sett betydde løpegutt. (Pamuk 2005:437)

3.3. Aspektbetydninger uten konkret forbindelse med tempus

Det er ikke helt riktig å si at det finnes aspektbetydninger som kan betraktes hundre prosent løsrevet fra tempus. Dette gjelder særlig tyrkisk, der det er vanskelig å forestille seg at det finnes noe suffiks som kan uttrykke kun aspekt men ikke tid når det blir brukt i en setning, sammenliknet med russisk, hvor til og med infinitiv brukes obligatorisk i enten perfektivt eller imperfektivt aspekt. Men det finnes allikevel tilfeller der bruken av noen tyrkiske suffikser har en videre betydning, og her tar man ikke i betraktning modale nyanser, men kun aspektuelle. Det er to tilfeller som jeg har tenkt på som faller under denne beskrivelsen. Det dreier seg om bruk av *aorist* i såkalt *allmenngyldig betydning*, og ulike former for *narrativ*, inkludert diverse typer fortellinger (*eventyr, fantasier, drømmer*, osv.), der man bruker alle mulige suffikser, og i særdeleshet *aorist*, som uttrykker omtrent det samme som *historisk presens* på språk som engelsk og norsk.

Eksempler på allmenngyldig betydning, dvs. på fakta som aksepteres av alle som universelle sannheter, som ikke kan forandres av mennesker og som er vitenskapelig beviste fakta, som det at *jorden kretser rundt solen*, finnes knapt i "Kar". Men hvis man også tar i betraktning noen situasjoner som kan anses mer subjektive, dvs. situasjoner som kan påvirkes av mennesker, situasjoner som gjelder i en ubestemt periode og som blir akseptert som lover – ikke ifølge naturvitenskapelige lover, men ifølge andres eller egen erfaring – forekommer setninger av typen "*penger bringer ikke lykke*" eller "*man kan ikke kjøpe kjærlighet for penger*", enkelte steder i boken. Ett av disse eksemplene er følgende:

56) "Hiç bir şey bulamadılar," dedi benim bir iz arar gibi sağa sola baktığımı görünce. "Alman polisi Türk polisine benzemez, iyi *çalış-ır*." (Pamuk 2002:253)

"Oni ničego ne našli", – skazal on, uvidev, čto ja smotrju po storonam tak, budto išču uliki. – Nemeckaja policija na tureckuju ne poxoža, *rabotajut xorošo*".

(Pamuk 2007:318)

"De fant ingenting," sa han da han oppdaget at jeg kikket til høyre og venstre som om jeg lette etter spor. "Og tysk politi er ikke som det tyrkiske. De gjør en grundig jobb."

(Pamuk 2005:272)

Dette er en tvetydig situasjon av den typen som er beskrevet ovenfor. Tysk politi har et rykte på seg for å være gode og oppriktige arbeidere, men hvorvidt det kan aksepteres som en lov, er helt subjektivt. Situasjonen kan også betraktes som habitativ på tyrkisk, og det er beskrevet egentlig som vane på russisk og vil sannsynligvis alltid fremstå som vane for en russisk språkbruker. For ingen kan garantere at det ikke skjer noen feil i politiets arbeid på grunn av en uaktsom arbeider, men jorden kretser og kommer trolig til å fortsette å kretse rundt solen i en lang periode i framtiden.

Det som imidlertid er rikt representert i boken, er ulike narrativer, og dem vil jeg se nærmere på. Narrativ pleier å ha sin egen stil både på tyrkisk og russisk. Det som skiller dem fra vanlig tekstgjengivelse, er at de blir gjengitt i utelukkende én tidsform. For tyrkisk pleier det å være *aorist*, *presens* eller *annenhåndskunnskapsformen*, for russisk er det enten nåtid eller fortid eller en kombinasjon av dem. I tillegg kommer selvfølgelig direkte tale innenfor narrativet, som kan bli gjengitt i alle mulige tider. Spørsmålet som dukker opp er: kan tempuset som brukes i narrativ betraktes på lik måte som tempuset i vanlig tekstgjengivelse? Hvis man fremfører hvilket som helst narrativ på tyrkisk, vil man, iallfall teoretisk, bruke ett av de tempusene som ble nevnt ovenfor, ettersom de regnes for å være "faste" narrativ-tider. Men noen undersøkelser (Taylan 1987) viser også at i dagens bruk blir disse rammene forskyvet og at tempusbruken er friere. Det finnes allikevel områder der noen tempora har befestet sin rett til å alltid bli brukt i første rekke, og det er bruk av *aorist* for å uttrykke historisk presens og bruk av **-mİş**-formen i eventyraktige fortellinger.

Jeg vil vise noen eksempler på narrativer av denne typen som forekommer i boken "Kar" og se hvordan de er gjengitt på russisk.

Det første eksempelet er Laciverts fortelling av et gammelt eventyr fra Firdevsis "Şahname". Jeg kommer ikke til å gjengi hele hans fortelling, som er ganske lang, men jeg kan si at den er gjengitt av Lacivert i to ulike tempora. Han begynner tradisjonelt med **-mİş**-formen, som blir brukt alene eller i kombinasjon med andre suffikser som fremstiller

historien som eventyr. Deretter, etter en pause, avslutter han historien i *aorist*, som fremstiller historien i noe som tilsvarer historisk presens på europeiske språk. Et slikt bytte kan man sannsynligvis betrakte som et resultat av at Lacivert ønsket å gjøre de tragiske momentene der faren dreper sønnen sin, mer levende og dramatiske.

57) ”Çok eski zamanlarda, İran’da eşsiz bir kahraman, yorulmaz bir savaşçı *var-mış*. Herkes tanır *sever-miş*... Bir gün Rüstem avlanırken önce yolunu ve sonra da gece uyurken atını *kaybet-miş*. Atı Rakş’ı bulacağım derken düşman topraklarına, Turan’a *gir-miş*... Turan şahı misafir edip bir şölen *ver-miş*. Yemekten sonra odasına çekilince şahın kızı içeri girip Rüstem’e aşkını *anlat-mış*... Sabah Rüstem doğacak çocuğa kendinden bir işaret, bir bileklik bırakıp ülkesine geri *dön-müş*... Hilelerden, desiselerden, kötü kaderin oyunu ve yüce Allahın gizli rastlantılarından sonra, efsane Rüstem ile oğlu Suhrab arkalarında askerleri, savaş alanında zırhlar içinde oldukları için birbirlerini tanıyamadan karşı karşıya *gel-miş-ler*... Böylece bu iki iyi ruhlu, büyük savaşçı baba-oğul, askerleri arkada onları seyrederken öne atılıp kılınçlarını *çek-miş-ler*...”
”... Üçüncü gün ise kavga merakla beklediğimin aksine, bir anda *bit-er*. Rüstem Suhrab’ı atından *düşür-ür* ve kılıncını bir hamlede göğsüne daldırıp *öldür-ür* onu... Bilekliğinden öldürdüğüünün oğlu olduğunu anlayınca Rüstem yere diz *çök-er*, oğlunun kanlı cesedini kucağına *al-ır* ve *ağla-r*.” (Pamuk 2002:79-81)

– **Govorjat**, v očen’ davnje vremena v Irane žil (IPF, *durativ*) velikij geroj, neutomimyj vojn. Ego znali (IPF, *durativ*) i ljubili (IPF, *durativ*) vse... Odnazdy Rustem oxotilsja i sbilsja (PF, *punktuell*) s puti, a noč’ju, poka spal, *po-terjal* (PF, *punktuell*) i svoego konja. Skazav sebe, čto najdët svoego konja Rakša, on *po-šel* (PF, *punktuell*) v zemli vragov, v Turan... Šax Turana *prinjal* (PF, *punktuell*) ego kak gostja i *ustroil* (PF, *punktuell*) pir. Posle pira on *prošel* v komnatu, *prigotovlennuju* dlja nego, tuda *vošla* (PF, *punktuell*) doč’ šaxa i *priznalas’* (PF, *punktuell*) Rustemu v ljubvi... Utrom Rustem *ostavil* (PF, *punktuell*) dlja rebënka, buduščego rebënka svoj narukavnik i *vernulsja* (PF, *punktuell*) na rodinu... Posle obmanov vragov, igry zloj sud’by i slučajnyx sobytij, *predopredelënnyx* Velikim Allaxom, legendarnyj Rustem i ego syn Suxrab so svoimi vojskami *sošlis’* (PF, *punktuell*) na pole boja, ne uznava drug druga, potomu čto byli v dospexax... Tak dva dobryx, velikix voina, otec i syn, *rinuvšis’* vpered, *vy-taščili* (PF, *punktuell*) meči na glazax u svoix vojsk...

– ... Na tretij den’ sxvatka, o kotoroj ja rasskazyval, *zakančivaetsja* (IPF, *historisk presens*) sovsem ne tak, kak ja ožidal. Rustem *sbivaet* (IPF, *historisk presens*) Suxraba s nog i, odnim maxom vonziv svoj meč’ emu v grud’, *ubivaet* (IPF, *historisk presens*)... Uznava narukavnik, Rustem *ponimaet* (IPF, *historisk presens*), čto ubil svoego syna, on *padaet* (IPF, *historisk presens*) na koleni, *obnimaet* (IPF, *historisk presens*) okrovavlennoe telo syna i *plačet* (IPF, *historisk presens*). (Pamuk 2007:100-102)

”For lenge siden levde det i Iran en enestående kriger som var modigere enn noen annen. Alle visste hvem han var, og alle elsket ham... En dag Rustem var på jakt, gikk han seg vill, og mens han sov rømte hesten hans... Mens han lette etter den, havnet han inne på fiendtlig område, i Turan som Iran lå i krig med... Sjåhnen av Turan tok ham imot som en gjest og arrangerte et stort gjestebud til ære for ham. Etter festen oppsøkte sjåhens datter værelset hans og betrodde ham sin kjærlighet, og at hun

ønsket å bære hans barn... Neste morgen vendte Rustem tilbake til sitt eget land, men han etterlot seg et armbånd til sitt framtidige barn... Etter mange knep og intriger, og etter skjebnens utallige lumske puss og Herrens hemmelighetsfulle slumpetreff, kom dagen da Rustem og sønnen sto ansikt til ansikt på slagsmarken med troppene sine i ryggen.

... Til tross for at jeg har sett fram til slagets tredje dag med stor spenning, er det hele over på ett øyeblikk. Rustem river Suhrab av hesten, kjører sverdet i brystet på ham og dreper ham... Når han får øye på armbåndet og forstår at han har drept sin egen sønn, synker Rustem i kne på marken, tar sønnens blødige lik i sine armer og brister ut i gråt... ” (Pamuk 2005:89-91)

Narrativ på russisk gjengis i alle tider. Her menes det at man kan hoppe fra en tid til en annen. Tyrkisk har en fordel på den måten at ved å bruke **-mİş**-formen får fortelleren leseren til å forstå automatisk at beretningen er noe eventyraktig. Det finnes også noen ord i russisk som tillater leseren å forstå at det er et narrativ (og dette gjelder særlig eventyr), eller så forstår man dette ut ifra konteksten. Det eneste unntaket der man holder seg hovedsakelig ved ett tempus, er historisk presens, som hvem som helst kan bruke for å gjøre sin historie levende. Man kan konkludere med at tempus ikke spiller en slik rolle i russiske narrativer som i tyrkiske. Som man kan se av eksempel (57), ble det som var gjengitt på tyrkisk med **-mİş**-formen oversatt til russisk med fortidsformer med bruk av ordet ”**govorjat/de sier**” i begynnelsen, som viser til at hele historien ikke har vært opplevd av fortelleren selv. Ved et bytte i en tyrkisk versjon til det som tilsvarer historisk presens, bestemmer oversetteren seg for å bruke historisk presens også på russisk.

Historisk presens på tyrkisk kan også gjengis med suffikset **-(I)yor**, som i neste eksempel.

58) ”... Film Atlantik’te şekerkaşısı yetiştirilen bir adada İngiliz sömürgecilerin çevirdiği dümenleri, ayarladığı devrimleri *göster-iyor*. Önce bir zenci lider bulup Fransızlara karşı bir isyan *çıkart-ıyor-lar*, sonra da adaya yerleşip duruma el *koy-uyor-lar*... Bu iki isyan zenci lideri yakalanmış, bir sabah asılmak üzere. Tam o sırada ta bastan onu bulan, isyana kısırtan, yıllar boyunca her şeyi ayarlayan, en son da İngilizlerin hesabına ikinci isyanı bastıran Marlon Brando zencinin tutsak edildiği çadıra *gir-iyor* ve iplerini kesip onu serbest *birak-ıyor*.” (Pamuk 2002:322)

– ... Fil’*m rasskazyvaet ob aferax anglijskix kolonizatorov na odnom ostrove v Atlantike, gde vyraščivali saxarnyj trostnik, perevoroty, kotorye oni ustraivali. Snačala oni naxodjat odnogo temnokožego lidera i provocirujut vosstanie protiv francuzov, a zatem, razmestivšis’ na ostrove, zaxvatyvajut položenie...* Temnokožij lider oboix vosstaniij pojman, i ego vot-vot povesjat utrom. Imenno v ètot moment Marlon Brando, kotoryj s samogo načala ego našël, ugovarival ego

podnjat' vosstanie, mnogo let eto ustraival i v konce koncov podavil vtoroe vosstanie protiv angličan, prixodit v palatku, gde ètogo temnokožego deržali v plenu, razrezaet verëvki i otpuskaet ego na svobodu. (Pamuk 2007:406)

"... Den nye filmen... foregår på en øy i Atlanterhavet der det ble dyrket sukkerrør. Den handler om de britiske kolonialistenes intrigespill og revolusjonene de igangsetter: Først finner de en svart lederskikkelse og får ham til å gjøre opprør mot franskmennene, og deretter kommer de seilende inn og overtar det hele... Lederen for begge opprørene arresteres, og en morgen skal han henrettes. Med ett dukker mannen opp som opprinnelig hadde funnet den svarte lederen og overtalt ham til å lede den første revolusjonen: Marlon Brando som nå har hjulpet engelskmennene med å slå ned det andre opprøret. Han kommer seg inn i teltet der den svarte lederen sitter fanget, kutter tauene han er bundet med, og slipper ham fri." (Pamuk 2005:346)

Dette er bare to eksempler på narrativer blant mange andre som man støter på i boken.

Selvfølgelig er alle verdt å bli beskrevet, men det primære fokus ved min oppgave er utforskning av aspektformer og deres semantiske betydninger ved finitte verbformer.

Narrativer har en tempusbruk som er litt ulik den man finner i vanlig tekst, og måtte bli nevnt i den forbindelsen. En aspektbetydning av imperfektivt aspekt som *allmenngyldig betydning*, beskriver en handling i en ubestemt, ikke konkret tidsperiode. Selv om denne handlingen blir uttrykt av verbet i nåtid, er det åpenbart at tidens rammer er veldig forskyvet. Det samme skjer når man bruker historisk presens eller gjengir historien som narrativ. Alle tempora som brukes i narrativer av denne typen på tyrkisk anses ikke på samme måte som i vanlige tekster, fordi de i sterk grad er genre-bestemt. "Tempus-aspekt" er et par som ikke kan betraktes adskilt på tyrkisk, og selv om tempus kommer i bakgrunnen når det gjelder narrativer, er det berettiget til omtale også i en undersøkelse av aspekt.

3.4. Aksjonsartbetydninger

Helt til slutt vil jeg vise noen få eksempler fra boken på aksjonsartbetydninger som er veldig vanskelig å fortolke, for som nevnt tidligere, er forskning på aksjonsart i tyrkisk ganske ny, slik at begrepet ennå ikke har fått en klar definisjon (i motsetning til hva som er tilfelle med russisk) eller avgrensning fra verbformer som uttrykker aspektbetydninger. Logisk sett må aksjonsartverbformer skilles fra aspektverbformer ikke bare morfologisk, men også betydningsmessig, ellers ville alle sammensatte verbformer fremstå som aksjonsart. Men det som er vanskelig på tyrkisk, er å bestemme i hvilken grad den sammensatte verbformen som uttrykker for eksempel *durativ betydning* er forskjellig fra den enkle formen som uttrykker samme betydning. Sannsynligvis betraktes denne forskjellen ulikt fra person til person, derfor

har man ikke kommet til samme mening, selv ikke i dag. Tidligere ble slike aksjonsartbetydninger som *ingressiv* eller *finitiv* beskrevet av f.eks. Kononov som aspektbetydninger (Kononov 1956:213-214). Man kan støte på samme beskrivelse også i senere utgitte tyrkiske grammatikker (Kornfilt 1997). Noen mener at alle sammensatte verbformer i kombinasjon med konverb kan regnes for å være aksjonsartformer, fordi deres betydninger har ulike nyanser som skiller dem fra vanlige aspektbetydninger. Det er veldig vanskelig å holde seg til én bestemt av disse oppfatningene, i og med at alles teorier har sin begrunnelse. Jeg vil her gi eksempler på de tre aksjonsartbetydningene som jeg skrev om i den teoretiske delen, fordi det er disse som blir minst diskutert med hensyn til tilhørighet til aksjonsartbetydninger.

En aksjonsartbetydning som finnes ved tyrkisk men ikke i russisk, er den som uttrykker en *beholdig og raskt utført handling*. For å gjengi den på russisk er man nødt til å bruke tilleggsord, hovedsakelig adverb, hvis leksikalske betydning viser til hurtighet. Men selve handlingen anses på russisk som punktuell.

59) **Bir an bunun morgda yatan cesetlerin başına gelen bir şey olduğunu düşünür-ver-di** (aksjonsart). (Pamuk 2002:185)

V kakoj-to moment on vnezapno po-dumal (PF, punktuell), čto imenno èto i slučilos' so vsemi mertvecami v morge. (Pamuk 2007:233)

Et øyeblikk fikk Ka det for seg at det gjaldt alle likene her. (Pamuk 2005:201)

Det finnes et tyrkisk verb som egentlig er en sammensetning med konverb, og som man derfor ved første øyekast ville tro er brukt i denne betydningen, men som er leksikalisert, dvs. har mistet aksjonsartbetydningen og er blitt til et vanlig verb med den aspektbetydning den får fra det suffikset som den brukes med. Denne verbformen er **salivermek/løslate**. Derfor ville det ha vært riktig å oversette følgende eksempel til russisk uten fokus på handlingens hurtighet, men oversetteren har allikevel lagt til adverb som uttrykker raskhet.

60) **Sen oynamaya razı olursan, Lacivert de imam hatipli öğrencileri ikna eder, onlar da gelip oyunu, oturup sessizce, kibarca, gerektiği yerde alkışlayarak seyredelerse, Sunay Lacivert'i saliver-ecek** (PF, punktuell). (Pamuk 2002:311)

Esli ty soglasiš'sja sygrat', a Ladživert ubedit studentov liceja imamov-xatibov i oni pridut na spektakl', budut sidet tixo i xlopat' tam, gde nado, Sunaj tut že otpustit (PF, punktuell) Ladživerta. (Pamuk 2007:392)

Hvis du er villig til å spille rollen de har tiltenkt deg, og hvis Himmelblå kan få de religiøse gymnasiastene til å komme og se stykket, forholde seg rolige, opptre dannet

og applaudere på de riktigste stedene, så vil Sunay sørge for at Himmelblå blir løslatt. (Pamuk 2005:336)

De to siste aksjonsartbetydningene på tyrkisk, *ingressiv* og *finitiv*, har stort sett bare sitt navn til felles med russisk. Jeg har ikke klart å finne noe eksempel på *ingressiv* aksjonsartbetydning som er fremstilt av en perifrastisk verbform, altså den som ”offisielt” regnes for å være aksjonsartverb. Selvfølgelig uttrykker også kombinasjonen av verbalsubstantiv og verbet **başlamak** den ingressive aksjonsartbetydningen som er likestilt den russiske, men jeg kunne ikke finne noe sted der denne formen ble omtalt som aksjonsartform. Derfor kommer jeg til å avslutte min praktiske del med eksempler på den *finitive* aksjonsartbetydningen på tyrkisk, som er uttrykt av komplekse verbformer, men som stort sett er forskjellige fra den tilsvarende russiske aksjonsartbetydningen. Som nevnt tidligere uttrykker den russiske *finitive* aksjonsartbetydningen en handling som er avsluttet for godt, dvs. den har ingen objektive forutsetninger (avhengig av vilje eller ikke) til å bli påbegynt igjen. Tyrkisk *finitiv* aksjonsartbetydning, som man kan finne beskrevet av van Schaaijk (2001), uttrykker ikke bare forskjellige grader av handlingens vei mot sin slutt, men teoretisk sett kan den også begynnes igjen. Jeg snakker nå om den perifrastiske verbformen som består av kombinasjonen av nektet aoristsuffiks og verbet **olmak**. Således forteller hovedpersonen i nedenstående eksempel at han sluttet å høre et visst bråk. Dette gjelder i en periode, og inkluderer også det øyeblikket der han forteller om det, men det betyr ikke at han muligens ikke kan få det bråket tilbake en dag senere i livet. Denne tyrkiske aksjonsartformen gjengis på russisk med et helt konkret tilleggsverb, nemlig ”**perestat’/slutte**”.

61) ”**Bu sessizlikler bir süre sonra hayatımda o kadar çok yer tutmaya başladı ki şiir yazmak için çarpışmam gereken o huzursuz edici gürültüyü artık duy-maz ol-du-m** (*finitiv aksjonsart*),” dedi Ka. (Pamuk 2002:39)

– **Èto bezmolvie čerez nekotoroe vremja stalo zanimat’ v moej žizni tak mnogo mesta, čto ja perestal** (*PF, punktuell*) **slyšat’** (*IPF, infinitiv*) **bespokojaščij šum, s kotorym mne nužno bylo borot’sja, čtoby pisat’ stixi, – skazal Ka.** (Pamuk 2007:48)

”Etter en stund opptok stillheten så stor plass i livet mitt at jeg ikke lenger kunne høre bråket som jeg hadde forsøkt å stenge ute, bråket som gjorde meg trist og utilpass, men som jeg likevel trengte for å kunne skrive,” sa Ka. (Pamuk 2005:42)

Neste eksempel fra boken fremstiller handlingen som en prosess på vei mot sin slutt, selv om man ikke kan vite om den kommer til å bli avsluttet eller ikke.

62) ”... Sabahtan beri onu düşünüyorum ve gittikçe de başka bir şey düşün-e-mez olu-yor-um, ne yapmalıyım Allahım.” (Pamuk 2002:286)

– ... Ja dumaju o nej s samogo utra i postepenno *terjaju sposobnost’ dumat’ o čëm-to drugom. O Gospodi, čto mne delat’?* (Pamuk 2007:360)

”... Jeg har tenkt på henne helt siden jeg sto opp i morges, og jeg klarer snart ikke å tenke på annet! Kjære Gud, hva skal jeg gjøre?” (Pamuk 2005:308)

Hvis man snakker om den finitive aksjonsartbetydningen som er nærmest, og i noen tilfeller likestilt, den russiske, finner man den i de verbformene som er uttrykt av kombinasjonen av konverbet og verbet **gitmek**. Men det er også et ubesvart spørsmål om den kan regnes for å være aksjonsart. Men når man bruker denne formen, er det mer sannsynlig enn ved **-mAz olmak** at handlingen ikke kommer til å bli påbegynt igjen. Nesten alle slike verbkombinasjoner oversettes som ”forsvinne” med ulike betydningsgrader til både norsk og russisk. Selve dette ordet med sin leksikalske betydning forutsetter at handlingen ikke vil gjentas, påbegynnes på nytt eller foregå på noen som helst måte.

63) *Uzakta kuru dallarıyla, dallarından sarkan buzları birbirine karışmış iki iğde ağacının yaptığı tül perdenin içinden bir serçe fırladı ve ağır ağır inen iri kar tanelerinin arasından, üzeremizden geç-ip git-ti.* (Pamuk 2002:426)

Vdaleke, iz tonkoj zavesy, sotkanno dvumja dikimi maslinami, suxie vetki kotoryx peremešalis’ s sosul’kami, svešivajuščimisja s vetvej, vyporxnul vorobej i, proletev meždu medlenno padavšix ogromnyx snežinok, proletel nad nami i isčez. (Pamuk 2007:536)

Langt borte kunne jeg se to oleastere. De tørre grenene og istappene som hang ned fra dem, hadde flettet seg i hverandre så det dannet noe som minnet om en tyllgardin, og ut av dette isnettet tok en spurv brått til vingene og forsvant mellom de tunge snøfillene som dalte langsomt ned omkring oss. (Pamuk 2005:453-454)

Dette kapittelet er kanskje litt lite konkret, men et negativt resultat er også et resultat som motiverer en til å jobbe videre innenfor dette området. Den åpenbare konklusjonen er at aksjonsartbetydninger er det området der det finnes færrest likheter mellom russisk og tyrkisk. Men det at de finnes, åpner allikevel en vei til videre forskning rundt dette spørsmålet.

4. KONKLUSJON

Fordi tyrkisk og russisk tilhører forskjellige språkgrupper og dermed opprinnelig er forskjellig strukturert, er det åpenbart at man aldri vil unngå ulikheter ved sammenlikning av dem. Men fordi jeg satte som ett av målene mine å finne flest mulig likheter mellom disse to språkene, har jeg hovedsakelig viet oppmerksomheten til disse. Fordi aspekt er blitt først studert ved slaviske språk og bruken er blitt systematisert mye bedre enn i andre språk, er det gjort mange forsøk på å overføre det slaviske aspektsystemet med alle sine definisjoner og beskrivelser til andre språk ved sammenlikning. De fleste forskere har kommet fram til den konklusjonen at disse forsøkene er nytteløse og må bli avvist. Det er stort sett riktig hvis man skal gå i detalj. Men jeg vil gå imot denne oppfatningen, fordi undersøkelsen som jeg har utført viser at begge aspektsystemer, tatt i grove trekk, har mye til felles.

Først og fremst er det en binær opposisjon mellom perfektivt og imperfektivt aspekt. Dens kjerne ligger i det at enkeltstående handlinger som uttrykkes av perfektivt aspekt står i motsetning til prosesser som uttrykkes av imperfektivt aspekt. Den samme opposisjonen finnes både i tyrkisk og russisk. Alle de andre betydningene av begge aspekter kommer som spesifikasjoner av disse to – den punktuelle betydningen av perfektivt aspekt og den durative betydningen av imperfektivt aspekt. De kan stort sett være undergrupper av de to ovennevnte, men det er lettere å gi dem hver sitt navn, fordi de i tillegg alle har en viss leksikalsk, semantisk eller modal nyanse; og navnet på hele gruppen huskes antagelig lettere enn beskrivelsene av disse nyansene.

De semantiske betydningene av imperfektivt aspekt i tyrkisk og russisk faller til og med sammen i de fleste navn og deres definisjoner. Verb i begge språk uttrykker den durative, den iterative og den habitative betydningen av imperfektivt aspekt. Når det gjelder perfektivt aspekt, selv om det russiske aspektsystemet ikke har definisjonen ”avsluttet betydning”, uttrykker verbene også den ved at det underforstås at hver punktuell handling anses for å være avsluttet eller å skulle være avsluttet. Russisk har mange flere definisjoner av semantiske betydninger av perfektivt aspekt, men dette skyldes språkets struktur og den lange perioden av undersøkelser som er nevnt tidligere. Den eneste forskjellen her er at den resultative betydningen opprinnelig tilhører ulike aspekter, til det perfekte aspektet for tyrkisk og til det imperfektive aspektet for russisk.

Det som heter ”allmenngyldig betydning” av imperfektivt aspekt for tyrkisk anses også på samme måte i russisk, selv om det skjer med andre navn, dvs. den uttrykker

generaliseringer, allmenngyldige handlinger, beskrivelser i historisk presens og lignende, og anses som tidløse beskrivelser.

Man kan også legge merke til at til og med tilfeller der beskrivelsene av betydningene er veldig spesifiserte - og dette gjelder hovedsakelig russisk - brukes tyrkiske ekvivalenter på absolutt samme måte som i de russiske eksemplene, som for eksempel i den ”summariske” betydningen av perfektivt aspekt⁴⁰. Hvert enkelt tilfelle som representerer eksempler på ulike semantiske betydninger av begge aspekter vil i stor grad ha sin ekvivalent i enten tyrkisk eller russisk språk. Dette vil bekrefte en hypotese som jeg omtalte i innledningen, nemlig at hvert enkelt språkuttrykk kan gjengis på andre språk, selv om de er forskjellig strukturert, enten direkte eller ved hjelp av ulike tilleggsmidler. Alle disse betydningene blir i vårt tilfelle gjengitt analytisk i tyrkisk og syntetisk i russisk, men denne forskjellen er et resultat av språkets opprinnelige struktur og fremstår som sekundær i forhold til semantikken.

Den svakeste sammenligningen kommer frem når det gjelder aksjonsartbetydninger. Aksjonsart forblir generelt sett et lite behandlet spørsmål i tyrkisk. I de sjeldne tilfellene der det blir omtalt, beskrives det slik at det blir vanskelig å få et klart bilde av hva som egentlig menes. Uten å ha en konkret kunnskap om aksjonsart i tyrkisk er det vanskelig å utføre en grundig sammenlikning.

Analysen jeg har utført i den praktiske delen svarer i mange tilfeller positivt på problemstillingen som ble reist opp i innledningen. I de fleste tilfellene var de semantiske betydningene av begge aspekt uttrykt på tyrkisk, bevart ved oversettelsen til russisk. De mest kompliserte tilfellene i tyrkisk som er vanskeligst både å forstå og å gjengi slik at de gjengir den opprinnelige versjonen, er etter min mening (og jeg er en russisk språkbruker), den resultative betydningen av perfektivt aspekt som er uttrykt av komplekse verbformer. Omfattende ulikheter (nesten i alle tilfeller) finnes også ved gjengivelse av aksjonsartbetydninger, men dette skyldes sannsynligvis at selv om aksjonsart finnes i tyrkisk, ser dets system ut til å være genuint helt annerledes enn i russisk. Jeg vil derfor påpeke igjen at det er veldig viktig å vie tyrkisk aksjonsart mye større oppmerksomhet.

---

⁴⁰ se 2.5.3.

5. BIBLIOGRAFI

5.1. Primærlitteratur

Pamuk, Orhan, *Kar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Pamuk, Orhan, *Sneg*, oversatt fra tyrkisk av Avrutina A., Sankt-Peterburg, Amfora, 2007.

Pamuk, Orhan, *Snø*, oversatt fra tyrkisk av Ayfer Erbaydar og Alf Storrud, Gylendal Norsk Forlag AS, 2005.

5.2. Litteraturliste

Aksu-Koç, Ayhan, "Some Connections Between Aspect and Modality in Turkish", i *Temporal Reference, Aspect and Actionality*, vol 2: "Typological Perspectives", Pier Mario Bertinetto et al. (red.), Torino, Rosenberg&Sellier, 1995, s.271-287.

Aksu-Koç, Ayhan, *The Acquisition of Aspect and Modality. The case of past reference in Turkish*, Cambridge, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, Cambridge University Press, 1988.

Alvestad, Silje S., *Situasjoner fra Tyrkia*, semesteroppgave SPR4301 2009V, oppgave 4: eventer og aspekt.

Berkov, V. P., *Bol'shoj russko-norvežskij slovar' / Stor russisk-norsk ordbok*, Moskva, "Živoj Jazyk", 1998.

Brendemoen, Bernt og Hovdhaugen, Even, *Tyrkisk grammatikk*, Oslo, Universitetsforlaget, 2. utg., 1995.

Brendemoen, Bernt og Tanrikut, Yaşar, *Tyrkisk-norsk ordbok*, Oslo, Universitetsforlaget, 1980.

Comrie, Bernard, *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*, Cambridge, Cambridge University Press, 1976.

Çorbaçioğlu, Sinan H. og Brendemoen, Bernt, *Norsk-tyrkisk ordbok/ Norveççe-Türkçe sözlük*, Oslo, Sympress forlag, 1998.

Gabdraxmanova, Alsu, *Grammatičeskaja semantika i funkcional'nye xarakteristiki aspektual'no-vidovyx form glagola prošedšego vremeni v tatarskom, tureckom i anglijskom jazykax*, synopsis av doktoravhandling, Čeboksary, 2009.

Gorobec, E., "K voprosu ob izučenii kategorii vida v sopostavitel'nom aspekte", i *Russkaja i sopostavitel'naja filologija: Issledovanija molodyx učenyx*, A. Andramonova og andre (red.), Kazan', Klassika i neoklassika, 2004, s.34-41.

Göksel, Asli og Kerslake, Celia, *Turkish. A Comprehensive Grammar*, London, New York, Routledge, Taylor & Francis Group, 2005.

Göksel, Aslı og Kerslake, Celia, *Turkish. An Essential Grammar*, London and New York, Routledge, Taylor & Francis Group, 2011.

Gül, Demet, "Semantics of Turkish evidential -(I)mış", i *Essays on Turkish Linguistics, Proceedings of the 14th International Conference on Turkish Linguistics, August 6-8, 2008*, Sila Ay og andre (red.), Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2009, s.177-185.

Johanson, Lars og Csató, Éva Á, "Turkish", i *The Turkic Languages*, London, Routledge, 1998, s.203-235.

Johanson, Lars, "Viewpoint operators in European languages", i *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, Georg Bosson, og Bernard Comrie (red.), Berlin, New York, 2000, s.27-187.

Kononov, Andrej, *Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka*, Moskva-Leningrad, Izdatel'stvo akademii nauk SSSR, 1956.

Kornfilt, Jaklin, *Turkish*, London, Routledge, 1997.

Lewis, Geoffrey, *Turkish Grammar*, Oxford, Oxford University Press, 1967.

Lyons, John, *Vvedenie v teoretičeskiju lingvistiku*, oversatt fra engelsk av Zvegincev V (red.), Moskva, Progress 1978.

Mathiassen, Terje, *Russisk grammatikk*, 2.utg., Oslo, Universitetsforlaget, 1990, 1996.

Nilsson, Birgit, "Turkish semantics revisited", i *Turkish Linguistics Today*, Hendrik Boeschoten og Ludo Verhoeven (red.), Leiden, New York, København, Köln, E. J. Brill, 1991.

Savaşır, İskender, "Habits and abilities in Turkish", i *Studies in Turkish Linguistics*, Dan Isaac Slobin og Karl Zimmer (red.), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1986, s.137-146.

Ščerbinin, V. G., *Bol'soj russko-tureckij slovar' / Büyük Rusça-Türkçe sözlük*, Moskva, "Živoj Jazyk", 2006.

Taylan, Eser E., "On the relation between temporal/aspectual adverbs and the verb form in Turkish", i *The Verb in Turkish*, Eser Erguvanlı Taylan (red.), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2001, s.97-125.

Taylan, Eser E., "Tense variation in Turkish narratives", i *Studies on modern Turkish. Proceedings of the third conference on Turkish linguistics*, Hendrik Boeschoten og Ludo Verhoeven (red.), Tilburg University Press, 1987, s.177-186.

Taylan, Eser E., "The Parameter of Aspect in Turkish", i *Modern studies in Turkish linguistics. Proceedings of the 6th international conference on Turkish linguistics, 12-14 august, 1992*, Ahmet Konrot (red.), Eskişehir, Anadolu University, 1996, s.153-168.

Tura Sansa, Sabahat, "Dİr in modern Turkish", i *Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, 9-10 Ağustos, Ayhan Aksu-Koç og Eser Erguvanlı Taylan (red.), İstanbul, Boğazici University Publications nr. 400, 1984, s.145-158.

Van Schaaik, Gerjan, "Periphrastic tense/aspect/mood", i *The Verb in Turkish*, Eser Erguvanli Taylan (red.), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2000, s.62-95.

Yavaş, Feryal, "Aorist v tureckom jazyke", Oversatt fra engelsk av Polinskaja M., i *Novoe v zarubežnoj lingvistike*, vol. 19: "Problemy v sovremennoj turkologii", oversatt fra engelsk og tysk, Andrej Kononov (red.), Moskva, Progress, 1987, s.455-468.

Zaliznjak, Anna og Šmelëv, Aleksej, *Vvedenie v russkuju aspektologiju*, Moskva, Jazyki russkoj kul'tury, 2000.

5.2. Nettsteder

Amirova, Ž. og Musatafajeva, M., *Kategorii vida i aspekta v indoevropskix i tjurkskix jazykax*, http://www.rusnauka.com/ESPR_2006/Philologia/3_amirova.doc.htm

Gorbova, Elena V., "Obščaja aspektologija J. S. Maslova: iz istorii otečestvennoj lingvistiki", i *Rossijskaja i zarubežnaja filologija: vestnik permskogo universiteta*, vol. 3, 2010.
<http://rfp.psu.ru/archive/3.2010/gorbova.pdf>

Manga, Rezalet çıkarasım var,
<http://sarki.alternatifim.com/data.asp?ID=164912&sarki=Rezalet%20%C7%FDkaras%FDm%20Var&sarkici=Manga>

Sigurd Agrell: *Aspektänderung und Aktionartbildung beim polnischen Zeitworte*, Lund 1908, zitiert nach <http://amor.rz.hu-berlin.de/~h2816i3x/AspektBegriffsgeschichte.pdf> (Link nicht abrufbar) sitert i wikipedia <http://de.wikipedia.org/wiki/Aktionsart#Quellen>.

